
Bukalemunlar Kitabı
José Eduardo Agualusa
Roman
PEGASUS

Bukalemunlar
Kitabı

Pegasus Yayınları: 225
Bestseller Roman: 62

BUKALEMUNLAR KİTABI
JOSÉ EDUARDO AGUALUSA
Özgün Adı: THE BOOK OF CHAMELEONS

Yayın Yönetmeni: İbrahim Şener
Yayınevi Editörü: Özkan Özdem
Kitap Editörü: Yusuf Tan
Bilgisayar Uygulama: Meral Gök
Kapak Uygulama: Y. Bora Ülke

Baskı-Cilt: Kilim Matbaası
Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih Sanayi Sit.
No:12/204-232 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 612 95 59

1. Baskı: Kasım 2009
ISBN: 978-605-4263-29-5

PEGASUS YAYINLARI © José Eduardo Agualusa, 2004

Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları
aracılığıyla alınmıştır.

Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yayıncı Sertifika No: 12177

PEGASUS YAYINLARI
Gümüşsuyu Mah. Osmanlı Sk. Alara Han
No: 27/9 Taksim / İSTANBUL
Tel: 0212 244 23 50 (pbx) Faks: 0212 244 23 46
www.pegasusyayinlari.com / info@pegasusyayinlari.com

JOSÉ EDUARDO AGUALUSA

Bukalemunlar Kitabı

İngilizce'den Çeviren:
SEVİNÇ TEZCAN YANAR

PEGASUS YAYINLARI

José Eduardo Agualusa 1960'da Huambo, Angola'da dünyaya gelmiştir. Uzun yıllar boyunca Rio de Janerio'da yaşamıştır ve şimdi hayatını, karısıyla iki çocuğunun yaşadıkları Luanda ile Lizbon arasında sürdürmektedir. Agualusa'nın, 1880 ve 1911 seneleri arasında, Sao Paulo de Luanda'da geçen tarihi bir roman olan ilk kurgu eseri *The Conspiracy*, karşıtlıkların öne çıktığı, sadece uyum sağlayabilenlerin başarı şansına sahip olabildikleri bir toplumun büyüleyici bir portresini resmeder. Diğer romanlarının arasında, *The Market of the Damned* (1992) ve otuz sene süren bir iç savaşla çok eziyet çekmiş bir Angola'nın sarsıcı tarihini anlatan *The Rainy Season* yer almaktadır. Ayrıca üç öykü kitabı ve bir şiir derlemesi olan *At the Heart of Forests'*ı da yayınlanmıştır. Bruce Chatwin'in *The Viceroy of Ouidah*'ıyla karşılaştırılan *Creole (Arcadia)* adlı romanı Portekiz Büyük Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür ve Angola, Brezilya, Fransa, Almanya, İtalya, Portekiz ve İspanya'da (Katalanca'ya tercümesi dahil olmak üzere) çoksatanlar arasında yer almaktadır. Fernando Semedo ve fotoğraf sanatçısı Elza Rocha'yla ortak çalışmaları olan *Lisboa Africana,* Lizbon'un Afrikalı toplumu üzerine çokça methedilen bir kitaptır. Agualusa, şu sıralar yedinci romanının çalışmalarını sürdürmektedir.

Daniel Hahn, José Eduardo Agualusa'nın romanı *Creole (Arcadia)* ve Brezilyalı futbolcu Pelé'nin otobiyografisini tercüme etmiştir. *The Tower Menagerie* adlı öyküsel tarih çalışmasının yazarı ve aralarında çocuklara yönelik bir okuma rehberi dizisi olan *The Ultimate Book Guides*'ın da dahil olduğu sayısız referans kitabının da editörüdür. Serbest çalışan bir yazar ve araştırmacı olarak, Shakespeare's Globe ve Oxford University Press ile düzenli olarak çalışmıştır. Dünya Konseyi ve Londra İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün de üyesidir. Halihazırda, kültürel bir web sayfası olan ICONS'un (www.icons.org.uk) yazı işleri direktörlüğünü yapmaktadır.

Eğer yeniden doğsaydım, tamamen farklı biri olmak isterdim. Norveçli olmak hoşuma giderdi sanırım. Ya da belki de bir İranlı. Uruguaylı değil, asla—bu, aynı sokağın biraz daha aşağısına taşınmaktan farksız olurdu.

Jorge Luis Borges

Küçük Bir Gece-Vakti Tanrısı

Ben bu evde doğdum, bu evde büyüdüm. Hiç ayrılmadım. Saat ilerledikçe, vücudumu pencereye yaslayıp gökyüzüne bakıyorum. Alevleri, birbirleriyle yarışan bulutları ve onların üstündeki meleklerin –meleklerin ev sahiplerinin– saçlarındaki kıvılcımları silkelemelerini, geniş, ateşli kanatlarını çırpışlarını seyretmek hoşuma gidiyor. Manzara hep aynı. Yine de her akşam buraya geliyor, manzaranın tadını çıkarıyor ve ilk defa görüyormuşum gibi etkileniyorum. Geçen hafta Félix Ventura her zamankinden erken geldi ve beni –yukarıda çalkantılı mavide– kuyruğundaki ateşi söndürmeye çalışan bir köpek gibi daireler çizerek oradan oraya savrulan iri kıyım bir buluta gülerken bulunca şaşırdı.

"İnanamıyorum. Gülüyor musun sen?"

Yaratığın hayreti beni rahatsız etmişti. Korkuyordum ama tek bir kasımı dahi kıpırdatmadım. Albino koyu renk gözlüklerini çıkardı, ceketinin iç cebine kaldırdı, ceketini –ağır ve hüzünlü hareketlerle– çıkardı ve bir sandalyenin arkasına

astı. Vinil bir plak seçip eski pikabın yuvasına yerleştirdi. Yetmişli senelerde ünlü olduğunu tahmin ettiğim Brezilyalı şarkıcı, Ağustos böceği Dora'nın, *Acalanto para um Rio*, "Bir Nehir için Ninni"si. Öyle olduğunu tahmin ediyorum çünkü plağın kılıfında, sırtında kelebek kanatları taşıyan bikinili, güzel, siyahi bir kadının resmi var. "Ateş böceği Dora, Acalanto para um Rio, bugünün liste başı şarkısı. Sesi havada yanıyor. Son birkaç haftadır, akşamlarımızı bu müzik süslüyor. Sözlerini ezbere biliyorum.

Hiçbir şey geçmiyor ya da vadesini doldurmuyor
Geçmiş şimdi
Uyuyan bir nehir,
Hafıza
Binlerce yalan dillendirir

Nehrin suları derin uykuda,
Ve kollarımda
Günler uyumakta
Uyuyun yaralar,
Sıkıntılar

Hiçbir şey geçmiyor ya da vadesini doldurmuyor
Geçmiş şimdi
Uyuyan bir nehir,
Ölü gibi görünen, zar zor nefes alan
Ama uyandırdığınız anda hayata koşan

Féliz ışık solana dek bekledi. Piyanonun son notaları da yok olup giderken, kanepelerden birini, neredeyse hiç ses çıkarmadan, yüzü pencereye dönene dek çevirdi. Nihayet oturdu. Bacaklarını uzattı ve iç geçirerek,

"*Pópilas*!" diye haykırdı. "Bakıyorum, sayın alt tabaka gülüyor. Aman ne yenilik!"

Ona baktığımda yıpranmış göründüğünü düşündüm. Yüzünü yüzüme yaklaştırdı; kan çanağı gözlerini görebiliyordum. Nefesi bütün vücudumu sarmalamıştı. Asitli ve sıcak.

"Gerçekten berbat bir tenin var, bunu biliyor muydun? Akraba olmalıyız..."

Böyle bir şey bekliyordum. Konuşabilsem ona cevap verirdim. Sesle ilgili yeteneğim gülmekle sınırlıydı. Yine de suratına doğru hararetli bir kahkaha, onu alarma geçirip benden uzaklaşmasını sağlayacak bir ses savurmaya çalıştım ama çıka çıka zayıf bir gurultu çıktı. Albino geçen haftaya kadar beni yok sayıyordu. Ama o zamandan beri, beni gülerken duyduğundan beri, eve erken gelmeye başlamıştı. Mutfağa gidiyor, bir bardak papaya suyuyla geri geliyor, kanepeye oturuyor ve benimle gün batımı törenini paylaşıyor. Konuşuyoruz. Ya da daha çok o konuşuyor, ben dinliyorum. Bazen gülüyorum; bu kadarı ona yetiyor gibi görünüyor. Daha şimdiden, aramızda bizi bir arada tutan bir arkadaşlık bağının oluştuğunu hissediyorum. Albino cumartesi geceleri –ama her zaman değil– eve kızlarla geliyor. Zayıf kızlar; uzun boylu ve esnek yapılı, ince, balıkçıl kuşu bacaklı. Bazıları içeri girince korkuyor, bir koltuğun ucuna ilişip tiksintilerini saklamayı başaramayarak, gözlerini ondan kaçırıyorlar. Küçük yudumlarla bir kadeh içki içiyor, sonra sessizce soyunuyor,

sırtüstü uzandıkları yerde kollarını göğüslerinin üstünde kavuşturup onu bekliyorlar. Diğerleri –daha cesur olanlar– evin içinde kendi başlarına dolanıyor, gümüşlerin cilasını, mobilyaların antikalık derecesini değerlendiriyor ama yatak odalarında ve koridorlarda istiflenmiş kitaplar karşısında tedirgin olup, hızla oturma odasına dönüyor ve fötr şapkalı, monokllu adamların kızgın, Luanda ve Benguela'nın burjuva kadınları *bessangana*'ların işveli, tören kıyafetleri içindeki Portekiz donanma subaylarının şaşkın, on dokuzuncu yüzyılda yaşamış Kongo'lu prensesin yabani, Kuzey Amerikalı ünlü ve siyahi yazarın meydan okuyan bakışları karşısında –ki her biri altın çerçevelerinin içinde, sonsuza dek hiç bozulmayacak pozlarıyla dururlar– daha da korkuyorlar. Çevrelerine, kitap raflarındaki plaklara bakıyorlar.

"Sende hiç *cuduro* müziği yok mu, yaşlı adam?"

Ve albinoda hiç *cuduro* olmadığı için –onda ne quizomba, ne Banda Maravilha ne de Paulo Flores (günün popüler müzikleri) yoktur– sonunda kapağı parlak renkli bir şey seçiyorlar ve seçtikleri genelde Küba ritimleri ya da ona benzer bir şey çıkıyor. Gömleklerinin düğmeleri tek tek çözülürken, ağır ağır, parke zeminde minik adımlar işleyerek dans ediyorlar. Albinonun kuru, sert ve pembemsi teninin yanında nemli ve ışıltılı kalan o çok siyah, kusursuz ten. Hepsini seyrederim. Bu evde ben bir tür küçük gece vakti tanrısı gibiyim. Gündüzleriyse uyurum.

Ev

Burası yaşayan bir evdir. Yaşayan ve nefes alan. Bütün gece boyunca iç geçirdiğini duyarım. Geniş tuğla ve ahşap duvarlar, güneşin kuşları sessizleştirdiği, ağaçları hırpaladığı ve asfaltı erittiği, günün en sıcak saatlerinde bile, hep serin olur. O duvarlarda, evsahibinin tenindeki bir kene gibi kayıp giderim. Onlara tutunurken bir kalbin attığını duyarım. Benimki, ya da belki de evinki. Bir önemi de yoktur zaten. Bana iyi gelir; kendimi güvende hissetmemi sağlar. Yaşlı Esperança bazen küçük torunlarından birini yanında getirir. Onları, ülkesinin eski âdetlerine uygun olarak bir kumaş parçasının içine sımsıkı sarılmış halde, sırtında taşır. Bütün işini bu şekilde yapar. Yerleri süpürür, kitapların tozunu alır, yemek yapar, çamaşırları yıkar, ütüler. Ve bebek, kafası Esparança'nın sırtına yaslanmış halde, onun sıcaklığını ve kalp atışını hisseder ve yeniden annesinin rahmine döndüğünü zannedip uyur. Benim evle ilişkim de aynı böyledir. Dediğim gibi, saat ilerlerken, oturma odasında kalır, pencerelere yaslanmış

halde, batmakta olan güneşi izlerim. Gece çökünce, bir yerden bir yere gezerim—oturma odası bahçeye açılır, bahçe daracık, bakımsız bir yerdir ve ona güzellik katan tek şey –neyse ki– iki görkemli Emperyal palmiye ağacıdır. Çok yüksek ve çok mağrur, bahçenin iki ucunda durup eve bekçilik ederler. Oturma odası kütüphaneye açılır. Geniş bir kapı, sizi kütüphaneden derin, rutubetli ve karanlık koridora, koridor sizi yatak odası, yemek odası ve mutfağa götürür. Evin bu kısmı avluya bakar. Avakado ağacının sık yeşilliklerinin arasından süzülen yeşil, yumuşacık sabah ışıkları duvarları okşar. Koridorun sonunda oturma odasından gelirken sol tarafınızda, üç basamaklı küçük bir merdiven, biraz zorlanarak yükselir. Merdivenleri tırmanırsanız kendinizi albinonun bile nadiren çıktığı bir tür tavanarasında bulursunuz. Burası kitap sandıklarıyla doludur. Benim de oraya sık sık gittiğim söylenemez. Duvarlarda siyah pelerinlerine sarınıp başaşağı sallanan yarasalar uyur. Yarasaların beslenmesinde gekolara yer olup olmadığını bilmiyorum. Ve öğrenmemeyi tercih ederim. Beni avluyu keşfetmekten alıkoyan da aynı şeydir, yani aynı dehşet. Mutfağın, yemek odasının ya da Félix'in odasının penceresinden gül çalılarının arasında büyüyen yaban otlarını görebilirim. Avlunun tam ortasından büyük, bol yapraklı bir avakado ağacı yükselir. Ayrıca iki tane de bol meyve yüklü muşmula ağacı ve nereden baksanız on tane papaya ağacı vardır. Félix papayanın onarıcı güçleri olduğuna inanır. Bahçe, üstü birbirine çimentoyla tutturulmuş rengarenk cam kırıklarıyla donatılmış yüksek duvarlarla çevrilidir. Benim seyir noktamdan dişleri andırırlar. Bu sert ve vahşi alet, çocukların avakado, muşmula ya da papaya aşırmak üzere zaman zaman duvara tırmanmalarına mani

olmaz. Duvarın üstüne ahşap bir plaka yerleştirip kendilerini yukarı çekerler. Bana sorarsanız, bu kadar yavan bir hasılat için fazla riskli bir girişimdir. Ama belki de bunu meyvelerin değil riskin tadını çıkarmak için yapıyorlardır zaten. Belki de bundan sonra alacakları bütün riskler onlara olgun muşmulaların tadını verecektir. İçlerinden en az birinin kazmacı olacağını kolayca hayal edebilirsiniz. Bu ülkede kazmacılara gereksinim her zaman olacaktır. Daha dün televizyonda bir şey gördüm; mayın tarama operasyonlarıyla ilgili bir rapor. Bir sivil toplum örgütünün yöneticisi, sayı konusunda ne kadar bilgisiz olduklarından yakınıyordu. Hiç kimse Angola topraklarında tam olarak kaç mayının gömülü olduğunu bilmiyor. Onla yirmi milyon arası bir sayı. Büyük olasılıkla, Angola nüfusundan daha çok mayın var. Diyelim bu çocuklardan biri kazmacı olsun. Ne zaman bir mayın tarlasına sürüklense, ağzında hep muşmulanın cılız tadı olacak. Ve günün birinde, ona merak ve dehşet karışımı bir ifadeyle bakan yabancı bir gazetecinin soracağı o kaçınılmaz soruyla karşı karşıya gelecek:

"Bir mayını etkisiz hale getirirken, aklınızdan neler geçiyor?"

Ve hâlâ içinde barınmaya devam eden o çocuk, yüzünde bir gülümsemeyle cevap verecek:

"Muşmula, adamım."

Yaşlı Esperança hırsızlara o duvarın neden olduğunu düşünüyor. Félix'e söylerken duydum. Albino ona muzip bir tavırla döndü:

"Bu evde bir anarşist barındırdığım kimin aklına gelirdi? Bakunin okuduğunu keşfetmeme ramak kaldı sanırım..."

Bunu söyledi ve Esperança'yı tamamen unutuverdi. Kadın Bakunin'i hiç okumamıştı tabii ki; hayatında hiç kitap okumamıştı. Hatta okumayı bile doğru dürüst bilmiyordu. Ama onu, evi temizlerken, bazen bir şarkıyı anımsatan yumuşacık bir mırıldanmayla, bazen de birini azarlar gibi yüksek sesle kendi kendine konuşurken dinlediğimde, her zaman genel olarak hayata ya da bu ülkedeki hayata –ki bu bir tür sarhoşluk halinde süren bir hayat– dair bir şeyler öğreniyorum. Yaşlı Esperança, hiç ölmeyeceğini sanıyor. 1992 senesinde bir katliamdan sağ kurtulmuş. Huambo'da görevli olan en küçük oğlundan gelen bir mektubu almak üzere muhalefet liderlerinden birinin evine gittiğinde, kendini bir yaylım ateşinin ortasında bulmuş. Oradan ayrılmak ve eski *musseque* evine gitmek istemiş; ama izin vermemişler.

"Bu delice bir fikir, yaşlı bayan. Varsayın ki yağmur yağıyor. Yakında sona erecektir."

Ama sona ermemiş. Ateş, tıpkı bir fırtına gibi, gittikçe daha yırtıcı bir hal alarak üstlerine üstlerine gelmiş; sesi yükselmiş ve eve iyice yaklaşmış. O gece olanları bana Félix anlatmıştı.

"Bu silahlarını kuşanmış, sarhoş patırtı grubu, isyancı çetesi, eve zorla girmişler ve ortalıkta kim var kim yok tokatlamışlar. Kumandanları yaşlı kadının adını öğrenmek istemiş. Esperança Job Sapalalo, efendim, deyince adam gülmüş: Esperança, Umut, diye takılmış. Muhalefet lideri ve ailesi bahçede kurşuna dizilmişler. Sıra yaşlı Esperança'ya geldiğinde, atışçıların mermisi bitmiş. Kumandan Seni ne kurtardı biliyorsun değil mi? diye bağırmış. Lojistik. Lojistik konusunda hiçbir zaman iyi olamadık. Ve sonra onu salıvermiş. O zamandan beri, Esperança ölüme bağışıklığı olduğunu düşünür. Ve kim bilir, belki de öyledir, gerçekten."

Bana imkansız görünmüyor. Esperança Job Sapalalo'nun yüzünde incecik çizgilerden oluşan bir ağ vardır sanki. Saçları bembeyazdır ama eti hâlâ sıkı, hareketleri sağlam ve kesindir. Bana sorarsanız, o bu evi ayakta tutan sütundur.

Yabancı

Félix Ventura akşam yemeğini yerken gazeteyi, sayfalarını büyük bir dikkatle çevirerek inceler; gözüne takılan bir yazı olursa, leylak renkli mürekkepli kalemiyle işaretler. Yemeği bitince, yazıyı keser ve özenle bir dosyaya kaldırır. Kütüphanesinin raflarından biri böyle dosyalarla doludur. Bir başka rafta ise video kasetleri durur. Félix haber bültenlerini, önemli politik olayları, günün birinde işine yarayabilecek her şeyi kaydetmeyi sever. Bantlar, ilgili oldukları kişinin ya da olayın adına göre, alfabetik sıraya dizilmiştir. Akşam yemeği, Yaşlı Esperança'nın spesiyalitesi bir kase sebze çorbasıyla, bir fincan nane çayı, limon ve bir yudum Porto şarabıyla tatlandırılmış kalın bir papaya diliminden oluşur. Yatmadan önce, odasında, pijamasını öyle resmi bir havayla giyer ki, her defasında kendimi, boynuna kasvetli görünüşlü bir kravat bağlamasını beklerken bulurum. Ancak bu akşam, kapı zilinin tiz sesi onu çorbasını içerken yakaladı. Félix'in keyfi kaçtı. Gazetesini katladı, biraz zorlanarak ayağa kalkıp, kapıyı açmaya gitti. Seçkin görünümlü, uzun boylu bir adamın içeri

girdiğini gördüm; kemerli bir burnu, çıkık elmacık kemikleri ve insanların son yüz yıldır sahip olmadıkları türden, gür, kıvrık ve ışıltılı bıyıkları vardı. Gözleri küçük ama parlaktı; sanki gördükleri her şeyi sahiplenir gibiydiler. Üzerinde lacivert bir takım elbise vardı. Kesimi eski modaydı ama adama çok yakışmıştı. Sol elinde bir evrak çantası tutuyordu. Oda birden kararmıştı. Sanki adamla birlikte, içeriye gece –ya da belki de geceden de kederli bir şey– inmişti. Adam bir kartvizit çıkardı ve yüksek sesle okudu:

"*Félix Ventura. Çocuklarınıza daha iyi bir geçmiş garanti edin.*" Ve güldü. Bu hüzünlü ama nahoş sayılmayacak bir gülüştü. "Siz olduğunuzu sanıyorum, yanılıyor muyum? Kartınızı bana bir dostum verdi."

Aksanını çıkaramıyordum. Yumuşak bir sesle, farklı telaffuzların bir karışımıyla konuşuyor; vurgularındaki belli belirsiz Slav sertliği, Brezilya'da konuşulan Portekizce'nin balımsı yumuşaklığıyla dengeleniyordu. Félix Ventura bir adım geri çekildi.

"Ya siz kimsiniz?"

Yabancı, kapıyı kapattı. Ellerini arkasında kavuşturup odanın içinde dolaşmaya başladı. Bir süre Frederick Douglas'un güzel yağlıboya portresinin önünde durdu. Sonra, nihayet, koltuklardan birine oturdu ve zarif bir hareketle, albinoya da aynı şeyi yapmasını işaret etti. Sanki evin sahibi oydu. Gittikçe yumuşayan bir sesle bazı ortak dostlarının onun adresini verdiğini söyledi. Ona anılarla uğraşan, başka insanların kokain sattıkları gibi gizlice geçmiş satan bir adamdan bahsetmişlerdi. Félix adama kuşkuyla bakıyordu. Bu yabancıya dair her şey –aynı zamanda hem nazik hem otoriter olabilen tavırları, ironik konuşması ve modası çoktan geçmiş bıyıkları– onu

huzursuz ediyordu. Adamın zarafetinin bulaşıcı olmasından çekinirmiş gibi odanın karşı tarafında kalan, büyük hasır işi bir koltuğa oturdu.

"Kim olduğunuzu öğrenebilir miyim acaba?"

Sorusu bir kez daha cevapsız kaldı. Yabancı, sigara içmek için izin istedi. Ceketinin cebinden gümüş bir sigaralık çıkardı, kapağını açıp bir sigara sardı. Dikkati toz toprak içinde yerleri gagalayan bir tavuk gibi dağınıktı; gözleri bir o yana, bir bu yana gidip geliyordu. Sonra beklenmedik bir parlaklıkla gülümsedi.

"Söylesenize kuzum, müşterileriniz kimler?"

Félix Ventura pes etti. Onunla iş yapmak isteyen kalabalık bir taze burjuva sınıfı vardı. İşadamları, bakanlar, arazi sahipleri, elmas kaçakçıları, generaller. Başka bir deyişle, gelecekleri güvence altında olan insanlar. Bu insanların tek eksiği iyi bir geçmiş, seçkin bir köken ve diploma, bir bütün olarak düşünüldüğünde, soyluluk ve kültürü çağrıştıran bir isimdi. Félix onlara yepyeni bir geçmiş satıyordu. Aile ağaçlarını çiziyordu. Onlara büyükanne, büyükbaba ve büyükbüyükbaba ve annelerin –zarif kılıklar içindeki beyefendilerin ve eski moda hanımefendilerin– resimlerini sağlıyordu. Duvardaki portreleri işaret ederek, işadamları ve bakanların teyze ve hala olarak bu tarz –kumaşlara sarınmış otantik burjuva *bessanganaları*– kadınları yeğlediklerini anlattı. Büyükbaba olarak da Machado de Assis, Cruz e Souza ya da Alexandre Dumas'nın seçkin duruşuna sahip birini tercih ediyorlardı. Ve Félix onlara bu basit hayali satıyordu.

"Mükemmel, mükemmel." Yabancı bıyığını düzeltti. "Bana anlattıkları buydu. Sizden hizmetinizi rica ediyorum. Fakat korkarım bu biraz zor bir iş olabilir..."

Félix "İnsanı, iş özgürleştirir," diye mırıldandı. Bunu sadece adamı zorlamak ve bu saatte evine gelen bu yabancının kimliğini sınamak için söylemiş olabilirdi; fakat öyle bile olsa, bir işe yaramadı: Yabancı, başını sallamakla yetindi. Albino ayağa kalktı ve mutfağın olduğu tarafta gözden kayboldu. Bir süre sonra iki eliyle birden tuttuğu bir şişe kaliteli Porto şarabıyla geri geldi. Şişeyi yabancıya gösterip, bir kadeh ikram etti. Sonra bir kez daha "Adınızı öğrenebilir miyim?" diye sordu.

Yabancı lambanın ışığında şarabı inceliyordu. Göz kapaklarını indirip, bir Bach bestesini dinlemekte olan biri gibi, yavaşça ve dikkatle, yüzünde mutlu bir ifadeyle bir yudum aldı. Sonra kadehi hemen önünde duran, üstü camla kaplı akaju sehpanın üstüne bıraktı. Nihayet doğruldu ve cevap verdi:

"Pek çok adım oldu fakat hepsini unutmak niyetindeyim. Sizin beni vaftiz etmenizi tercih ediyorum."

Félix ısrarcıydı. Müşterilerinin –en azından– meslekleri hakkında bilgi sahibi olması şarttı. Yabancı önce belli belirsiz bir itiraz için sağ elini –bu, uzun ve kemikli parmakları olan geniş bir eldi– kaldırdı. Ama sonra iç geçirerek elini indirdi.

"Haklısınız," dedi. "Ben bir fotomuhabirim. Savaş görüntüleri toplarım; açlığın ve hayaletlerinin, doğal afetlerin ve korkunç talihsizliklerin. Beni bir tür tanık olarak düşünebilirsiniz."

Ülkeye yerleşmeyi planladığını anlattı. Düzgün bir geçmişten daha fazlasını istiyordu: Büyük bir aile, amcalar, teyzeler ve kuzenler, yeğenler, içlerinde en az iki ya da üç tane *bessangana*'nın da olacağı –tabii ki şimdiye çoktan ölmüş olan (ya da belki de bir yerlerde sürgün hayatı yaşayan)– büyükanneler, büyükbabalar. O, portreler ve anektodlardan daha fazlasını istiyordu. Yeni bir isme, kimliğini doğrulayan

orijinal resmi belgelere ihtiyacı vardı. Albino dinledi. Dehşete düşmüştü.

"Hayır!" diyebildi. "Ben böyle şeyler yapmam! İnsanlar için hayaller yaratırım; kalpazan değilim... Hem ayrıca, açıksözlülüğümü mazur görün ama sizin için tamamıyla Afrikalı bir şecere yaratmak biraz zor olmaz mı?"

"Hiç de değil! Hem neden...?!"

"Şey, efendim... Siz beyazsınız."

"Ne olmuş? Siz benden de beyazsınız."

"Beyaz mı? Ben mi?" Albinonun nefesi kesilmişti. Cebinden bir mendil çıkarıp, alnını sildi.

"Hayır! Hayır! Ben siyahım. Saf siyah. Ben bir yerliyim. Siyah olduğumu göremiyor musunuz?"

Bu noktada, pencerenin yanındaki her zamanki yerimde kıkırdamaktan kendimi alamadım. Yabancı, havayı koklar gibi başını kaldırdı. Gergin bir tavırla, gözünü dört açarak,

"Siz de duydunuz mu?" diye sordu. "Az önce kim güldü?"

"Hiç kimse," dedi albino. Ve beni işaret ederek "Sadece gekoydu," diye ekledi.

Adam ayağa kalktı. Yanıma yaklaştı; gözlerini üstümde hissediyordum. Sanki doğrudan ruhuma bakar gibiydi; yaşlı ruhuma. Şaşırmış gibi, sessizce, ağır ağır başını salladı.

"Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?"

"Ne?"

"Bu bir geko, evet. Ama çok nadir bulunan bir türdür. Çizgilerini görüyor musunuz? Bu bir kaplan gekodur. Çok ürkek bir yaratıktır, hâlâ haklarında çok fazla şey bilmiyoruz. İlk defa bundan beş altı yıl önce Nambiya'da keşfedildiler.

Yirmi sene boyunca yaşayabildiklerini biliyoruz. Hatta belki de daha fazla. İnanılmaz bir gülüşleri var. Gerçekten de insan gülüşünü andırmıyor mu?"

Félix de aynı şeyi düşünüyordu. Evet, ilk başta biraz rahatsız olmuştu. Ama sonra sürüngenler hakkında birkaç kitap –kitapları evde bulmuştu, evinde, onu evlatlık alan ve bağımsızlıktan sonra Luanda'yı Lizbon'a tercih eden bir ikinci el kitap satıcısı olan babasından kalma binlerce kitabı vardı– okuduktan sonra, gekoların bazı türlerinin şaşırtıcı derecede kahkahaya benzer sesler çıkarabildiklerini öğrenmişti. Bir süre beni tartışmakla vakit geçirdiler. Bir taraftan bu durumdan –yani ben orada değilmişim gibi konuşmalarından– rahatsız olurken, bir taraftan da, her nasılsa, benden değil de, yabancı bir yaratıktan, ne olduğu bilinmeyen, uzak bir biyolojik anormallikten bahsediyorlarmış gibi hissediyordum. İnsanlar evlerini paylaşan küçük yaratıklar hakkında o kadar az şey biliyorlar ki... Fareler, yarasalar, karıncalar, keneler, pireler, sinekler, sivrisinekler, kurtlar, gümüşbalıkları, termitler, buğday bitleri, salyangozlar, böcekler... Aldırmayıp, kendi işime bakmaya karar verdim. O saatlerde, albinonun yatak odası sivrisinek kaynardı ve benim de karnım acıkmaya başlamıştı. Yabancı yeniden ayağa kalktı ve evrak çantasını bıraktığı sandalyeye yürüyüp, içinden kalın bir zarf çıkardı. Zarfı Félix'e verdikten sonra veda edip, kapıya yürüdü. Kapıyı kendisi açtı, başıyla küçük bir selam verip, gitti.

Seslerle Dolu Bir Gemi

Büyük banknotlardan oluşmuş beş bin dolar.

Félix Ventura zarfı aceleyle ve gergin hareketlerle açınca, banknotlar yeşil kelebekler gibi havaya uçuşup, bir süre boyunca gece havasında süzüldükten sonra, yerlere, kitaplara, sandalyelere ve kanepelere kondular. Albino tedirgin olmuştu. Yabancının peşine düşmek için kapıya kadar gitti ancak uzun ve durağan gecede ortalıkta kimseden bir iz yoktu.

"Gördün mü?" Benimle konuşuyordu. "Şimdi ne yapmam gerekiyor acaba?"

Banknotları tek tek topladı, saydı ve tekrar zarfa yerleştirdi. Ancak o zaman zarfın içinde bir de not olduğunu gördü ve yüksek sesle okudu:

"Bayım, malzemeleri aldığım zaman size beş bin dolar daha vereceğim. Evraklarda kullanmanız için size birkaç vesikalık fotoğrafımı bırakıyorum. Üç hafta sonra yine uğrarım."

Félix uzanıp, kitap okumaya çalıştı. Seçtiği kitap, Nicholas Shakespeare'in kaleme aldığı Bruce Chatwin biyografisinin

Portekizce Quetzal baskısıydı. On dakika sonunda kitabı başucundaki komodine bırakıp, kalktı. Gün ağarana kadar evin içinde sersem sersem dolaşıp, kendi kendine anlaşılmaz cümleler mırıldandı. O konuşurken, küçük elleri –narin ve ufak tefek– havada rasgele, özgürce çırpınıyorlardı. Şimdi aşağı doğru taranmış olan sık kıvırcık saçları, başının çevresinde mucizevi bir aura gibi parlıyorlardı. Yoldan geçerken onu pencereden gören birileri olsa, karşılarında bir hayaletin durduğunu sanabilirlerdi.

"Hayır, ne saçmalık! Bunu yapmayacağım..."

[....]

"Pasaportu bulmak zor olmaz, hatta riskli bile sayılmaz. Üstelik sadece birkaç günümü alır. Hem ucuza da hallolur. Bunu yapabilirim—neden olmasın? Zaten eninde sonunda yapmam gerekecek. Şu anda yaptıklarımın kaçınılmaz bir uzantısı değil mi?"

[....]

"Dikkat et dostum, yürüyeceğin yolları seçerken çok dikkat et. Sen kalpazanın teki değilsin. Sabırlı ol. Bir bahane uydur, parayı iade et ve ona bunu yapmayacağını söyle."

[....]

"Fakat geri çevirdiğin sadece on bin dolar olmayacak. New York'ta iki ya da üç ay geçirebilirim. Lizbon'daki ikinci el kitap satıcılarını gezebilirim. Rio'ya gidip, sambacıları seyreder, dans salonlarına, ikinci el kitapçılara giderim. Ya da Paris'e gidip, plaklar ve kitaplar alabilirim. Paris'e gitmeyeli ne kadar zaman oldu?"

[....]

Félix Ventura'nın tedirginliği avlanma faaliyetlerimi ak-

satmıştı. Ben geceleri avlanan bir yaratığım. Kurbanlarımın izini bulunca, peşlerine düşüp, onları tavana çıkmaya zorlarım. Sivrisinekler, yukarı çıktıkları zaman asla geri inmezler. Çemberi gittikçe daraltarak çevrelerinde dolanır ve onları köşeye sıkıştırır, bir solukta yutarım. Şimdi artık oturma odasındaki kanepelerden birine uzanmış olan Albino bana hayat hikayesini anlatmaya başladığında, şafak sökmeye yüz tutmuştu.

"Bu evi bir tür gemiye benzetirdim. Ağır nehir çamuru içinde ilerleyen eski bir buharlı gemiye. Çevresi uçsuz bucaksız bir orman ve geceyle kuşatılmış bir gemi..." Félix alçak sesle konuşuyor ve belli belirsiz hareketlerle kitaplarının durduğu tarafı işaret ediyordu. "Bu benim gemim, seslerle dolu..."

Dışarıda gecenin kayıp gittiğini duyabiliyordum. Bir şey havlıyordu. Pençeler camı tırmalıyordu. Pencereden dışarı bakınca, kolayca nehri görebiliyordum; yıldızlar nehrin karşı tarafında fır dönüyor, ürkek kuşlar yeşilliklerin arasında gözden kayboluyordu. İkinci el kitap koleksiyoncusu –ikinci el kitap koleksiyoncularının oğlu ve torunu– melez Fausto Bendito Ventura bir Pazar sabahı uyandığında, ön kapısının önünde bir kutu bulmuştu. İçinde Eça de Queiroz'un *Yadigar*'ının birkaç nüshasının üzerine yatırılmış, küçük, çıplak bir yaratık duruyordu. Parlak ve incecik saçları, yüzünde saf zafer gülümsemesiyle, sıska ve utanmaz bir bebek. Çocuksuz bir dul olan kitap koleksiyoncusu, bu sıradışı hikayede ulvi bir amaç olduğundan kesinlikle emin, bu çocuğu evine almış, büyütüp, okutmuştu. Kutuyu ve içindeki kitapları saklamıştı. Albino bunları bana gururla anlattı.

"Eça," dedi. "Benim ilk beşiğimdi."

Fausto Bendito Ventura, aslında istemeden ikinci el kitap koleksiyoncusu olmuştu. Hayatı boyunca hiç çalışmamış

olmakla gurur duyardı. Sabahları erkenden evden çıkar, zarif keten takım elbisesi, hasır şapkası, papyonu ve bastonuyla *malembe malembe* –ağır ağır– yürüyerek şehre iner, dostlarını ve tanıdıklarını şapkasının kenarına işaret parmağıyla hafifçe dokunarak selamlardı. Şans eseri kendi kuşağından bir bayanla karşılaştığı zaman, onu gösterişli bir gülümsemeyle sersemletirdi. Ve *İyi günler sana, şiir...* diye fısıldardı. Barlarda çalışan kızlara açık saçık iltifatlar saçardı. Bir gün, kıskanç bir adamın onu şu soruyla kışkırttığı söylenirdi (Bana Félix anlattı):

"İş günlerinde tam olarak ne yapıyorsun?"

Fausto Bendito'nun cevabı *–Benim bütün günlerim, sayın bayım, tatil günüdür; günlerimi kendi keyfime göre oyalanarak geçiririm–* bugün bile, müthiş Biker Bira Evi'nin cansız akşamlarında ölümü alt edip, kağıt oynamayı ve birbirlerine hikayeler anlatmayı başarabilen, yaşlı sömürge memurlarının cılız camiasında alkış ve kahkahayla karşılanırdı. Fausto öğle yemeklerini evde yer, biraz kestirir, sonra serin akşam esintisinin tadını çıkarmak için verandada otururdu. O zamanlarda, bağımsızlıktan önce, bahçeyi kaldırımdan ayıran yüksek duvar henüz yoktu ve bahçe kapısı her daim açıktı. Müşterilerinin, oturma odasının güçlü zeminine gelişigüzel yığınlar halinde sıralanmış kitaplara özgürce bakabilmek için tek yapmaları gereken, birkaç basamaklık merdiveni tırmanmaktı.

Félix Ventura ve ben eski kelimelere ortak bir aşk (benim durumumda umutsuz bir aşk) besliyoruz. Félix Ventura bu konudaki ilk derslerini babasından, Fausto Benedito'dan almış. Sonra lisedeki ilk yıllarında yaşlı bir öğretmen devreye girmiş. Adam, melankoliye meyilli ve eski bir Mısır gravürü

gibi, sürekli profilden yürüyormuş hissi verecek kadar ince yapılı bir adammış. Gaspar –öğretmenin adı buymuş– bazı kelimelerin çaresizliğinden etkilenirmiş. Onları talihsiz bulurmuş; dilin ücra köşelerine terk edildiklerini düşünür, iyileştirmek için çabalarmış. Bu kelimeleri gösterişli bir tavırla ve ısrarla kullanması bazılarını rahatsız eder, diğerlerinin sinirini bozarmış. Sanırım başarılı da olmuş. Öğrencileri, önce sadece el kol hareketleriyle, daha sonra ise özel bir diyalekt, bir kabile nişanı gibi bu kelimeleri kullanır olmuşlardı. Bu, onları yaşıtlarından ayıran bir özellikti. Félix Ventura bana, Gaspar'ın öğrencilerinin birbirilerini daha önce hiç görmemiş olmalarına rağmen, sadece duydukları birkaç kelimeyle, birbirlerini hâlâ kolayca tanıyabildiklerini anlattı.

"Ne zaman birinin 'yorgan' yerine bana göre (ki senin de benimle hemfikir olacağından hiç şüphem yok) çok daha hoş ve soylu bir kelime olan '*duvet*'ı kullandığını duysam, içim ürperir. Fakat kendimi 'sutyen' kelimesine alıştırmaya çalışıyorum.[1] 'Strophium'un tarihi bir seçkinliği var doğru fakat kulağa biraz tuhaf geliyor, sence de öyle değil mi?"

1 Duvet: Fransızca kökenli, yorgan anlamına geliyor. Strophium ise Latince bir kelime ve sutyen (brassiere-yazar sutyen için bu kelimeyi kullanmış) anlamına geliyor.

Rüya No. 1

Yabancı bir şehirde bir caddeyi geçiyor, insan kalabalığının arasında kendime yol açmaya çalışıyorum. Her ırktan, her mezhepten, her cinsten (uzunca bir süre sadece iki cinsin var olduğunu sanırdım) insanlar yanımdan geçip, gidiyorlar. Siyahlar içinde, koyu renk gözlüklü ve evrak çantası taşıyan erkekler. İçten kahkahalar atan, portakal gibi mutlu Budist rahipleri. İncecik kadınlar. Alışveriş arabalı, şişman orta yaşlı kadınlar. Kalabalıkların arasından narin kuşlar gibi kayıp giden kaykaylı çelimsiz ergenler. Başını ve sonunu birer öğretmenin tuttuğu tek bir sıra halinde, her biri önündeki çocuğun elini tutarak yürüyen okul formalı küçük erkek çocuklar. *Djebalas* (entari) ve takkeler giymiş araplar. Katil köpeklerini dolaştıran kel erkekler. Polisler. Hırsızlar. Kendi düşüncelerinde kaybolmuş entelektüeller. Tulumlu işçiler. Beni hiç kimse görmüyor. Hatta video kameraları ve çekik gözleriyle çevrelerini pürdikkat inceleyen Japon kafilesi bile... Tam önlerinde duruyor, onlarla konuşuyor, el sıkışıyorum ama beni fark etmiyorlar. Benimle konuşmuyorlar. Son üç

gecedir hep aynı rüyayı görüyorum. Daha önceki yaşantımda, henüz insan biçiminde olduğum zamanlarda da, sık sık başıma gelirdi. Ağzımda acımtırak bir tat ve yüreğimde ağır bir sıkıntıyla uyandığımı hatırlıyorum. O zamanlar bunun bir önsezi olduğunu sanırdım. Şimdi ise bir onaylama olduğunu düşünüyordum. Her iki ihtimalde de, artık beni üzmüyor.

Alba

Uyandığında, adı ya Alba ya Aurora ya da Lúcia olurdu. Akşamları Dagmar. Geceleriyse Estela. Uzun boylu ve çok beyazdı. Bu, Kuzey Avrupalı kadınlara özgü o ak, sütümsü beyazlık değildi; daha çok damarlarında akan tezcanlılığı gözle görmenize izin verecek türden, mermere özgü açık ve şeffaf bir beyazlıktı. Onu daha görmeden korkmuştum. Gördüğüm zaman ise nutkum tutuldu. Titreyerek, babamın, arkasına basit bir çorba tarifine bile bir halife fermanı havası veren süslü ve güzel elyazısıyla, *Madam Dagmar İçin* yazdığı katlanmış zarfı uzattım. Zarfı açtı ve parmaklarının ucuyla küçük bir kart çıkardı. Karta bakarken gülüşünü saklayamadı.

"Bakir misiniz?"

Bayılacağımı sandım. Evet, on sekiz yaşıma girmek üzereydim ve henüz bir kadınla birlikte olmamıştım. Dagmar beni elimden tutup, bir labirenti andıran koridorlar boyunca yürüttü ve kasvetli aynaların çevrelediği kocaman bir odada olduğumuzu fark ettim. Sürekli gülümseyerek kollarını

kaldırdı. Üzerindeki elbise kayarak ayaklarının dibine indi.

"İffet gereksiz bir sıkıntıdır, çocuğum. Benim memnuniyetle giderebileceğim bir sıkıntı..."

Onu, aynı odanın yakıcı kasvetinde, babamla birlikteyken hayal ettim. Bir anlık bir parlamada, aynalarda çoğalan yansımasında, elbisesinin düğmelerini çözüp, memelerini açıkta bırakışını izledim. Geniş kalçalarını gördüm, sıcaklığını hissettim. Ve babamı gördüm, babamın güçlü ellerini. Yetişkin erkek kahkahasının kadının tenine çarpmasını ve sarf ettiği kaba saba sözcükleri duydum. İşte bu anı binlerce, milyonlarca defa, dehşet ve tiksintiyle yaşamıştım. Ömrümün son günlerine kadar da yaşamaya devam ettim.

* * *

Bazen aklıma kime ait olduğunu bile bilmediğim, belki de hayal gücümün bir ürünü olan mutsuz bir deyiş gelir. Belki bir fadonun (Portekiz halk şarkısı) nakaratıdır, ya da bir tango. Veya çocukken işittiğim eski bir samba.

"Günahların en kötüsü aşık olmamaktır."

Hayatımda sayısız kadın oldu ama korkarım hiçbirini sevmedim. Yani tutkuyla demek istiyorum. Doğanın talep ettiği şekilde sevmedim. Bunu düşünmek beni ürkütüyor. Durumum –ki buna inanmak benim için işkenceden farksız– bana bir tür ironik ceza gibi geliyor. Bir ceza ya da sadece özensiz bir hata...

José Buchmann'ın Doğumu

Yabancı, bu defaki ziyaretini önceden haber vermişti. Telefon açmıştı; bu sayede Félix Ventura'nın görüşmelerine hazırlanmak için zamanı olmuştu. Félix, saat 7:30'u gösterirken damat ya da damadın babası olarak katılacağı bir düğüne hazırlanmış gibiydi: Yakut kırmızısı ipekli kravatı, açık renkli kaba ketenden takım elbisesinin üzerinde bir ünlem işareti gibi parlıyordu. Bu takım elbise ona babasından kalmıştı.

"Birini mi bekliyorsun?"

Evet, onu bekliyordu. Yaşlı Esperança balık çorbasını soğumaması için ocağın üstünde bırakmıştı. O sabah erken saatlerde, adadaki balıkçılardan denizden yeni çıkmış güzel bir levrek ve São Paolo pazarından üç tane füme kedi balığı almıştı. Gabela'dan gelen bir kuzeni kırmızı biber kokulu küçük meyvelerin –albino *gerçek bir ateş* diye anlatmıştı– yanı sıra manyok, tatlı patates, ıspanak ve domatesler getirmişti. Félix tabağı masanın üstünde koyar koymaz, bütün odayı güçlü –kucaklaşma kadar ılık– bir koku kapladı. Uzun zamandır

ilk defa durumuma lanet ettim. Ben de masaya oturabilmek isterdim. Yabancı, yemeğini, sanki tattığı levreğin diri eti değil de bütün hayatıymış –ansızın beliren balık sürüleri arasında süzülürerek geçirdiği uzun seneler, sularda oluşan girdaplar, güneşli akşamlarda doğruca mavi derinliğin içine akan güçlü ışık hüzmeleri– gibi, coşkulu bir iştahla yiyordu.

"Olayları kurbanların bakış açısından görmeye çalışmak, gerçekten çok ilginç bir egzersiz," dedi. "Örneğin yediğimiz balık. Güzel bir levrek, değil mi? Yemeğimize bir de onun açısından bakmayı hiç düşündünüz mü?"

Félix Ventura levreğe balığın o ana kadar hak etmediği bir dikkatle baktı. Sonra, dehşete düşmüş gibi, tabağını itti. Diğer adam hiç ara vermeden yemeğe devam ediyordu.

"Hayatın bizlerden merhametli davranmamızı beklediğini mi düşünüyorsunuz? Hiç sanmam. Hayat bizden kutlamamızı bekler. Balığa dönelim; bu balığın yerinde olsaydınız, sizi hüzünle mi, neşe içinde mi yememi tercih ederdiniz?"

Albino ağzını bile açmıyordu. O da kendisinin bir levrek olduğunu biliyordu (hepimiz gibi) ama bana sorarsanız yenmemeyi tercih ederdi. Yabancı devam etti:

"Bir defasında bir partiye götürülmüştüm. Yaşlı bir adam vardı; yüzüncü yaş gününü kutluyordu. Ne hissettiğini öğrenmek istedim. Yaşlı adam bana şaşkın bir gülümsemeyle karşılık verdi. Ve dedi ki: *Gerçekten bilmiyorum. O kadar çabuk olup, bitti ki...* Yüz yıllık yaşamından, sanki son birkaç dakikada başına gelmiş bir felaket gibi bahsediyordu. Bazen ben de aynı şeyi hissediyorum. Ruhum barındırdığı geçmişle ve boşlukla öylesine acıyor ki. O yaşlı adam gibi hissediyorum."

Kadehini kaldırdı.

"Ve hâlâ hayattayım. Hayatta kalmayı başardım. Bunu –belki size tuhaf gelecek ama– Luanda'da gemiden indiğim zaman anlamaya başladım. Hayata! Angola benim hayatımı kurtardı. Bu kutlayan ve birleştiren, lütufkar şaraba..."

Kaç yaşındaydı acaba? Altmış belki... Eğer öyleyse, kendine çok iyi bakmıştı. Ya da belki de, kırk kırk beş yaşlarındaydı. Bu durumda, birkaç senesini müthiş kederler içinde geçirmiş olmalıydı. Ona şöyle bir baktım ve gergedan kadar dayanıklı göründüğünü düşündüm. Gözleri ona yaşlı bir hava katıyordu; her ne kadar bazı anlarda –tıpkı şimdi Hayat'a kadeh kaldırırken olduğu gibi– şafağın ilk ışıkları gibi aydınlansalar da, bu gözlerde şüphe ve yorgunluk vardı.

"Kaç yaşındasınız?"

"Lütfen izin verin, soruları ben sorayım. Sizden istediğim şeyi yapabildiniz mi acaba?"

Félix başını kaldırdı. Yapmıştı. Elinde, elli iki yaşında, profesyonel bir fotoğrafçı olan José Buchmann adında bir Chibia yerlisi adına düzenlenmiş bir kimlik, bir pasaport, bir sürücü ehliyeti vardı.

Ülkenin güneyinde kalan Huíla vilayetinin São Pedro da Chibia kenti, 1884 senesinde Maderia sömürgecileri tarafından kurulmuştu. Ancak zaten orada besicilik ve çiftçilik yaparak ve onlara siyah insanların ülkesinde beyazlar olarak yaşama ayrıcalığını bahşeden Tanrı'ya şükrederek refah dolu bir hayat sürmekte olan yarım düzine kadar Boer ailesi yaşıyordu. Elbette bunları Félix Ventura anlattı, ben sadece onun sözcüklerini tekrarlıyorum. Bu kabile Kumandan Jacobus Bothas tarafından idare ediliyordu. Bothas'ın teğmeni, ciddi görünüşlü, kızıl saçlı, dev gibi bir adam olan Cornélio Buchmann'dan başkası değildi. Buchmann 1898 senesinde, ona daha sonra iki er-

kek evlat verecek olan Madeira'lı bir kızla, Marta Medeiros'la evlenmişti. Oğlanların büyüğü, Pieter, çocukken ölmüş; küçük Mateus ise ünlü bir avcı olmuştu. Uzun seneler boyunca, macera peşinde Angola'ya kadar gelen İngiliz ve Güney Afrikalılara rehberlik etmişti. Amerikalı bir ressam olan Eva Miller'la evlendiğinde elli yaşını geride bırakmıştı. Birlikte bir oğulları oldu: José Buchmann.

Yemeklerini yedikten ve nane çayını –José Buchmann kahveyi tercih etmişti– içtikten sonra Félix Ventura mukavva dosyasını getirmeye gitti ve dosyayı masanın üstüne açtı. Pasaportu, kimliği ve sürücü ehliyetini gösterdi. Ayrıca pek çok fotoğraf vardı. Kahverengili tonlarda, iyice yıpranmış bir fotoğrafta dalgın bakışlı, iri cüsseli bir adam bir antilopun üstünde ata biner gibi oturuyordu.

Albino iki yabancıyı tanıştırır gibi bir edayla, "Bu," dedi, "Cornélio Buchmann. Büyükbabanız."

Başka bir resimde, bir nehrin kıyısında, arkada uçsuz bucaksız bir ufuk manzarasıyla, birbirlerine sarılmış bir çift duruyordu. Adam bakışlarını önüne indirmişti. Kadın, çiçekli desenli elbisesi içinde fotoğraf makinesine gülümsüyordu. José Buchmann fotoğrafı havaya tutarak ayağa kalktı. Tam ışığın altında duruyordu. Sesi hafifçe titreyerek sordu:

"Ve bunlar da annem ve babam, öyle mi?"

Albino, *Evet, öyle*, diyerek onayladı. Güneşli bir akşam üzeri, Mateus Buchmann ve Eva Miller, Chimpumpunhime Nehri kıyısında poz vermişlerdi. Bu fotoğrafı çeken, o zaman on bir yaşında olan José'nin ta kendisi olsa gerekti. Félix, adama *Vogue*'un, Güney Afrika'daki büyük avlara dair kapsamlı bir makale içeren eski bir sayısını gösterdi. Makale,

Eva Miller imzalı, suluboya bir vahşi doğa –gölde yıkanan fillerin– resmiyle süslenmişti.

Nehrin huzur içinde akıp gittiği, uzun çimenlerin dalgalandığı, bu fotoğrafın çekildiği o muhteşem akşamdan sadece birkaç ay sonra, Eva, aslında bir önceki ay çıkması gereken bir seyahat için Cape Town'a doğru yola koyuldu ve bir daha geri dönmedi. Mateus Buchmann, Güney Afrika'daki ortak dostlarına yazıp, karısından haber almaya çalıştı. Ama şansı yaver gitmeyince, oğlunu bir hizmetkara –yaşlı ve kör bir bekçiye– emanet edip karısının peşine düştü.

"Peki bulabildi mi?"

Félix omuz silkti. Fotoğrafları, evrakları, dergiyi topladı ve mukavva dosyanın içine kaldırdı. Dosyanın kapağını kapatıp, bir hediye hazırlar gibi özenle, kalın, kırmızı kurdelesini bağladı ve José Buchmann'a uzattı.

"Sizi uyarmak zorunda kaldığım için beni affedin," dedi. "Chibia'dan kesinlikle uzak durmalısınız."

Ruhum bu bedene hapsolalı neredeyse on beş sene oldu ama ben hâlâ alışamadım. Yaklaşık yüz sene boyunca bir insan suretinin ardında yaşasam da, hiçbir zaman tam bir insan gibi hissetmeyi de başaramadım. Bugüne kadar beş ya da altı farklı cinsten –gerçi çok da emin değilim, çünkü biyoloji hiçbir zaman ilgi alanlarından biri olmamıştır– nereden baksanız otuz kadar gekoyla tanıştım. Kadın ya da erkek (aslında pek de önemi yok) her biri, bir kabustan onlara daha az dehşet verici gelebilecek bir diğerine uyanmadan önce, içlerinden yirmi kadarı uçsuz bucaksız Çin'de, gürültücü Hindistan'da ya da Pakistan'da pirinç yetiştiriyor ya da binalar inşa ediyorlardı. Altı tanesi, aynı –ya da benzer– şeyi Afrika'da yapıyordu. Biri Boston'lu bir diş hekimiydi. Bir diğeri, Brezilya'da Belo

Horizonte'de çiçek satıyordu. Sonuncusu ise bir kardinaldi. Hâlâ Vatikan hasreti çekiyordu. İçlerinden bir tanesi bile Shakespeare'i okumamıştı. Kardinal, Gabriel García Márquez'i seviyordu. Diş hekimi bana, Paulo Coelho okuduğunu söylemişti. Ben, Paulo Coelho'nun kitaplarını hiç okumadım. Yine de gekoları ve sürüngenleri büyük bir memnuniyetle Félix Ventura ve onun uzun monologlarıyla değiş tokuş edebilirim. Dün bana müthiş bir kadınla tanıştığını anlattı. *Gerçi,* diye ekledi, *onun için "kadın" kelimesini kullanmak büyük haksızlık olur.*

"Ângela Lúcia ve kadın cinsi birbirlerinden insanla maymun kadar farklılar."

Ne tatsız bir cümle. Fakat kadının ismi içimde Alba anılarını canlandırmıştı; kulak kesildim ve ciddileştim. Kadını anlatırken çenesi düşmüştü. Ondan, bir mucizeye somut varlık kazandırmaya çalışır gibi bahsediyordu.

"O..." Duraksadı. Doğru kelimeyi bulmak için, avuçlarını havaya doğru açmış, gözlerini derin bir konsantrasyonla sımsıkı kapatmıştı. "... katıksız ışık gibi..."

Bu bana gayet olası gelmişti. Bir isim, aynı zamanda bir lanet olabilir. Bazıları, ağır bir sağanak sonrasındaki çamurlu nehir suları gibi, isimleri tarafından oradan oraya sürüklenirler. Ne kadar direnseler de, varış noktalarına doğru itilirler. Diğerlerinin isimleri ise, aksine, onları gizleyen, aldatıcı maskelerden başka bir şey değildir. Tabii ki çoğunun hiç gücü yoktur. Bir insan olarak taşıdığım ismimi hatırladığım zaman, ne keyif, ne de acı hissediyorum. O ismi özlemiyorum bile. Çünkü o ben değildim.

* * *

José Buchmann bu tuhaf geminin düzenli bir ziyaretçisi oldu. Diğerlerine eklenecek bir ses daha. Albinonun geçmişine eklemelerde bulunmasını istiyordu. Hiçbir soruyu kendine saklamıyordu.

"Ya anneme ne oldu?"

Dostum (sanırım artık ona böyle hitap edebilirim), adamın bu ısrarından bunalmaya başlamıştı. Görevini tamamlamıştı ve başka bir şey yapmak içinden gelmiyordu. Fakat bazen yelkenleri suya indiriyordu. Eva Miller –söylediğine göre– Angola'ya bir daha hiç dönmemişti. Babasının eski müşterilerinden biri, tıpkı Buchmann'lar gibi güneyli bir aileden gelen yaşlı Bezerra şans eseri bir akşam Eva'yı New York sokaklarından birinde bulmuştu. Bezerra bu narin ve şimdiden yaşlanmış gibi görünen kadının, insan selinin içinde, tedirgin edici bir yavaşlıkla, "kanadı kırık, küçük bir kuş gibi" hareket ettiğini söylemişti. Eva, köşe başında, Bezerra'nın kollarına –kelimenin tam anlamıyla– düşmüştü ve adam yaşadığı bu şokla, Nhanheca dilinde bir küfür savurmuştu. Kadın, yüzünde yayvan bir gülümsemeyle, karşı çıkmıştı.

"Bunlar bir kadının yanında sarf edilecek sözcükler değil!"

Zaten Bezerra, Eva'yı o zaman tanımıştı. Birlikte, Kübalı göçmenlerin sık sık ziyaret ettikleri bir kafede oturup, gece çökene kadar konuşmuşlardı. Félix hikayenin bu kısmına gelince, duraksadı.

"New York'ta gece çökmez –kendi kendine alçalır– ama, evet, burada, gökyüzünden düşercesine çöker."

Arkadaşım hikayeyi daha pek çok detayla süsledi. *Akşam, tıpkı vurulmuş bir kuş gibi, gökyüzünden düşer,* diye tekrar

etti. Bu tarz kesintiler, hikayenin devamını öğrenmek için can atan José Buchmann'ı huzursuz ediyordu.

"Ya sonra?"

Eva Miller bir iç mimar olarak çalışıyordu. Manhattan'da, Central Park'a bakan küçük bir dairede, tek başına yaşıyordu. Küçük oturma odasının, tek yatak odasının ve daracık koridorun bütün duvarları aynalarla kaplıydı.

José Buchmann, Félix'in sözünü kesti.

"Aynalar mı?"

Dostum, *Evet,* diye devam etti. Ancak yaşlı Bezerra'nın söylediklerine bakılırsa, bunlar sıradan aynalar değildi. Gülümsedi. Kendi hikayesinin çekimine kapıldığını görebiliyordum. Bu aynalar lunaparktaki Aynalı Salon'dakilerin bir benzeri; önlerinde durma cesaretini gösterenlerin görüntülerini zaptedip, çarpıtmak gibi acımasız bir niyetle yaratılmış yamru yumru camlardı. Birkaç tanesine dünyanın en zarif yaratıklarını obez cücelere dönüştürme, diğerlerine ise boyları uzatıp, sündürme gücü verilmişti. Gizli kalmış ruhları açığa çıkaracak aynalar da vardı. Diğerleri, bakan insanların yüzlerini değil, enselerini ve sırtlarını yansıtıyorlardı. Muhteşem aynalar ve korkunç aynalar. Bu sayede, Eva Miller dairesine girdiği zaman kendini yalnız hissetmiyordu. O içeriye adım attığı anda, beraberinde büyük bir kalabalık da giriyordu.

"Bu Bay Bezerra'yla görüşüyor musunuz?"

Félix Ventura adama şaşkın şaşkın baktı. Omuzlarını, sanki, *eğer isterseniz, o konuya da girebilirim,* dercesine silkti. Ve sonra adamın birkaç ay önce Lizbon'da, nasıl öldüğünü anlattı.

"Kanser," dedi. "Akciğer kanseri. Çok sigara içerdi."

İkisi, sessizce oturup, Bezerra'nın ölümünü düşündüler. Gece ılık ve nemliydi. Pencereden içeri serin bir esinti doluyordu. Beraberinde, ışığa kapılıp, ortalıkta rasgele dolaşan pek çok narin ve yumuşacık sivrisinek taşıyordu. Karnım acıkmaya başlamıştı. Dostum, karşısındaki adama baktı ve gülümsedi.

"Lanet olsun ki size fazla mesai fatura etmem gerek! Beni kim sanıyorsunuz ki? Şehrazat mı?"

Rüya No.2

Genç bir adam, duvarın yanına çömelmiş beni bekliyordu. Ellerini açtı; avuçlarının gizli, yeşil bir parlaklıkla, karanlığın içinde hızla kaybolan esrarengiz bir maddeyle dolu olduğunu görebiliyordum. "Ateş böcekleri," diye fısıldadı. Duvarın arka tarafında, bir bekçi köpeği gibi hızlı hızlı soluk alıp, veren, opak, güçlü ve bir nehir çağlıyordu. Nehrin hemen arkasında ise orman başlıyordu. Kaba saba taşlardan örülmüş, alçak duvarı –bir kuyu misali– siyah suları, arkasında parlayan yıldızları ve geri plandaki sık yeşilliği gözler önüne seriyordu. Adam hiç zorlanmadan taşların üstüne çıktı ve kafası karanlıklar içinde kaybolmuş halde, kısa bir an durduktan sonra, diğer tarafa zıpladı. Rüyamda, ben de hâlâ uzun boylu, genç ama şişmanlamaya yüz tutmuş bir adamdım. Duvarın üstüne çıkarken biraz zorlandım. Sonra atladım. Çamurun içinde diz çöktüm ve nehrin suları ellerimi okşamaya başladı.

"Bu da ne?"

Delikanlı cevap vermedi. Sırtı bana dönüktü. Teni geceden

Rüya No. 1

Parıltı Alemi

Dostumun verdiği parlak –fakat özlü– tarif, gözümün önünde bir tür ışıklandırılmış melek –şamdan parlaklığında bir şey– canlandırmıştı. Bana sorarsanız Félix durumu biraz abartmış olabilir. Bu kız, bir partide, sigara dumanı ve kaos arasında kaybolmuş olsa, onu fark etmezdim bile. Ângela Lúcia koyu renk tenli, narin hatlı, siyah saç örgüleri omuzlarından aşağı dökülen genç bir kadın. Bayağı. Fakat, evet, itiraf etmeliyim ki zaman zaman –özellikle heyecanlandığı ya da sevindiği zaman– teni gerçekten de bakır gibi parlıyor ve böyle anlarda adeta bir dönüşüm yaşayıp, gerçek anlamda güzelleşiyor. Ancak beni en çok etkileyen, buğulu fakat yine de nemli ve şehvet uyandıran sesi oldu. Félix o akşam onu eve getirdiğinde, bir ödül kazanmış gibi gururluydu. Ângela Lúcia kitaplara ve bantlara dikkatle baktı. Frederick Douglass'ın ağırbaşlı kibri karşısında güldü.

"Ya bu adam? Onun burada ne işi var?"

Albino "Büyük-büyükbabalarımdan biri," dedi. "Büyük-büyükbaba Frederick, baba tarafından büyük dedem oluyor."

Adam servetini, on dokuzuncu yüzyılda Brezilya'ya köle satarak elde etmişti. Köle ticareti sona erince, Rio de Janerio'da bir çiftlik satın almış ve orada uzun seneler boyunca mutlu bir hayat sürmüştü. Angola'ya yaşlı bir adam olarak geri dönerken, beraberinde o zaman hâlâ çok genç olan tek yumurta ikizi kızlarını da getirmişti. Frederick'in babalığı konusundaki şüpheler, kısa zamanda dedikodu kazanlarını kaynatmıştı. Yaşlı adam bu yalanlara, büyük bir keyifle, bir köle kızı hamile bırakarak karşılık verdi ve bu defa yeteneğini öyle bir konuşturdu ki, kız, dünyaya aynı Frederick'in gözlerini taşıyan bir erkek evlat getirdi. Frederick bile çocuğa bakmaya çekiniyordu. Bu portre bir Fransız ressamın eseriydi. Ângela Lúcia, tablonun resmini çekmek için izin istedi. Sonra, onun da –yani dostumun da– köle tüccarı büyük-büyükbabasının Brezilya'dan getirdiği, büyük hasır işi koltukta poz vermesini rica etti. Akşamın son ışıkları, Félix'in hemen arkasındaki duvarda güne veda ediyordu.

"Bu ışığa inanamıyorum," dedi kız. "Hiç böyle bir şey görmemiştim."

Dediğine bakılırsa, bazen, sırf ışığın kalitesine bakarak, bir yeri tanıyabiliyordu. Lizbon'da baharın son günlerinde ışık, çılgın gibi –beyaz ve nemli ve hatta biraz tuzlu– evlerin üstüne abanırdı. Rio de Janeiro'da *carioca* yerlilerinin içgüdüsel olarak "sonbahar" olarak adlandırdıkları, Avrupalıların ise küçümseyerek sadece bir hayal ürünü olduğunda ısrar ettikleri mevsimde, ışık, ipek parıltısı misali daha da yumuşar, zaman zaman nemli bir griliğin eşliğinde sokakların üstüne sarkar, sonra da yavaş yavaş meydan ve bahçelere çökerdi. Mato Grosso'daki Pantanal'ın sırılsıklam topraklarında, sabahın gerçekten erken saatlerinde, mavi papağanlar gökyüzünde

süzülürken, kanatlarından, ağır ağır suların üstüne yerleşip, büyüyen, yayılan ve adeta şarkı söyleyen, berrak ve ağır bir ışık silkelerlerdi. Malezya'da Taman Negara ormanlarında, ışık teninize yapışan bir sıvı gibiydi; tadı ve kokusu vardı. Goa'da ise gürültücü ve haşindi. Berlin'de güneş her zaman gülerdi. En azından bulutların arasından –nükleer güç karşıtı çevreci çıkartmalar gibi– süzülmeyi başardığı anlarda. Ângela Lúcia, en olasılıksız göklerde bile, kesinlikle unutulmaması gereken parıltıları ayırt edebiliyordu. İskandinavya ziyaretine kadar, dünyanın o bölümünde kış ayları boyunca ışığın bir varsayımdan başka bir şey olmadığına inanmıştı. Ama hayır, bulutlar zaman zaman büyük umut ışıltılarıyla parlıyordu. Bunları söyledikten sonra, dramatik bir tavır takınarak ayağa kalktı.

"Ya Mısır? Kahire? Kahire'ye hiç gittin mi? Giza Piramitleri'ne?" Elini havaya kaldırdı ve nutuk çeker gibi "Işık, öyle görkemli iniyor ki...." dedi. "Öyle güçlü, öyle hayat dolu... Sanki her şeyin üzerini bir tür ışıklı sisle kaplıyor."

"Bu Eça!" Albino bir kahkaha attı. "Onu, sıfatlarından tanırım. Tıpkı Nelson Mandela'yı gömleklerinden tanıyabildiğim gibi... Bunlar Mısır ziyareti sırasında kaleme aldığı notlar olmalı."

Ângela Lúcia keyifli bir ıslık koyverdi ve el çırptı; etkilenmişti. Yoksa Félix'in hakkında söylenenler doğru muydu. Portekiz klasiklerini baştan sona okumuş muydu gerçekten, Eça'nın bütün eserlerini ve yorulmak nedir bilmeyen Camilo'yu? Albino öksürdü, kıpkırmızı kesilmişti. Konuyu değiştirdi. Tıpkı Ângela gibi fotoğrafçı olan, yine onun gibi uzun senelerini yurt dışında geçirmiş ve ülkeye henüz dönmüş bir arkadaşının olduğunu anlattı. Bir savaş fotoğrafçısı. Onunla tanışmak istemez miydi?

"Savaş fotoğrafçısı mı?" Ângela'nın gözlerinde korku vardı. "Benimle nasıl bir alakası olabilir ki? Ben fotoğrafçı olduğumdan bile emin değilim. Sadece ışık topluyorum."

Genç kadın çantasından plastik bir kutu çıkarıp, albinoya gösterdi.

"İşte, bu benim parıltı alemim..."

Yanında her zaman farklı ışıklardan birkaç örnek taşırdı. Afrika'nın savanlarından, Avrupa'nın eski şehirlerinden, Latin Amerika'nın sıradağlarından ya da ormanlarından topladığı... Küçük plastik bir çerçeveye hapsedilmiş, ruhunu karanlık günlerde beslemek için kullandığı ışıklar, yıldırımlar, soluk pırıltılar... Evde bir yerlerde bir projektör olup olmadığını sordu. Dostum evet dedi ve projektörü getirmeye gitti. Birkaç dakika sonra, kendimizi Bahia'nın Recôncavo bölgesindeki Cachoeira adlı küçük bir kasabada bulduk.

"Cachoeira! Oraya köhne, eski püskü bir otobüsle gittim. Pansiyon bulmak için sırtımda çantamla bir süre yürümem gerekti. Sonunda kendimi küçük, ıssız bir meydanda buldum. Saat bir hayli ilerlemişti. Doğudan tropik bir fırtına yaklaşıyordu. Bakır rengine bürünmüş güneş, yeryüzünü adeta okşuyordu. Ta ki eski sömürge malikanelerinin ötesinde, gökyüzünü kaplayan siyah bulutlarla çarpışana kadar... Ne kadar dramatik bir sahne, değil mi?" İç geçirdi. Teni ışıldamaya başlamış, güzel gözleri yaşlarla dolmuştu. "İşte, Tanrı'nın yüzünü o zaman gördüm..."

Bir Gekonun Felsefesi

José Buchmann'ı incelemeye, değişimini izlemeye başlayalı haftalar oldu. Artık, altı - yedi ay önce buraya gelen o adamdan o kadar farklı ki... İçinde, derinlerde bir şeyler –bir metamorfozun güçlü doğasına sahip bir şeyler– oluyor. Ve belki de, tıpkı krizalidlerde görüldüğü gibi, enzimlerin gizli kalmış vızıltısı, organlarını yiyip bitiriyor. Bana hepimizin sürekli bir değişim halinde olduğumuzu söyleyebilirsiniz elbette. Bu doğru; ben de dünkü ben değilim. Bana dair değişmeyen tek bir şey var: Geçmişim; bir insan bedeninde yaşadığım günlerin anıları. Geçmiş genelde durağan bir şeydir; güzel ya da korkunç, her zaman oradadır. Ve sonsuza dek orada kalacaktır.

(En azından, Félix Ventura'yla tanışana kadar öyle olduğuna inanıyordum.)

Yaşlandıkça, kesinlikle emin olduğumuz tek şey, yakın zamanda daha da yaşlanacağımız bilgisi oluyor. Bir insanı genç olarak tarif etmenin yanıltıcı olabileceğine inanıyorum. Evet,

bir insan genç olabilir fakat bunun, bir camın yere düşüp, tuzla buz olmasından hemen önceki sağlamlığından bir farkı yoktur. Lütfen konudan saptığım için beni mazur görün. Gekolar felsefe yapmaya başladıkları zaman, böyle oluyor... Şimdi José Buchmann konusuna geri dönelim. Birkaç gün içinde, içinden, iri bir kelebeğin, büyük, renkli kanatlarını çırparak çıkıvereceğini iddia ediyor falan değilim. Benim bahsettiğim değişimler çok daha ince değişimler. Mesela yavaş yavaş değişmeye yüz tutan aksanı. Slav ve Brezilya aksanları arasında gidip gelen, yumuşak ve bir ıslığı andıran ve başlangıçta beni rahatsız eden telaffuzunu büyük ölçüde kaybetti—kaybetmekte. Şimdi konuşmasına, yeni yeni giymeye başladığı ipek, baskılı gömlekler ve spor pabuçlarla daha iyi uyum sağlayan bir Luanda ritmi eklendi. Bana sorarsanız biraz daha samimi davranmaya da başladı. Gülüşünü duysanız Angolalı olduğunu düşünebilirsiniz. Bıyığından da kurtuldu. Daha genç görünüyor. Tam bir hafta boyunca ortalarda görünmedikten sonra, yeniden kapımızda belirdiği o gece, daha albino kapıyı açar açmaz, "Chibia'ya gittim!" diye haykırarak içeri girdi.

Neredeyse ateşinin başına vurduğunu düşünecektim. Albinonun büyük-büyükbabasının Brezilya'dan getirdiği o büyük, hasır işi tahta yerleşti. Bacak bacak üstüne attı. Sonra tekrar bacağını indirdi. Bir viski istedi. Dostum, biraz sıkkın bir tavırla, ona bir viski doldurdu. Tanrı aşkına, Chibia'ya gitmek de nereden çıkmıştı?

"Babamın mezarını ziyaret etmeye gittim."

"Ne?" Albino neredeyse boğuluyordu. "Hangi babanızı? Kurgusal babanız Mateus Buchmann'dan mı bahsediyorsunuz?"

"Babamdan bahsediyorum. Matheus Buchmann sizin için, muazzam bir mükemmellikle örülmüş bir kurgudan iba-

ret olabilir ama sizi temin ederim ki, mezar taşı basbayağı gerçekti!"

Bir zarf açtı ve içinden bir düzine renkli fotoğraf çıkarıp, akaju sehpayı örten camın üstüne dizdi. İlk fotoğraf bir mezarlıkta çekilmişti. İkincisinde mezar taşlarından birini net bir şekilde görebiliyordunuz: "Mateus Buchmann / 1905-1978." Diğerleri ise kasabaya ait resimlerdi.

a) Alçak evler.

b) Yeşil bir manzaraya uzanan, dümdüz yollar.

c) Bulutsuz bir gökyüzünün uçsuz bucaksız sükunetine açılan dümdüz yollar.

d) Kırmızı toz toprağın arasında yemlenen tavuklar.

e) Hüzünlü bir bar masasında oturmuş, gözlerini boş bir şişeye dikmiş, yaşlı, melez bir adam.

f) Bir vazoda duran pörsümüş çiçekler.

g) İçinde kuş olmayan devasa bir kuş kafesi.

h) Bir evin eşiğinde öylece duran, bir çift eski püskü çizme.

Bütün bu fotoğraflarda loş bir şey vardı. Bir son ya da sona yakın bir şeyler... Ama neyin sonu olduğunu kim bilebilirdi ki?

"Sizi Chibia'ya gitmemeniz konusunda uyarmıştım. Israr etmiştim!"

"Biliyorum. Ben de bu yüzden gittim ya zaten."

Dostum başını salladı. Kızmış mıydı, keyiflenmiş miydi, yoksa her iki duyguyu aynı anda mı hissediyordu, çıkaramadım. Uzun uzun, mezar taşının resmine baktı. Sonra sakin bir tavırla gülümsedi.

"Gerçekten çok başarılı! Kesinlikle profesyonel işi olduğunu söyleyebilirim: Tebrikler!"

Yanılsamalar

Bu sabah, erken saatlerde, bahçede kumru taklidi yapan iki çocuk gördüm. Birisi duvarın üstünde duran bir kerestenin üzerinde, bacaklarını iki yana açmış, ata biner gibi oturuyordu. Diğeri ise avokado ağacına tırmanmıştı. Avokadoları topluyor, onları bir jonglör ustalığıyla yakalayıp, bir çantaya dolduran diğerine atıyordu. Sonra birdenbire, ağacın tepesinde, yaprakların arasında yarı saklı duran –sadece yüzünü ve omuzlarını görebiliyordum– çocuk elini kaldırıp, ağzına götürdü ve bir kumru ötüşünü andıran bir ses çıkardı. Diğeri gülerek onu taklit etti. Sanki orada –biri bir dalın, diğeri de bir duvarın üstünde– gerçek iki kuş vardı. Şarkılarının enerjisi, hayaletlerden geriye kalanları defediyordu. Bu sahne bana José Buchmann'ı anımsattı. Eve ilk geldiğinde, her şeye tamamen yabancıymış gibi, on dokuzuncu yüzyıl beyefendilerine özgü bıyıkları vardı ve eski tarz koyu renk bir takım elbise giymişti. Ama şimdi, iki günde bir onu her görüşümde, üzerinde ipekli, rengarenk desenli bir gömlek, yüzünde yayvan bir gülümseme ve buralı insanlara özgü

mutlu bir cüret taşıyor. İki çocuğu görmesem, sadece seslerini duysam, sabahın bu erken ve nemli saatlerinde, bahçede iki kumrunun olduğuna yemin edebilirdim. Önümdeki büyük bir ekrandan seyreder gibi, geçmişe baktığım ve şu anda olduğum yerden durum değerlendirmesi yaptığımda, José Buchmann'ın, José Buchmann değil, José Buchmann taklidi yapan bir yabancı olduğunu görebiliyorum. Fakat geçmişe gözlerimi yumduğum ve onu sadece şimdiki haliyle –daha önce hiç karşılaşmamışız gibi– gördüğümde, ona ve bütün hayatı boyunca José Buchmann olduğuna inanmaktan başka şansım kalmıyor.

İlk Ölümüm Beni Öldürmedi

Bir zamanlar, insan biçimindeyken, kendimi öldürmeye karar vermiştim. Tamamen ölmek istiyordum. Sonsuz yaşamın, Cennet ve Cehennem'in, Tanrı'nın, Şeytan'ın, reenkarnasyonun ve bütün o ıvır zıvırların, insanoğlunun büyük korkusu yüzünden yüzyıllar içinde büyüttüğü, ağır ağır örülmüş, batıl inançlardan başka bir şey olmadığını umuyordum. Evimin hemen yanı başında bir silah dükkanı vardı ama daha önce adımımı bile atmadığım için dükkan sahibi beni tanımıyordu. Oradan bir tabanca aldım. Sonra bir cinayet romanı ve bir şişe cin edindim. Kumsaldaki bir otele gidip, cini hatırı sayılır bir tiksinti duyarak (alkolü oldum olası itici bulmuşumdur) büyük yudumlarla içtim. Ardından yatağa uzanıp, kitabı okumaya başladım. Cinin, anlamsız bir entrikayla bir araya geldiği zaman bana silahı kafama dayayıp, tetiği çekecek cesareti vereceğini sanmıştım. Ancak kitap hiç de fena çıkmadı; son sayfaya kadar okumaya devam ettim. O zamana kadar yağmur başlamıştı. Sanki yağmur değil de, gece yağıyordu; ya da kendimi daha açık ifade etmem

gerekirse, gökyüzünden düşen, yıldızların içinde seyrettiği uykulu, siyah okyanustan kopan parçalardı. Yıldızların da düşmeye başlamasını ve büyük bir gürültü ve ışıkla pencerede patlamalarını bekledim, durdum. Ama düşmediler. Işıkları söndürdüm. Silahı kafama dayadım,

ve uyuyakaldım.

Rüya No. 3

Rüyamda, Félix Ventura'yla birlikte çay içtiğimizi gördüm. Çay içiyor, kızarmış ekmeklerimizi yiyor ve sohbet ediyorduk. Bütün bunlar *Art Nouveau*[2] tarzında döşenmiş, duvarları, jakarandalarla çevrelenmiş sade aynalarla kaplı, geniş bir salonda gerçekleşiyordu. Kanatlarını açmış iki meleğin resmedildiği, hoş vitraylarla süslü tavan penceresinden içeri iç açıcı bir ışık süzülüyor. Çevremizde başka masalar vardı, masalarda başka insanlar oturuyordu ama hiçbirinin yüzü yoktu, ya da en azından ben göremiyordum. Zaten önemsediğim de yoktu varlıkları benim için yumuşak mırıltılarından ibaretti. Aynalara yansıyan görüntümü görebiliyordum—uzun boylu, büyük, uzun suratlı, iri cüsseli fakat yorgun, biraz solgun ve insanlığın geri kalanına pek saklamadığı bir küçümsemeyle bakan bir adam. Evet, bu bendim. Uzun zaman önce, otuzlu yaşlarımın tartışmaya açık şanını yaşayan ben...

"Bu tuhaf José Buchmann'ı yaratan sendin. Ve şimdi o

2 Art Nouveau: Zarif dekoratif süslemelerin ön plana çıktığı, kıvrımların ve bitkisel desenlerin sıklıkla kullanıldığı bir sanat akımı.

kendi kendini yaratmaya başladı. Bir tür metamorfoz gibi... Bir reenkarnasyon... Ya da daha ziyade, bir delilik..."

Dostum bana korkulu gözlerle baktı.

"Ne demek istiyorsun?"

"José Buchmann –herhalde fark etmişsindir ki– bir yabancının bedenini zaptetti. Her geçen gün biraz daha hayat buluyor. Eskiden olduğu, sekiz ay önce evimize gelen, başka bir ülkeden değil de, başka bir zamandan çıkıp gelmiş gibi görünen o gece karakteri, nereye kayboldu?"

"Bu bir oyun. Oyun olduğunu biliyorum. Hepimiz biliyoruz."

Kendine biraz çay doldurdu ve iki küp şeker atıp karıştırmaya başladı. Gözlerini indirerek çayını içti. Orada, zarif bir kafede, bembeyaz kıyafetler içinde oturan iki iyi dost gibiydik. Çayımızı içip kızarmış ekmeklerimizi yiyerek sohbet ediyorduk.

"Madem öyle diyorsun," dedim. "Varsayalım ki bu sadece bir oyun. Kim bu adam?"

Alnıma biriken teri sildim. Kendimi hiçbir zaman gözüpekliğimle öne çıkarmadım. Belki de, kahramanların ve dolandırıcıların fırtınalı kaderlerinin beni hiç cezp etmemesi (tabii ki diğer hayatımdan bahsediyorum) bu yüzdendir. Sustalı bıçaklar biriktirirdim. Ve şimdi bana utanç veren bir onurla, general olan bir büyükbabanın kahramanlıklarıyla böbürlenirdim. Bazı cesur adamlarla arkadaşlık kurdum, evet, ama ne yazık ki bunun bana bir faydası olmadı. Cesaret, korkunun aksine, bulaşıcı bir şey değildir. Félix, korkumun onunkinden daha büyük ve eski olduğunu anlayınca, gülümsedi.

"Hiçbir fikrim yok. Sence?"

Konuyu değiştirdi. Bana birkaç gün önce Angola diasporası hakkında yazan bir yazarın yeni bir romanının tanıtımına katıldığını anlattı. Adam sevimsiz bir tipti; profesyonel anlamda öfkeliydi. Bütün kariyerini yurtdışına, milli korkularımızı Avrupalı okuyuculara pazarlamaya odaklamıştı. Sefalet, varlıklı ülkelerde her zaman iyi iş yapıyor. Yazarı takdim eden adam –yerel bir şair ve aynı zamanda iktidar partisi adına parlamento üyesiydi– yeni romana, tarzına, anlatıcının kahramanlıklarına övgüler yağdırırken, yazarı ülkemizin yakın geçmişine böyle sahte bir hikaye yakıştırabildiği için eleştiriyordu. Tartışma başlar başlamaz, başka bir şair –ki o da parlamentonun bir üyesiydi ve edebi faaliyetlerinden çok devrimci geçmişiyle tanınırdı– elini kaldırdı.

"Romanlarınızda bilerek mi yalan söylüyorsunuz, yoksa yalanlarınız sadece cehaletinizden mi kaynaklanıyor?"

Kahkaha. Ve onaylayan fısıldaşmalar. Yazar birkaç saniye boyunca tereddüt etti. Ve sonra karşı saldırıya geçti.

"Ben yetenekli bir yalancıyım," diye bağırdı. "Yalan söylemekten keyif alıyorum. Edebiyat, gerçek bir yalancının sosyal anlamda kabul görmesi için tek şansıdır."

Sonra, daha makul bir tavırla –sesini alçaltarak– diktatörlükle demokrasi arasındaki esas farkın birincisinde sadece tek bir gerçeğin –iktidar tarafından dayatılan gerçeğin– var olması olduğunu, özgür ülkelerde ise her insanın olaylarla ilgili kendi versiyonunu savunma hakkına sahip olduğunu ekledi. *Gerçek*, dedi, *bir batıl inançtır*. O –yani Félix– bu fikirden etkilenmişti.

Bana, sanki gizli bir bilgi verirmiş gibi, "Sanırım benim yaptığım da edebiyatın ileri bir türü," dedi. "Entrikalar kuru-

yor, karakterler yaratıyorum. Ve bir kitaba hapsetmektense, onlara hayat veriyorum ve gerçeğin kucağına atıyorum."

* * *

İmkansız tutkulara büyük sempati beslerim. Bu konuda uzman sayılırım (sayılırdım demek daha doğru olabilir). Félix Ventura'nın Ângela Lúcia'yı ele geçirme çabası beni etkilemişti. Ona her sabah çiçek gönderiyordu. Dostum ona kapıyı açınca Ângela Lúcia, gülerek bundan yakınmaya başladı. Evet, onları daha çok travestilere dönüştüren abartılı, yapmacık parlaklıklarıyla porselen güller ve orkideler, tabii ki harikaydılar; ama o rustik güzellikleri ve kibirden uzak halleriyle papatyaları yeğlerdi. Evet, ona çiçekler için çok teşekkür ediyordu ama artık bu kadar çok çiçekle ne yapacağını bilemediği için, bu işe bir son vermesini tercih ederdi. Ahenksiz kokuların ağır bastığı Grande Hotel Universo'daki odası ağır, baş döndürücü bir hal almıştı. Albino derin bir iç çekti. Elinde olsa, ayaklarının altına, gül yapraklarından yapılma bir halı sermek isterdi. Gökyüzünde gökkuşakları tek tek belirirken, kuşlardan oluşan bir orkestraya şeflik etmek isterdi. Kadınlar, ne kadar saçma olurlarsa olsunlar, ilan-ı aşklardan etkileniyorlar. Ângela Lúcia da etkilenmişti. Albinonun yüzünü öptü. Sonra, önceki haftalarda çektiği resimleri gösterdi, bulutları.

"Bir rüyadan çıkmış gibi görünmüyorlar mı?"

Félix ürperdi.

"Ben de rüya görürüm. Hatta bazen çok tuhaf rüyalar görürüm. Dün gece rüyamda onu gördüm..."

Ve beni işaret etti. Bayılacak gibi oldum. Korkuya kapıldım ve kendimi tavandaki bir çatlağa gizlemek için hızla kaçtım. Ângela Lúcia kendine özgü çocuksu ve heyecanlı çığlıklarından birini attı.

"Bir geko? Harika!"

"O sıradan bir geko değil. Senelerdir bu evde yaşıyor. Rüyamda insan biçimindeydi; ciddi bir adam. Yüzü tanıdık geliyordu. Bir kafede oturmuş, sohbet ediyorduk."

Ângela Lúcia "Tanrı, diğer taraftan anlık görüntüler yakalamamız için bize rüyaları verdi," dedi. "Atalarımızla konuşabilmemiz için. Tanrı'yla konuşabilmemiz için. Ve görünüşe bakılırsa, gekolarla da konuşabilmemiz için..."

"Buna gerçekten inanmıyorsun, değil mi?"

"Kesinlikle inanıyorum. Pek çok tuhaf şeye inanıyorum, hayatım. İnandığım şeylerin bazılarını bilseydin bana bir ucubenin gösterisini izler gibi bakardın. Sen ve şu geko. Ne konuştunuz?"

Ruh Korkulukları

Dışarıda, verandada, ruhları uzak tutmak için asılmış, bir düzine seramik muska sallanıyor. Félix Ventura bu muskaları gezilerinden getirdi. Çoğu Brezilya'dan gelme. Parlak renklere boyanmış kuşlar. Deniz kabukları. Kelebekler. Tropik balıklar. Efsanevi haydut Lampião ve mutlu tetikçiler çetesi. Esinti onları salladığı zaman, berrak bir su hışırtısı çıkarıyorlar. Bu yüzden, Tanrı'ya şükür, ne zaman bir esinti çıksa –bu saatlerde hep olduğu gibi– insan bu evin ne olduğunu hatırlıyor:

Nehrin akıntısına karşı hareket eden (Seslerle dolu) bir gemi.

Dün tuhaf bir şey oldu. Félix, Ângela Lúcia ve José Buchmann'ı akşam yemeğine davet etti. En üstteki kitap rafının bir köşesine, olup bitenleri rahatça izleyebileceğim ama görünmeyeceğim bir yere gizlendim. İlk gelen José Buchmann oldu. Gülerek –o ve palmiyeler, papağanlar ve masmavi bir denizle süslenmiş gömleği– içeri girdi. Oturma odasını bir kasırga gibi geçerek koridor boyunca yürüdü ve mutfağa girdi.

Likör dolabından bir şişe viski aldı. Buzluğun kapağını açıp iki buz parçası çıkardı ve büyük bir içki kadehinin içine attı. Kendine cömert sayılacak bir içki doldurdu ve yeniden oturma odasına döndü. Bu süre boyunca –bağırarak ve gülerek– o sabah ezilmekten son anda kurtulduğuna dair bir hikaye anlattı. Ângela Lúcia üzerinde yeşil elbisesiyle, sessizce geldi ve yanında günün son ışıklarını da getirdi. José Buchmann'ın tam karşısında durdu.

"Siz tanışıyor musunuz?"

"Hayır, hayır," dedi Ângela renksiz bir sesle. "Hiç sanmıyorum."

José Buchmann onun kadar bile emin değildi.

"Ah, tanımadığım o kadar çok insan var ki!" dedi ve kendi esprisine güldü. "Hiçbir zaman o kadar popüler olamadım."

Ângela Lúcia gülmemişti. José Buchmann ona tedirgin gözlerle baktı. Sesi, ilk günlerdeki o ıslıklı haline dönmüştü. Birkaç gün önce deli bir adamın fotoğraflarını çektiğini anlattı; hani şu sokaklarda amaçsızca dolaşan sayısız biçarelerden birinin. Çünkü adamın duruşu onu büyülemişti. Buchmann, daha o sabah erken saatlerde, adamın, ev olarak benimsediği kanalizasyondan çıkarken iyi bir pozunu yakalamak için asfaltın ortasına yere uzanmıştı. Tam o sırada, hızla üzerine doğru gelen arabayı fark etmişti. Canon'unu sımsıkı tutarak kaldırıma doğru tam zamanında yuvarlanmış, ürkütücü ölümden kıl payı kurtulmuştu. Filmi banyo ederken, o kaos anında kamerasının tam üç poz yakaladığını fark etmişti. İkisi işe yaramazdı. Biraz çamur ve gökyüzü. Ama son resim, arabanın metal kısımlarını ve arka koltukta oturan yolcunun kayıtsız yüzünü yakalamıştı. Buchmann resimleri çıkarınca, Félix ıslık çaldı.

"Pópilas! Bu, devlet başkanı!!!"

Ângela Lúcia ise gökyüzüyle daha çok ilgilenmişti.

"Şu bulutu görüyor musunuz? Bir sürüngene benziyor..."

José Buchmann da hemfikirdi. Evet, gerçekten de bir sürüngene, belki de bir timsaha benziyordu ama hepimiz, kayıp giden bulutlarda, görmek istediklerimizi görürdük. Félix, iki eliyle tuttuğu derin ve yayvan, kilden yapılma bir kaseyle mutfaktan döndüğünde ikisi de yerlerini almışlardı. Buchmann kırmızı biber ve limon istiyordu. Manyok ezmesinin kıvamına övgüler yağdırdı. Yavaş yavaş, yayvan gülüşünü ve Luanda aksanını geri kazanıyordu. Ângela Lúcia yumuşak ve sulu gözlerini ona çevirdi.

"Félix çok uzun süre yurt dışında yaşadığınızı anlattı. Neredeydiniz?"

José Buchmann kısa bir tereddüt yaşadı. Kaygılı gözlerle, yardım istemek için, arkadaşıma döndü. Félix bunu görmezden geldi.

"Evet, evet. Bunca senedir nerelerde olduğunuzu bana hiç anlatmadınız."

Tatlı tatlı gülümsüyordu. Hayatında ilk defa, acımasızlığın tadını alır gibi bir hali vardı. José Buchmann derin bir iç çekti. Ve arkasına yaslandı.

"Hayatımın son on yılını, belli bir evim olmadan geçirdim. Dünyada oradan oraya sürüklenerek, savaş resimleri çekerek. Daha önce Rio de Janiero'da yaşıyordum. Ondan önce de Berlin'de. Öncesinde Lizbon'da. Altmışlı yıllarda, hukuk eğitimi almak üzere Portekiz'e gittim ama iklime dayanamadım. Çok saḳindi. *Fado*, Fátima, futbol. Kışları –ki kışın herhangi bir anında olabilirdi ve oluyordu da– gökyüzünden ölü deniz

yosunları yağar; bütün sokaklar kararırdı. İnsanlar hüzünden ölürdü. Hatta köpekler bile kendilerini asarlardı. Önce Paris'e gittim. Oradan da bir arkadaşla birlikte Berlin'e geçtim. Bir Yunan lokantasında bulaşık yıkadım. Birinci sınıf bir kerhanede resepsiyon görevlisi olarak çalıştım. Almanlara Portekizce dersi verdim. Barlarda şarkı söyledim. Genç resim öğrencilerine poz verdim. Günün birinde bir dostum bana bugün hâlâ kullandığım makineyi, Canon F-1'i verdi. Zaten fotoğrafçı olmam bu yüzdendir. 1982'de, Sovyet ordularıyla birlikte Afganistan'daydım. Gerillalarla birlikte Salvador'da bulundum. Peru'da iki tarafta birden yer aldım. Falklands'da da öyle. Irak savaşı sırasında İran'daydım. Meksika'da Zapatista'ların yanında. İsrail ve Filistin'de de çok resim çektim. Hem de çok. Orada hiçbir zaman iş sıkıntısı yaşanmıyor."

Ângela Lúcia gülümsedi. Yine gerilmişti.

"Yeter! Anılarınızın bu evi kanla kirletmesini istemiyorum!"

Félix tatlıları hazırlamak için mutfağa döndü. İki misafir karşılıklı oturdukları yerde kaldılar. İkisi de konuşmuyordu. Havada asılı duran sessizlik, mırıltılarla, gölgelerle, uzaklarda, karanlık, uzak ve gizli zamanlarda olup biten şeylerle doluydu. Ya da belki de, değildi. Belki de, ikisi karşılıklı oturdukları yerlerde, hiç konuşmadan öylece durdular. Çünkü söyleyecek bir şeyleri yoktu ve geri kalanları sadece ben hayal etmiştim.

Rüya No. 4

Kendimi, yan yana dizilmiş tahta yer döşemelerinin kapladığı bir yürüyüş yolunda ilerlerken gördüm. Yol, kumun birkaç metre üzerine asılmış halde, hafifçe kıvrılıyor, ileride, yüksek kum tepeciklerinin arasında gözden kayboluyor, sonra yer yer çimenler ve çalılıklardan oluşan bir yeşillikle kaplı, yer yer tamamen çıplak halde, yeniden ortaya çıkıyordu. Sağ tarafımda kalan turkuvaz mavisi –sadece turist broşürlerinde ve mutlu rüyalarda görebildiğiniz türden– deniz dümdüz ve parlaktı. Denizden yosun ve tuz karışımı sıcak bir koku yükseliyordu. Bir adam bana doğru yürüyordu. Daha hatlarını çıkaramamış olmama rağmen, onun dostum Félix Ventura olduğunu hemen anladım. Güneşin onu rahatsız ettiğini görebiliyordum. Işık geçirmeyen, koyu renk gözlükler takmış, kaba ketenden pantolon ve rüzgarda bayrak gibi dalgalanan, bol –yine keten– bir gömlek giymişti. Başında hoş bir panama şapkası taşıyordu. Fakat ne şapkası ne de şık kıyafetleri onu güneşin neden olduğu işkenceden koruyamıyordu.

"Ben renksiz bir adamım," dedi. "Ve bildiğin gibi, doğa vakumdan hiç hoşlanmaz."

Yürüyüş yolunun üzerine yerleştirilmiş geniş ve rahat bir banka oturduk. Deniz, bütün berraklığıyla ayaklarımızın altında uzanıyordu. Félix Ventura şapkasını çıkardı ve yüzünü yelpazelemek için sallamaya başladı. Ter içinde kalan teni pespembe parlıyordu. Onun için üzüldüm.

"Soğuk ülkelerdeki insanlar güneşin haşinliğinden çok çekmezler. Belki de İsviçre'ye taşınma konusunu düşünmelisin. Cenevre'ye hiç gittin mi? Ben Cenevre'de yaşamayı tercih ederdim."

"Benim derdim güneş değil ki!" diye itiraz ediyor. "Melanin eksikliği." Güldü. "Güneşin altında hareket etmeyen şeylerin renklerinin solup, beyazlaştığını ama yaşayan varlıkların renklendiğini fark etmiş miydin?"

Gerçekten de bir ruh ve hayal eksikliği çekiyor olabilir miydi? Buna şiddetle reddediyordum. Daha önce onun kadar hayat dolu birisiyle hiç karşılaşmadım. İçinde ve çevresinde bir değil, birkaç hayat barındırır gibi bir hali vardı. Félix bana büyük bir dikkatle baktı.

"Bunu sorduğum için beni bağışla ama adını öğrenebilir miyim?"

"Adım yok," derken samimiydim. "Ben şu gekoyum."

"Çok saçma. Hiç kimse geko olamaz."

"Haklısın! Kimse geko değildir. Ve sen? Senin gerçek adın Félix Ventura mı?"

Sorum onu gücendirmişe benziyordu. Banka uzandı; gözleri göğün inanılmaz derinliklerinde kayboldu. Bir an içine atlamasından korktum. Bulunduğumuz yeri bilmiyordum.

Önceki hayatımda buraya geldiğimi hiç hatırlamıyordum. Arkamızda, kum tepelerinin arasından heybetli kaktüsler yükseliyordu; onlarda denizin duru parlaklığı karşısında sersemlemiş gibiydiler. Tam başımızın üstünde, gökyüzünde, bir flamingo sürüsü coşkun bir dinginlikle, süzülüyordu. Bunun aslında bir rüya olduğundan ancak o zaman tam olarak emin oldum. Félix yavaşça bana döndü, gözleri nemliydi.

"Bu delilik mi?"

Ona nasıl cevap vereceğini bilemedim.

Ben, Eulálio

Ertesi akşam, Félix aynı soruyu Ângela Lúcia'ya da sordu. Tabii ki, önce, beni yine rüyasında gördüğünü anlattı. Ângela Lúcia'nın ciddi şeyleri gülerek söylediğini, ya da tam aksine, muhatabıyla şakalaşırken, ağırbaşlı bir hava takındığını görmüştüm. Ne düşündüğünü kestirmek her zaman kolay olmuyordu. Bu olayda, dostumun gözlerine yansıyan tedirginliği gülerek karşılaması, Félix'in kaygısını ciddi anlamda arttırdı. Ama hemen sonra ciddileşerek sordu:

"Ya adı? Adam sana kim olduğunu söyledi mi?"

Kimse bir isim değildir. Bütün gücümü toplayarak düşündüm.

Félix, "Hiç kimse bir isim değildir," diye cevap verdi.

Bu cevap Ângela Lúcia'yı şaşırtmıştı. Félix'i de. Ona, derin bir boşluğa bakar gibi baktığını gördüm. Ângela tatlı tatlı gülümsüyordu. Sağ elini albinonun sol koluna koydu. Kulağına bir şey fısıldadı. Félix gevşemişti.

"Hayır," diye fısıldadı. "Kim olduğunu bilmiyorum. Ama onu rüyasında gören ben olduğuma göre, sanırım ona istediğim ismi verebilirim, değil mi? Ona Eulálio diyeceğim. O kadar düzgün bir konuşması var ki..."

Eulálio mu? Benim için gayet uygun. Madem öyle, ben de Eulálio olurum.

Çocuklukta yağmur

Yağmur yağıyor. Sert rüzgarların savurduğu iri damlalar, kendilerini pencere pervazlarına çarpıyorlar. Yüzünü fırtınaya çevirip oturan Félix, küçük yudumlarla kaşıkladığı meyve salatasının tadını çıkarıyor. Son birkaç gündür, akşam yemekleri bu salatadan ibaret. Salatayı kendi elleriyle hazırlıyor; bir papaya alıyor, çatalıyla deliyor, sonra içine iki çarkıfelek meyvesi, bir muz, üzüm, çam fıstığı, bir çorba kaşığı müsli (İngiliz markası) ve bir tutam bal katıyor.

"Sana çekirgelerden bahsetmiş miydim?

Bahsetmişti.

"Ne zaman böyle yağmur yağsa, aklıma çekirgeler gelir. Burada değil ama. Burada, Luanda'da hiç öyle bir şey görmedim. Babam, yaşlı Fausto Bendito'ya anneannesinden Gabela'da bir çiftlik kalmıştı. Tatillerimizi orada geçirirdik. Cennet'e gitmiş gibi olurdum. Bütün gün boyunca, işçilerin çocuklarıyla ya da o bölgede yaşayan ve Quimbundo dilini konuşabilen birkaç beyaz çocukla oynardım. Kendi yaptığımız

sapanlar ve mızraklarla, hatta *maças-da-India*'larla doldurduğumuz havalı tüfeklerle –bir tane bende, bir tane de başka bir çocukta vardı– kovboyculuk, Kızılderilicilik oynardık. Büyük ihtimalle, *maças-da-India*'nın ne olduğunu bilmiyorsundur. Yaklaşık mermi büyüklüğünde, küçük kırmızı meyveler. Cephane olarak kullanmak için idealdiler, çünkü hedefe isabet ettikleri zaman dağılırlar –*paf!*– ve kurbanın kıyafetlerini kana benzeyen kırmızı bir renge boyarlar. Böyle yağmur yağınca aklıma Gabela geliyor. Yolun kenarındaki, hatta Quibala çıkışındaki yoldaki mango ağaçları. Quibala Oteli'nde kahvaltıda sunulan omletler... Bir daha o lezzeti hiç bulamadım! Çocukluğum olağanüstü lezzetlerle doluydu. Ve çok da güzel kokardı. Evet, çekirgeleri hatırlıyorum. Çekirgelerin yağdığı öğleden sonraları da. Ufuk kararırdı. Çekirgeler, afallamış halde, bir oraya, bir buraya çimlerin içine düşerlerdi. Ve anında kuşlara yem olurlardı. Sonra karanlık iyice yaklaşırdı, her şeyi kaplar ve bir an sonra gergin ve çoklu bir şeye, öfkeli bir vızıltıya, bir kargaşaya dönüşürdü. Birkaç dakikalık bir süre içinde, ağaçlar bir tür canlı ateşle yutulup yapraklarını kaybederken, çimenler ortadan kaybolurken, bizler eve yönelir, sığınacak bir yer bulmak için koştururduk. Ertesi gün, ortalıkta yeşilden eser kalmazdı. Fausto Bendito bana, bu şekilde, çekirgeler tarafından tüketilerek yok olan küçük yeşil bir araba gördüğünü anlatmıştı. Büyük olasılıkla abartıyordu."

Onu dinlemeyi çok seviyorum. Félix çocukluğunu yeniden yaşar gibi anlatıyor. Gözlerini kapatıyor. Gülümsüyor.

"Gözlerimi yumduğum zaman, yine gökyüzünden düşen çekirgeleri görür gibi oluyorum. Kırmızı karıncalar, hani şu savaşçı olanlar –ne demek istediğimi anlıyorsun, değil

mi?– geceleri inerdi. Gecenin içinden, cehenneme açılan bir kapıdan çıkagelirlerdi. Sonra bizim onları öldürebileceğimiz bir hızla, binlerce, milyonlarca çoğalırlardı. Bu duman savaşı yüzünden öksürerek, boğulur gibi, şiddetle öksürerek ve gözlerim yanarak uyandığını hatırlıyorum. Babam Fausto Bendito'yu, üstünde pijamaları ve tamamen dağılmış gri saçlarıyla, çıplak ayakları su dolu bir leğenin içinde, elindeki DDT dolu pompayla bu karınca deniziyle savaşırken bulurdum. Fausto, dumanların arasından hizmetkarlara emirler yağdırırdı. Çocuklara özgü bir hayretle, gülerdim. Uykuya dalar, rüyamda kırmızı karıncalar görürdüm. Uyandığımda, yine orada olurlardı; gözü kör olmuş öfkeleri ve atalarından kalma açlıklarıyla, dumanların, o acı dumanların arasında, milyonlarca küçük değirmen... Uyuyakalır, rüya görmeye başlardım. Ve onlar rüyalarıma kadar ulaşırlardı; duvarlara tırmandıklarını, kümeslerdeki tavuklara, güvercinliklerdeki güvercinlere saldırdıklarını görürdüm. Köpekler patilerini ısırırlardı. Kendi çevrelerinde, öfkeden deliye dönmüş halde, uluyarak fır döner, daireler çizerlerdi. Dişleriyle kırmızı karıncaları ısırıp, atmaya çalışırken, kendi parmaklarını da dişlerlerdi. Avlu kan içinde kalırdı. Kan kokusu köpekleri iyice çileden çıkarırdı. Ve kırmızı karıncaları... Yaşlı Esperança –ki o günlerde o kadar da yaşlı değildi– bağırır, *Bir şeyler yapın, efendim!,* diye yalvarırdı. *Hayvanlar acı çekiyor*! Babamın, Esperança beni olacakları görmeyeyim diye odama sürüklerken, av tüfeğini doldurduğunu hatırlıyorum. Kadın yüzümü memelerine bastırıp, bana sımsıkı sarılırdı ama ne fayda? Bugün bile, gözlerimi kapattığımda onları görebiliyorum, her şeyi duyabiliyorum. Buna inanabiliyor musun? Bugün bile, köpeklerin ölümüne ağlıyorum. Aslında bunu söylememem gerek –beni anlayabileceğinden emin değilim– ama köpeklerimin ölümünün ma-

temini babamınkinden bile daha çok hissediyorum. Uyanır, saçlarımızı, çarşaflarımızı silkelerdik. Ortalığa ölü –ya da neredeyse ölü, ama hâlâ rasgele ısırmaya devam eden ve kalın, demir kıskaçlarıyla havayı ezen– karıncalar saçılırdı. Neyse ki yağmur yağardı. Aydınlık gökyüzünden yağmur düşerken, o koyu, temiz suyun altında koşmaya –zıplamaya– çıkar, ıslak toprak kokusunu içimize çekerdik. İlk yağmurlar, beraberlerinde beyaz karıncaları getirirdi. Bütün bir gece boyunca, tatlı bir uğultu çıkararak, ışıkların çevresinde bir buğu gibi dönüp dururlardı. Ta ki kanatlarından olana kadar. Sabahları, onları patikayı incecik ve şeffaf bir halı gibi örtmüş halde bulurduk. Beyaz karıncaları ve kelebekleri her zaman içlerinde en ufak bir kötülük barındırmayan yaratıklar olarak görmüşümdür. Eskiden, çocuklara yönelik masallar hep *"Ve sonsuza dek mutlu yaşadılar,"* sözleriyle biterdi. Prens, Prensesle evlenir, bir yığın çocukları olurdu. Tabii ki gerçek hayatta hiçbir zaman böyle işleyen bir düzen yoktur. Prensesler, korumalarla, trapez sanatçılarıyla evlenirler. Hayat devam eder ve ayrılana kadar mutsuz yaşarlar. Ve seneler sonra, hepimiz gibi, onlar da ölürler. Bizler sadece sonrasındaki sonsuzlukta mutlu –gerçekten mutlu– yaşarız, sadece çocuklar her şeyin sonsuza dek sürdüğü bir dünyada yaşayabilirler. Ben çocukluğumda, Gabela'daki uzun tatillerde, akasya ağacının dallarından bir kale kurmaya çalıştığım günlerde sonsuza dek mutluydum. Bir isme sahip olma lüksüyle canını sıkmayacak kadar mütevazı, fakat bize sadece bir derenin kıyısında olmadığımızı –o bize göre bir Nehir'di– düşündürecek kadar mağrur o ince akarsunun kıyısında sonsuza dek mutluydum. Nehir, mısır ve manyok ekili alanların arasından akıp giderdi. Biz de kurbağa yavruları yakalamak, eğreti istimbotlarımızı yüzdürmek ve akşam inerken, banyo yapan çamaşırcı kadınları dikizlemek için,

Nehir'e giderdik. Ben, köpeğim Cabiri'yle mutluydum. İkimiz birlikteyken, uzun öğleden sonralarda güvercinlerin, tavşanların izini sürerken, yüksek çimenlerin arasında saklambaç oynarken sonsuza dek mutluyduk. *Príncipe Perfeito*'nun güvertesinde, Luanda'dan Lizbon'a sonu gelmeyen yolculuklar yaparken, denize masum mesajlar taşıyan şişeler atarken mutluydum. *Bu şişeyi kim bulursa, lütfen bana cevap yazsın.* Fakat yazan kimse olmadı. İlmihal derslerinde, cılız sesli, yorgun bakışlı bir rahip bana sonsuzluğun ne olduğunu anlatmaya çalıştı. Sonsuzluk benim için yaz tatillerimin diğer adıydı. Rahip meleklerden bahsetti; benim gözümün önünde tavuklar canlandı. Aslına bakarsan, bugüne kadar gördüğüm şeyler arasında, meleklere en çok benzeyen şey hâlâ tavuklardır. Rahip ilahi mutluluktan bahsederken, ben güneşin altında eşelenen, kumdan küçük yuvalar kazan, küçük cam gözlerini saf, mistik mutlulukla çeviren tavukları hayal ettim. Tavuksuz bir cennet düşünemiyorum. Hatta kabarık bir bulut kümesinin üstünde, tembel tembel uzanmış Ulu Tanrı'yı, çevresi onu ağırlamak için uğraşan nazik tavuklar tarafından çevrelenmemiş halde düşünemiyorum bile. Sen de biliyorsundur, değil mi? Ben bugüne kadar kötü tek bir tavuk görmedim. Tavukların da, tıpkı beyaz karıncalar ve kelebekler gibi, kötülüğe bağışıklığı var."

Yağmur şiddetini ikiye katladı. Luanda'da böyle yağmurlar sıradışı sayılır. Félix Ventura mendiliyle yüzünü siliyor. Hâlâ o kocaman, üstünde eski moda desenler olan pamuklu mendillerden kullanıyor; köşesine adı işlenmiş. Çocukluğuna gıpta ediyorum. Belki de gerçek değildir. Olsun, ben yine de gıpta ediyorum.

Hayatla Kitapların Arasında

Çocukken, daha okumayı sökmemden önce bile, evimizin kütüphanesinde uzun saatler geçirirdim. Babam daha sonra –aklı başında bir kararla– imha edeceği meşakkatli şiirleri yazarken, yere oturur, büyük resimli ansiklopedilerin sayfalarında gezerdim. Daha sonra, okul döneminde, yaşıtım erkek çocukların oyalandıkları o sert oyunları oynamaktan kaçınmak için kütüphanelere saklanırdım. Utangaç ve çelimsiz bir çocuktum; diğer oğlanların alayları için kolay hedeftim. Büyüdüm –hatta aslında çoğundan daha fazla büyüdüm– ama içine dönük, maceradan çekinen biri olmaya devam ettim. O zamandan beri –hatta şimdi hapsedildiğim bu minicik bedende bile– vasat bir aşk romanı ya da başka bir şey okur gibi, başka insanların mutluluklarını uzaktan seyretmek beni mutlu edebiliyor. Büyük edebi eserlerde mutlu aşk hikayelerine sıkça rastlanmaz. Ve evet, hâlâ kitap okuyorum. Gece çökerken, sırtlarını tarıyorum. Gece olunca da Félix'in, başucu komodininde unuttuğu, açık bıraktığı kitaplarla eğleniyorum. Her nedense –ki tam olarak ben de

bilmiyorum– Binbir Gece Masalları'nın, Richard Burton tarafından kaleme alınmış İngilizce baskısını özlüyorum. O günlerde henüz müstehcen kabul edildiği için, babamdan gizli okuduğumda sekiz ya da dokuz yaşında olmalıydım. Binbir Gece Masalları'na dönemiyorum ama bu yokluğu telafi etmek için yeni yazarlar keşfediyorum. Mesela Boer yazar Coetzee'yi, sertliği ve netliği, keyfe düşkünlükten tamamen arındırılmış çaresizliği için seviyorum. İsveçlilerin bu kadar iyi yazarları keşfedebilmesi beni bir hayli şaşırtıyor.

Daracık bir bahçe, bir kuyu ve çamurun içinde uyuklayan bir kaplumbağa hatırlıyorum. Çitin diğer tarafında hızlı hızlı yürüyen insanları. Alacakaranlığın kumlu ışığında yan yana dizilmiş alçak evleri. Annem –kırılgan ve insafsız bir kadındı– hep yanımdaydı; bana dünyadan ve sayısız tehlikelerinden korkmayı öğretirdi.

"Gerçek acı ve kusurludur," derdi. "Öyledir işte. Gerçeği rüyalardan böyle ayırt edebiliriz. Bir şeyi kesinlikle çok hoş bulduğumuz zaman, rüyadan başka bir şey olamayacağını düşünür ve rüya görmediğimizden emin olmak için kendimizi çimdikleriz. Canımız acırsa, rüya görmüyoruz demektir. Gerçek, bize rüya gibi gelen anlarda bile, bizi incitebilir. Dünyada var olan her şeyi, bazen çok daha sahici renklerle ve gerçekten var olan şeylere özgü acı olmadan, kitaplarda bulabilirsin. Hayatla kitaplar arasında bir seçim yapmak zorunda kalırsan, oğlum, kitapları seçmelisin."

Annem. Şu andan itibaren ona sadece *Anne* diyeceğim.

Bir yan yolda, motosikletiyle hız yapan genç bir adam hayal edin. Rüzgar yüzünü okşuyor. Tıpkı filmlerde yaptıkları gibi, gözlerini yumuyor ve kollarını iki yana açıyor. Kendini tamamen özgür ve kainatla bütünleşmiş hissediyor. Kavşak-

tan bir anda fırlayan kamyonu görmüyor. Mutlu ölüyor. Mutluluk hemen her zaman sorumsuzdur. Sadece gözlerimizi kapattığımız o kısa anlarda mutluyuzdur.

Küçük Dünya

José Buchmann, mat, büyük A4 kağıtlara basılmış siyah beyaz fotoğrafları oturma odasındaki büyük masaya yaydı. Hemen hepsinde aynı adam vardı: Beyaz, gür saçları örgüler halinde göğsüne kadar inen ve orada sakalının tutamlarına karışan, uzun boylu, zayıf, yaşlı bir adam. Resimlerdeki görüntüsüyle –sırtında, göğsündeki orak ve çekici hâlâ seçebildiğiniz, paçavraya dönüşmüş, koyu renk bir gömlek, başı dimdik, gözleri öfkeden çakmak çakmak– şimdi artık itibar kaybetmiş bir eski zaman prensini andırıyordu.

"Şu son birkaç hafta boyunca, sabahtan akşama kadar, onu gittiği her yerde takip ettim. Görmek ister misiniz? İzin verin size şehri sefil bir köpeğin perspektifinden göstereyim."

a) Yaşlı adamın, içi dışına çıkmış sokaklarda yürürken, arkadan görüntüsü.

b) Duvarları mermi delikleriyle çopurlaşmış, ince kemikleri gözler önüne serilmiş, harap binalar. Duvarlardan birine asılı bir poster, Julio Iglesias'ın bir konserini ilan ediyor.

c) Çocuklar, çevrelerini saran yüksek binaların arasında, futbol oynuyorlar. Korkunç denecek kadar zayıf, neredeyse yarı saydamlar. Sahnedeki dansçılar gibi, tozlara bulanmış halde, havada asılı duruyorlar. Yaşlı adam bir kayanın üstüne oturmuş, onları seyrediyor. Gülümsüyor.

d) Yaşlı adam, pastan çürümüş askeri bir tankın gölgesinde uyuyor.

e) Yaşlı adam devlet başkanının bir heykelinin dibinde ayakta durmuş, işiyor.

f) Yaşlı adam toprağın içinde yutulmuş.

g) Yaşlı adam kanalizasyondan ele avuca sığmaz bir Tanrı gibi çıkarken, darmadağınık saçları, sabahın yumuşacık ışıkları altında parlıyor.

"Bu hikayeyi bir Amerikan dergisine sattım. Yarın New York'a gidiyorum. Bir iki hafta boyunca orada olacağım. Belki de daha uzun sürer. Orada ne yapmayı planlıyorum, biliyor musunuz?"

Cevap Félix Ventura'nın beklediği türden değildi. Başını salladı.

"Ama bu delilik! Ne kadar saçma olduğunun farkındasınız, değil mi?"

José Buchmann güldü. Bu sakin bir gülüştü. Belki de sadece şaka yapıyordu.

"Uzun zaman önce, Berlin'deyken, eski bir dostumdan, sevgili Chibia'mdaki bir okul arkadaşımdan aldığım bir telefon beni çok şaşırtmıştı. Bana iki gün önce Lubango'dan ayrıldığını, motosikletle Luanda'ya gittiğini, oradan Lizbon'a uçtuğunu, Lizbon'dan Almanya'ya geçtiğini söyledi. Savaştan kaçıyormuş. Bir kuzeni onu almaya gelecekmiş ama ortalıkta

görünmemiş. O da kuzenin evini kendisi arayıp bulmaya karar vermiş. Havaalanından çıkmış ve kaybolmuş. Tedirgindi. Tek bir kelime İngilizce bilmiyordu –Almancası daha da beter durumdaydı– ve büyük bir şehre ilk gelişiydi. Onu sakinleştirmeye çalıştım. *Beni nereden arıyorsun?* diye sordum. *Bir telefon kulübesinden*, dedi. *Telefon rehberinde numaranı buldum ve aramaya karar verdim. Doğru olanı yapmışsın*, dedim. *Olduğun yerde kal. Çevrende neler gördüğünü söyle yeter. Sana sıradışı gelen, dikkatini çeken şeyleri say ki nerede olduğunu anlayabileyim. Tuhaf bir şeyler var mı?* diye sordum. *Şey, yolun karşı tarafında ışığı yanıp sönen yeşil, kırmızı, yeşil sürekli renk değiştiren bir makine var. Bir de yürüyen, küçük bir adamın resmi.*"

Bütün hikayeyi arkadaşının sesini, belirgin aksanını ve hattın diğer ucundaki talihsiz adamın tedirginliğini taklit ederek anlattı. Yine –fakat bu defa büyük bir gürültüyle– gülmeye başladı, ta ki gözlerinden yaşlar gelene kadar. Félix'ten bir bardak su istedi. İçerken, biraz sakinleşti.

"Evet, yaşlı adam. New York'un çok büyük bir şehir olduğunu ben de biliyorum. Fakat eğer ben Berlin'de, karşısında bir telefon kulübesi olan bir trafik lambası ve bir *acorrentado* –zincirli bir adam, Chibia'lı insanlara böyle dendiğini biliyor muydunuz?– bulabildiysem... Yani Berlin'de içinde bir *acorrentado*nun beni beklediği telefon kulübesini bulabildiysem, New York'ta Eva Miller adında bir dekoratörü, annemi haydi haydi bulurum. Tanrım, annem! İki hafta içinde onu bulmuş olacağımdan eminim."

Sevgili dostum,

Umarım bu mektup eline sapasağlam ulaşır. Sana yazdığım şeyin aslında tam anlamıyla bir mektup değil, bir e-posta olduğunun farkındayım. Bugünlerde artık kimse mektup yazmıyor. Fakat doğruyu söylemem gerekirse, insanların mektuplaşarak –iyi bir kağıda yazılmış, bir damla parfümle ıslatılmış, kuru bir çiçeğin, renkli bir kuş tüyünün ya da bir saç buklesinin iliştirildiği gerçek mektuplarla– iletişim kurdukları o günleri özlüyorum. İçimde, postacının mektuplarımızı evimize kadar getirdiği, bizim de aldıklarımıza sevinip şaşırdığımız, zarfı açıp okuduğumuz, cevap vermeye özen gösterdiğimiz, her bir kelimeyi, daha sonra tartılacaklarını, inceleneceklerini, koklanacaklarını, tatlarına bakılacağını ve hatta bazılarının zamanın girdabından kaçmayı başarıp, seneler sonra tekrar okunacaklarını bildiğimiz için, tek tek tartarak, ışığını değerlendirerek, kokusunu hissederek seçtiğimiz o günlere dair bir nostalji kıpırtısı taşıyorum. E-postaların incelikten uzak teklifsizliğine tahammülüm yok. O "Selam" kelimesini gördüğüm anda, her zaman müthiş bir dehşet –fiziksel, metafizik ve ahlaki bir dehşet– yaşıyorum. Bize böyle hitap eden birini nasıl ciddiye alabiliriz? On dokuzuncu yüzyılı Afrika'nın ormanlık ve ücra köşelerini gezerek geçiren Avrupalı seyyahlar, uzun seyahatleri sırasında yolları güzel ve gölgeli bir bölgede, bir dost ya da bir akrabayla kesişen yerel rehberlerin birbirleriyle yaşanan selamlaşmalarından mutlaka şaka yollu bahsederlerdi. Beyaz adam, uzun dakikalar boyunca süren kahkahaların, nidaların ve alkışların bitmesini sabırsızlık içinde bekler ve nihayet rehberin sözünü keserdi:

"Ne diyorlar? Livingstone'u görmüşler mi, görmemişler mi?"

Rehber "Ah, hayır. Henüz o konuyla ilgili bir şey söylemediler, patron," diye açıklardı. "Sadece merhaba diyorlardı."

Bir mektuptan da aynı süreyi tanımasını beklerim. Bunun, postacının sana uzattığı bir mektup olduğunu varsayalım. Belki de, insanların bugünlerde bu kocaman ve çürümeye yüz tutmuş elmada terini döktükleri ve içlerine çektikleri korkunun kokusunu taşırdı. Burada gökyüzü karanlık ve alçak. Böyle bulutların Luanda'ya doğru da süzülebilmesini dileyip duruyorum. Kalıcı bir buğu, hassas teninize iyi gelebilir. Ve tabi işlerinizin tam gaz ilerlemesini de diliyorum. Aslında bundan şüphem yok; hepimizin, özellikle hüzünlü ülkemiz gibi bizi de yanlış yöneten o insanların, iyi bir geçmişe ihtiyacımız var.

Bu sokakların tedirgin kaosunda, cesaretimi bir miktar kaybetmiş halde yolumu bulmaya çalışırken, hep tatlı Ângela Lúcia'yı (onu gerçekten de güzel buluyorum) düşünüyorum. Belki de haklıydı. Belki de asıl önemli olan, benim hep yaptığım gibi karanlığa değil, ışığa şahitlik etmektir. Eğer dostumuz yanınızdaysa, ona, en azından içime şüphe tohumları ekmeyi başardığını ve son günlerde gözlerimi gökyüzüne daha önce hiç kaldırmadığım kadar sık kaldırdığımı söyleyiniz. Bakışımızı yukarıya çevirdiğimiz zaman, çamuru ve içinde eşelenen küçük yaratıkları görmüyoruz. Ne dersiniz, Félix? Sizce güzelliğe şahitlik etmek mi daha önemlidir, yoksa dehşeti kınamak mı?

Belki de pervasızca felsefe yapışım sizi rahatsız etmeye başlıyordur. Eğer buraya kadar okumayı başardıysanız, sanırım, daha önce bahsettiğim Avrupalı seyyahlardan biri olmanın nasıl bir şey olduğunu anlamaya başlamışsınızdır.

"Bu adam ne istiyor? Livingstone'u bulmuş mu, bulamamış mı?"

Hayır, bulamadı. Telefon rehberlerini tarayarak, adı Eva olan altı Miller bulmayı başardım fakat hiçbiri Angola'da bulunmamıştı. Sonra, beş popüler gazetede Portekizce ilanlar yayınlatmaya karar verdim. Tek bir cevap dahi alamadım. Fakat sonra nasıl bir yol izleyeceğimi buldum. Aynı zamanda altı derecelik ayrılık olarak da bilinen küçük dünya teorisine aşina olup olmadığınızı bilmiyorum. 1967 senesinde Harvard Üniversitesi'nde görevli Amerikalı bir sosyolog olan Stanley Milgram, Kansas ve Nebraska'da yaşayan üç yüz kişi için sıradışı bir oyun kurguladı. Bu insanların, sadece arkadaşlarından ve tanıdıklarından mektup aracılığıyla (bu olay insanların hâlâ mektuplaştıkları günlere rastlıyor) edindikleri bilgileri kullanarak Boston'da yaşayan ve sadece isimlerini ve mesleklerini bildikleri iki kişiyle irtibat kurabileceklerini umuyordu. Altmış kişi bu oyuna dahil olmayı kabul etti. Üçü başarılı oldu. Milgram, sonuçları analiz etme aşamasına gelince, kaynak noktasıyla hedef arasında ortalama sadece altı bağlantılı kişisi olduğunu fark etti. Eğer teorisi doğruysa, şu anda anneme sadece iki kişi uzağım demektir. Nereye gidersem, yanımda, Vogue'un Amerika'da yayınlanan sayılarından birinden kestiğim o sayfayı da götürüyorum. Hani şu sizin bana verdiğiniz, Eva Miller imzalı sulu boya resmin olduğu dergi. Haberin altında Maria Duncan adında bir gazetecinin imzası vardı. Dergiden ayrılalı uzun seneler olmuş ama editör onu hatırlıyor. Bir hayli uğraştıktan sonra, hâlâ Vogue için çalıştığı dönemde yaşadığı Miami'de onun adına kayıtlı bir telefon numarasına ulaşmayı başardım. Telefonu yeğenlerinden biri açtı ve

teyzesinin artık orada yaşamadığını söyledi. Kocasının ölümünden sonra, doğduğu şehre, New York'a dönmüş. Bana bir adres verdi. İroniye bakar mısınız ki adres kaldığım otelden sadece bir blok uzakta. Dün onu görmeye gittim. Maria Duncan bir deri bir kemik, mor saçlı ve çok daha genç bir kadından çalınmış hissi veren güçlü ve kendinden emin bir sese sahip yaşlıca bir kadın. Yalnızlığın ona ağır geldiğini düşünüyorum. Ne de olsa yalnızlık yaşlı insanların ve büyük şehirde yaşayanların sıkça başına gelen bir hastalıktır. Beni büyük bir ilgiyle karşıladı. Ziyaretimin nedenini öğrenince daha da heyecanlandı. Annesini arayan bir oğul, hangi kadının olsa kalbine dokunur. "Eva Miller mı?" Hayır, bu isim ona hiçbir şey ifade etmiyordu. Vogue'dan kestiğim sayfayı gösterdim. Gidip, eski fotoğraflar, dergiler ve kasetlerle dolu bir kutu getirdi. İkimiz, saatlerce, büyükannelerinin çatı arasını kurcalayan iki çocuk gibi, kutunun içindekileri elden geçirdik. Buna değdi. Annemle birlikte çekilmiş bir fotoğrafını bulduk. Daha da önemlisi, Eva'nın ona derginin bir kopyasını gönderdiği için teşekkür etmek amacıyla yazdığı mektubu da bulduk. Zarfın arkasında bir Cape Town adresi vardı. Sanırım, New York'a yerleşmeden önce, Eva, Cape Town'da yaşıyormuş. Fakat korkarım, onu burada –ya da şu anda her neredeyse orada– bulmak için onun eziyetli yolunu benim de katetmem gerekecek. Yarın, Luanda'ya dönmek için yola çıkınca, önce Johannesburg'a uğrayacağım. Johannesburg'la Cape Town birbirlerine çok yakınlar. Bu benim için çok önemli bir adım olabilir. Lütfen bana şans dileyin ve bu gerçek dostunuzun şefkat dolu selamını kabul edin.

José Buchmann.

Akrep

Hem alışkanlıktan hem genetik yatkınlıktan (parlak ışık beni rahatsız ettiği için) gündüzleri, tüm gün boyunca uyurum. Fakat bazen, bir şey –bir gürültü ya da güneşin ışıkları– beni uyandırır ve günün rahatsızlığı içinde başımın çaresine bakmak, kendime, yeniden istirahata çekilebileceğim daha derin –daha derin ve daha rutubetli– bir çatlak bulana kadar duvarları arşınlamak zorunda kalırım. Bu sabah beni neyin uyandırdığını hiç bilmiyorum. Sanıyorum ciddi (hiçbir zaman yüzleri hatırlayamıyorum, bana sadece duygular kalıyor) bir rüya görmekle meşguldüm. Belki de rüyamda babamı görüyordum. Uyandığım anda akrebi fark ettim. Benden sadece iki ya da üç santim uzaktaydı. Hareketsiz. Zırhını kuşanmış bir ortaçağ savaşçısı gibi, nefretle örülmüş kabuğuna çekilmişti. Sonra üstüme düştü. Geriye sıçradım ve göz açıp kapayana kadar duvara tırmandım. Tavana ulaşana kadar hiç durmadım. İğnesinin yere çarparken çıkardığı sesi hâlâ net bir biçimde duyabiliyordum.

Hâlâ da duyabiliyorum.

Bir defasında, hoşlanmadığımız birinin ölümünü kutlarken –bunu yapmacık bir neşeyle yaptığımızı düşünmeyi tercih ediyorum– babamın söylediği bir sözü hatırlıyorum:

"Kötüydü ve bunu bilmiyordu. Kötünün ne olduğunu bile bilmiyordu. Tam olarak ifade etmek gerekirse, katıksız kötülüğün diğer adıydı."

Gözlerimi açtığım ve akrebi karşımda gördüğüm anda hissettiğim şey, kesinkes buydu.

Bakan

Akrep olayından sonra yeniden uykuya dalmayı başaramadım. Bu da, bakanın gelişine şahitlik etmem anlamına geliyordu. Kısa boylu, şişman ve kendi bedenine dargın bir adamdı. İnsan onu izlerken, boyunun sadece birkaç dakika önce kısaldığını düşünüyor ve yeni boyuna henüz kendisinin bile alışamadığı hissine kapılıyordu. Üzerine pek uymayan ince beyaz çizgili, koyu renk bir takım elbise giymişti ve takım elbise de canını sıkar gibiydi. Rahat bir nefes alarak hasır koltuğa çöktü ve parmaklarıyla yüzünü kaplayan kalın ter tabakasını sildi. Daha Félix ne içeceğini sorma fırsatı bulamadan Yaşlı Esperança'ya seslendi.

"Kadın, bir bira getir. Güzel, soğuk bir bira!"

Dostum tek kaşını kaldırdıysa da, kendini tutmayı başardı. Yaşlı Esperança birayı getirdi. Dışarıda asfaltı eriten bir güneş vardı.

"Demek burada klimanız yok!"

Bunu dehşet içinde söylemişti. Birasını, büyük bir aç göz-

lülükle, kocaman yudumlar alarak bitirdi ve bir tane daha istedi. Félix ona kendini evindeymiş gibi rahat hissetmesini söyledi. Mesela ceketini çıkarmak istemez miydi acaba? Bakan bu öneriyi hemen kabul etti. Sadece gömleğiyle kaldığında, sanki Tanrı kaza eseri üzerine oturmuş gibi, daha şişman ve daha kısa boylu görünüyordu.

"Klimayla bir derdiniz mi var?" diye şakalaştı. "Yoksa prensiplerinize mi aykırı?"

Bu ani samimiyet dostumu iyice rahatsız etmişti. Öksürdü –bu güçlü bir öksürüktü– ve hazırladığı dosyayı getirmeye gitti. Dosyayı ağır ve teatral hareketlerle, akaju sehpanın üzerine açtı. Bu daha önce defalarca izlediğim bir ritüeldi ve her zaman işe yarardı. Dostum ona şeceresini anlatırken, bakan, büyük bir tedirginlik içinde, nefesini tutup, bekledi.

"Baba tarafından büyükbabanız, Alexander Torres dos Santos Correia da Sá e Benevides; 1648 yılında, Luanda'yı Hollandalıların elinden kurtaran ünlü *carioca* Salvador Correia de Sá e Benevides'in soyundan geliyor."

"Salvador Correia mı?! Hani şu adını liseye verdikleri Salvador Correia?"

"Aynen öyle."

"Ama ben onun Portekizli olduğunu sanıyordum. Ya da başkentli bir politikacı veya bir sömürgeci. Aksi takdirde lisenin adını neden Mutu Ya Kevela olarak değiştirsinler?"

"Sanırım bunun nedeni Angolalı bir kahramanı tercih etmeleriydi. O günlerde, kendi kahramanlarımıza, su gibi, ekmek gibi ihtiyacımız vardı. Yine de, isterseniz, size başka bir büyükbaba da bulabilirim. Hatta, Mutu ya Kevela'nın soyundan geldiğinizi gösteren evraklar da hazırlayabilirim. Veya

N'Gola Quiluange ya da bizzat Kraliçe Ginga'nın ta kendisi... Öylesini mi tercih edersiniz?"

"Hayır, hayır, Brezilyalı kalsın. Zengin bir adam mıymış bari?"

"Hem de nasıl. Rio de Janeiro'nun kurucusu Estácio de Sá'nın kuzeniydi. De Sá, zavallıcık, Tamoio Kızılderilileri'nin zehirli bir okunun yüzüne isabet etmesiyle talihsiz bir son yaşamıştı. Her neyse, sizin bilmeniz gereken, burada geçirdiği ve şehrimizi idare ettiği dönemde, Salvador Correia'nın, Angolalı bir kadınla, o zamanın en zengin köle tacirlerinden biri olan Felipe Pereira Torres'in kızı Estefânia'yla tanışıp, aşık olduğu. Ve bu aşktan –ne yazık ki gayrimeşru bir aşk olduğunu eklemek zorundayım– üç erkek evladın dünyaya geldiği. Aile ağacı işte burada. Bakın, tam bir sanat eseri, değil mi?

Bakan şaşırmıştı.

"Mükemmel!"

Ve öfkelendi.

"Lanet olsun! Lisenin adını değiştirmek kimin aptal fikriydi acaba? Hollandalı sömürgecileri kapı dışarı etmiş, kardeş ülkemizin enternasyonalist savunucusu, Afrika soyundan gelme bir adam... Bize, bu ülkenin en önemli ailelerinden birini, yani benim ailemi kazandırmış! Hayır, efendim, bunu kabul edemem. Adalet yerini bulmalı. Lisenin eski adını almasını, yeniden Salvador Correia olarak bilinmesini istiyorum. Bunun için var gücümle savaşacağım. Girişin önüne büyükbabamın bir heykelini diktireceğim. Gerçekten büyük, bronz bir heykel olacak ve mermer bir kaidenin üstünde yükselecek (Evet, mermer. Sizce de öyle olmamalı mı?) Hollandalı sömürgecilere duyduğu küçümseme yüzüne yansımış, at sırtında ilerleyen bir Salvador Correia... Kılıç da çok önemli. Gerçek

bir kılıç alacağım. O da kılıç kullanmıştı, değil mi? Evet, gerçek bir kılıç. Alfonso Henriques'inkinden daha büyük olacak. Mezartaşı için de bir şeyler yazabilirsiniz. *Angola'nın kurtarıcısı Salvador Correia'ya, milletinin ve Marimba Fırıncılar Sendikası'nın şükranlarıyla* ya da bunun gibi bir şey olabilir. Fakat her ne olursa, mutlaka saygı uyandıran bir şey olmalı. Evet! Kesinlikle saygılı! Üzerinde biraz düşünüp, bana dönersiniz. Ah, bakın size şekerleme getirmiştim. Aveiro'dan *ovos mole*s (Bir tür şekerleme). Sever misiniz? Bunlar Aveiro'nun en iyi *ovos mole*'leridir. Aslında Cacuaco'da yapılıyorlar, dolayısıyla bütün Afrika'nın en iyileri olduklarını söyleyebilirim. Hatta aslından bile daha iyiler. Ilhavo'lu usta pastacım yaptı. Ilhavo'yu bilirsiniz, değil mi? Bilmeniz gerek. Sizler Lizbon'da iki gün geçirince, Portekiz'i öğrendiğinizi sanırsınız. Ama bir tadına bakın. Bakın ve bana haksız mıyım, değil miyim söyleyin. Demek Salvador Correia'nın soyundan geliyorum. *Caramba!* Üstelik bugüne kadar hiç haberim olmadı! Mükemmel. Karım bu işe çok ama çok sevinecek!"

Zor Yılların Meyvesi

Ângela Lúcia eve bakanın vedalaşıp, gitmesinin hemen ardından geldi. Sıcak onu hiç rahatsız etmiyor gibiydi. İçeri, arı ve sakin bir görüntüyle girdi. Saç örgüleri ışığı yansıtıyordu; yanık teninde taze nar ışıltısı vardı. Diğer bir deyişle insanın gözlerine ziyafet çekiyordu.

"Seni rahatsız etmiyorum ya?"

Ne sorusunda ne de sorusuna eşlik eden gülümsemesinde, sorunun cevabının evet olması halinde onun için bir şey fark edeceğine dair bir ipucu yoktu. Aslında daha çok meydan okur gibiydi. Dostum, onu utangaç tavırlarla yanağından öptü. Tek bir öpücük.

"Beni hiçbir zaman rahatsız edemezsin..."

Ângela Lúcia dostumu kucakladı.

"Çok tatlısın."

Daha sonra, gece iyice inince, Félix bir itirafta bulundu.

"Günün birinde aklım başımdan gidecek ve seni dudaklarından öpeceğim."

Onu, arada sırada eve getirdiği kızlara yaptığı gibi, kollarından tutup duvara yaslamak istiyordu. Bu zor olurdu. Ângela Lúcia'nın kırılganlığının sadece oyundan ibaret olduğuna yemin edebilirdim. Bu akşam göz açıp kapayana kadar, rolünü değiştirip güvercinden yılana dönüşüverdi.

"Büyükbaban, hani şu resimdeki adam. Frederick Douglas'a çok benziyor."

Félix ona yenilgiye uğramış gibi bakıyordu.

"Ah, demek onu tanıdın. Eee, ne bekliyordun ki? Buna profesyonel tahrif denir. Hayatımı yarattığım düzmece hikayelerden kazanıyorum. Bütün gün boyunca –ve büyük bir hevesle– o kadar çok şey üretiyorum ki, bazı geceler kendi fantezilerimin labirentlerinde kayboluyorum. Evet, bu, Frederick Douglas. Onu, New York'ta bir sokak pazarından satın aldım. Fakat senin şu anda oturduğun koltuğu getiren, gerçekten de büyükbabalarımdan biriydi. Daha doğrusu, beni evlatlık alan babamın büyükbabasıydı. O portre dışında, geçmişimle ilgili sana anlattığım her şey doğru. Ya da en azından hatırlayabildiğim kadarıyla doğru. Zaman zaman yanlış anılarımın olduğunu biliyorum, hepimiz gibi, değil mi? Hatta ruhbilimcilerin bu konuda bazı çalışmaları var. Ama bu kadarı doğru."

"Buna inanabilirim. Fakat şu arkadaşın José Buchmann. O hikaye baştan aşağı uydurma, değil mi? Onu sen yarattın."

Félix bunu şiddetle inkar etti. Hayır, lanet olsun! Bunu öne süren bir başkası olsa, alınabilirdi –hem de çok– ama şöyle bir düşününce, bunun bir anlamda iltifat sayılabileceğini anladı. Gerçeklik dışında hiç kimse, José Buchmann kadar gerçek dışı birini uyduramazdı.

"Bana sorarsan, ne zaman tamamen imkansız bir şey duysam, hemen inanırım. Sence José Buchmann da imkansız

değil mi? Evet, ikimiz de böyle düşünüyoruz. Yani o gerçek olmalı."

Ângela Lúcia bu paradokstan keyif almıştı; güldü. Félix kaçmak için eline geçen fırsatı değerlendirecekti.

"Aile tarihlerinden bahsetmişken, bana kendi aileni hiç anlatmadığının farkındasın, değil mi? Hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyorum."

Genç kadın omuz silkti. Bütün hayatının hikayesinin beş satırda toplanabileceğini söyledi. Luanda'da doğmuştu. Luanda'da büyümüştü. Bir gün, ülkeyi terk edip seyahat etmeye karar vermişti. Çok gezmiş, gittiği her yerde fotoğraflar çekmişti. Bir zaman sonra da geri dönmüştü. Seyahat etmeye, fotoğraf çekmeye devam etmek istiyordu; nasıl yapacağını bildiği tek şey buydu. Hayatında, yol üstünde karşılaştığı birkaç ilginç insan dışında, ilgi çekici hiçbir şey yoktu. Félix ısrarcıydı. Tek çocuk muydu? Yoksa kız ve erkek kardeşlerin arasında mı büyümüştü? Ya anne-babası? Onlar ne yapıyordu? Ângela sıkıldığını belli eden bir hareket yaptı. Ayağa kalktı. Sonra tekrar oturdu. Dört sene boyunca tek çocuktu. Sonra iki kız, bir erkek kardeş gelmişti. Babaları mimar, anneleri ise bir havayolunda hostesti. Babası alkolik değildi; hatta hiç içmezdi. Ângela Lúcia babasından cinsel taciz de görmemişti. Anne ve babası birbirlerini severlerdi; babası her Pazar günü annesine çiçekler getirirdi. Buna karşılık, annesi her Pazar günü babasına bir şiir hediye ederdi. En zor zamanlarda bile –ki o yetmiş yedi senesinde dünyaya gelmişti ve zor bir dönemin çocuğuydu– hiçbir eksiklik çekmemişlerdi. Ângela'nın basit ve mutlu bir çocukluğu olmuştu. Başka bir deyişle, hayatı roman olacak bir hayat değildi; olsa olsa modern bir roman olurdu. Bugünlerde ana kadın kahraman alkolik babasının tacizine maruz

kalmadıkça, bir roman yazamıyordunuz. Ortaya ancak kısa bir hikaye çıkardı. Çocukken tek yeteneğinin gökkuşağı çizmek olduğunu anlatarak söze devam etti. Bütün çocukluğunu gökkuşağı çizerek geçirmişti. Bir gün, nihayet on iki yaşını doldurduğunda, babası ona bir fotoğraf makinesi vermişti. Bu, basit, plastik bir makineydi. Ve Ângela gökkuşağı çizmez olmuştu. Gökkuşaklarının resmini çekmeye başlamıştı. Derin bir iç çekti.

"... bugüne kadar."

Félix, onunla bir resim sergisinin açılışında tanışmıştı. Sanırım Ângela Lúcia'ya –ki bu sadece benim varsayımımdı– sanki hayat onu karşılaştıkları anda korkuyla geri kaçmayacak ilk kadına kendini sunmaya hazırlamış gibi, daha ilk birkaç kelimelerin ardından aşık olmuştu. "Geri kaçmak" derken, herhalde bu kelimeleri somut olarak kullanmadığını anlamışsınızdır. Tabii ki Félix Ventura'yla tanıştırılırken ve ona ellerini uzatırken somut olarak geri kaçan kadınlar da oluyor. Fakat kadınların büyük kısmı, ona ellerini (ya da yanaklarını) uzatıp "Sizinle tanışmak büyük zevk," derken, gözlerini kaçırıyor ve hava durumuyla ilgili sıradan bir yorum yapıyorlar. Ângela Lúcia ona yanağını uzatmıştı. Félix onu öpmüş, genç kadın da karşılık vermişti. Ve sonra da;

"Biliyor musunuz, ilk defa bir albinoyu öpüyorum," demişti.

Félix ona hayatını nasıl kazandığını anlattığı ve "Ben bir şecereciyim," dediği zaman –ki yabancılarla ilk tanışmasında hep aynı cümleyi söylerdi– Ângela büyük bir ilgi göstermişti.

"Ciddi misiniz? Siz tanıdığım ilk şecerecisiniz."

Sergiden birlikte çıkmışlar, sohbetlerine, bir barın terasında, yıldızların altında, körfezin siyah sularını seyrederek

devam etmişlerdi. Félix bana o akşam sadece kendisinin konuştuğunu anlatmıştı. Ângela Lúcia nadir rastlanan bir yeteneğe sahip bir kadın; hemen hemen hiç konuşmadan bir sohbete dahil olabiliyor. Sonra dostum evine dönmüş ve bana:

"Müthiş bir kadınla tanıştım," demişti. "Ah, dostum, onu tarif edecek kelimeleri seçmekte zorlanıyorum. Her şeyiyle, Işığın ta kendisi..."

Abarttığını düşünmüştüm. Işığın olduğu yerde, gölgeler de vardır.

Rüya No. 5

José Buchmann gülümsüyordu. Bu cılız, alaycı bir gülümsemeydi. Eski bir buharlı trenin, lüks vagonundaydık. Duvarlardan birinden, havayı hafif bakır rengi bir parlaklıkla aydınlatan bir tuval bezi sarkıyordu. Aramızdaki küçük masanın üstünde koyu renk ahşap ve mermerden yapılma bir satranç tahtasının durduğunu fark ettim. Piyonların hiçbirini yerinden oynattığımı hatırlamıyordum ancak görünüşe bakılırsa oyun ilerliyordu. Fotoğrafçı gayet iyi iş çıkarıyordu.

"Nihayet," dedi. "Günlerdir bunun hayalini kuruyordum. Sizi görmek istiyordum. Neye benzediğinizi merak ediyordum."

"Yani bu sohbetin gerçek olduğunu mu düşünüyorsunuz?"

"Sohbet kesinlikle gerçek, fakat maddesel anlamda eksiklik çeken bir şey varsa, o da bulunduğumuz ortam. Bir insanın gördüğü rüyalarda, gerçeklik olmasa da, her zaman doğruluk vardır. Örneğin iyi bir romanın sayfaları arasında kaybolmuş,

çiçek açan bir guava ağacı, kurgusal kokusuyla, pek çok gerçek odaya neşe getirebilir."

Onaylamak zorundaydım. Mesela ben, rüyamda zaman zaman uçtuğumu görürüm. Ve hiçbir zaman, rüyalarımdaki kadar gerçek ve itibarlı uçmadım. Bir uçağın içinde uçmak –uçağa binebildiğim günlerde– bana hiçbir zaman aynı özgürlük duygusunu veremedi. Rüyalarımda, büyükannemin ölümüne çok gözyaşı döktüm ama bu, uyanık halimin ağlayışından çok daha iyiydi. Ve gerçekte, edebi karakterlerin ölümlerine, pek çok dostumun ve akrabamın ortadan kaybolması sonrasında döktüklerimden çok daha otantik gözyaşları döktüm. Bana en az gerçekçi görünen şey, José Buchmann'ın arkasındaki duvarda asılı duran tuvaldi. Bu melankolik bir komposizyondu ve melankolisi konusundan kaynaklanmıyordu. Aslına bakarsanız, modern sanatın en büyük faziletlerinden biri sayesinde, konusunun ne olduğu da pek belli değildi. Renklerinin parıltısı, bu hissi uyandırıyordu. Pencerelerden içeri, hızla akşam süzülüyordu. Yanımızdan geçip giden kumsalları, hindistancevizleriyle yüklü ağaçları, demir ağacının büyük karmakarışık yelesini görüyorduk. Hatta, biraz uzakta, muazzam bir çivit mavisinde yanan denizi bile gördük. Tren bir yokuşu tırmanmak için yavaşladı; bir astımlı gibi hızla nefes alıp veriyordu. Yaşlı, mekanik canavar neredeyse nefessiz kalmıştı. José Buchmann, şahımın atını sıkıştırırcasına vezirini ileri doğru hareket ettirdi. Bir piyonumu feda ettim. Buchmann piyona dalgın gözlerle bakıyordu.

"Gerçek olanaksızdır."

Şimşek gibi seri bir gülümse.

"Yalanlar," diye açıkladı. "Her yerdeler. Doğa bile yalan söylüyor. Mesela kamuflaj yalan değilse nedir? Bukalemun

zavallı bir kelebeği kandırmak için yaprak kılığına bürünüyor. Ona, *Endişelenme, hayatım, sadece rüzgarla usul usul sallanan bir yaprak olduğumu göremiyor musun yoksa?* diyerek yalan söylüyor. Sonra dilini bir saniye içinde, altmış santimetreye fırlatıyor ve onu yiyor."

Piyonumu aldı. Bu sözlerin ve denizin uzak ışıltısının etkisiyle sersemlemiş, sessizleşmiştim. Aklıma tek gelen şey, bir başkasının kurduğu cümleydi.

"Yalan söylemekten nefret ederim çünkü doğru değildir."

José Buchmann bu kelimeleri tanımıştı. Kısa bir an düşünüp sağlamlıklarını, mekanizmalarını ve etkinliklerini değerlendirdi.

"Gerçeğin de muğlak olmak gibi bir alışkanlığı vardır. Tam doğru olsaydı, insana özgü olmazdı." Konuşurken, hareketliliği her geçen saniye biraz daha artıyordu. "Ricardo Reis'ten alıntı yaptın. O zaman izin ver, ben de Montaigne'den bir alıntı yapayım: Bana doğru gelen hiçbir şey yoktur ki, yanlış gibi de gelmesin... Yalanın nasıl söyleneceğini bilmenin erdem olarak görüldüğü düzinelerce meslek var. Diplomatları, devlet adamlarını, avukatları, aktörleri, yazarları, satranç oyuncularını düşünüyorum. Onsuz birbirimizi tanımamızın mümkün olmayacağı ortak dostumuz Félix Ventura'yı düşünüyorum. Bana arada sırada da olsa yalana başvurmayan, sadece doğruları söyleyen bir insanın kabul görüleceği bir meslek –herhangi bir meslek– söyleyin..."

Kendimi elim kolum bağlanmış gibi hissediyordum. Filini oynattı. Atımı oynatarak karşılık verdim. Birkaç gün önce televizyonda, saf sayılabilecek bir basketbol oyuncusunu izlemiştim. Gazetecilerden yakınıyordu:

"Bazen ne demek istediğimi değil, sadece söylediklerimi yazıyorlar."

Bunu Buchmann'a söyledim; keyifli bir kahkaha attı. Daha şimdiden, sandığım kadar can sıkıcı olmadığını düşünmeye başlamıştım. Tren önce uzun bir ıslık, hemen arkasından da, sahil boyunca uzatılmış kırmızı bir kurdele gibi, şaşkın, gereğinden uzun bir uluma koyverdi. Kumsaldaki bir grup balıkçı, trene el salladılar. José Buchmann onlara cüretkar hareketlerle karşılık verdi. Birkaç dakika önce, tren kısa süreliğine durunca, mango satın almak için pencereden dışarıya sarkmıştı. Meyve satıcılarıyla, bana sadece sesli harflerden oluşmuş gibi gelen, sıkı ve ezgili bir dilde konuştuğunu duymuştum. Bana İngilizce –farklı aksanlarıyla– birkaç Alman lehçesi, Paris Fransızcası ve İtalyanca bildiğini söyledi. Ayrıca, Arapça ve Romence dillerinde de aynı özgüvenle iletişim kurabildiğini ekledi.

"Ve çok iyi İnlemece konuşurum," diye şaka yaptı. "Develerin gizli kalmış dili. Ayrıca, gerçekten vahşi bir yaban domuzu gibi Homurdanmaca da bilirim. Vızıltıca ve cırcır böceklerinin dili olan Cılvıltıca'yı da konuşabilirim. Hatta Kargaca da biliyorum. Bir bahçede tek başıma kaldığım zaman manolyalarla felsefi tartışmalar yapabilirim."

Bir İsviçre ordusu çakısıyla mangolardan birinin kabuklarını soydu. Meyveyi ortadan ikiye kesip daha büyük parçayı bana uzattı. Kendi payını yedi. Pasifik'te birkaç ay boyunca kaldığı, yalan söylemenin toplumun en sağlam dayanağı olarak kabul edildiği adayı anlattı. Son derece saygıdeğer, neredeyse kutsal bir kurum olarak kabul edilen Bilgi Bakanlığı'nın görevi yanlış haberler uydurup yaymaktı. Bu bilgi bir kez kalabalıkların diline düşmeye görsün,

büyüyor, hatta farklı biçimlere –zaman içinde birbiriyle çelişen biçimlere– bürünüp sayısız popüler hareket üretiyor ve toplumu dinamik kılıyordu. Diyelim ki işsizlik tehlikeli sayılabilecek seviyelere ulaşmış olsun. Bilgi Bakanlığı –ya da kısaca Bakanlık– ülkenin kendi kıyı sahası içinde, derin denizlerde petrol kaynaklarının keşfedildiğine dair bir haberi ortaya salıyordu. Eli kulağında bir ekonomik patlama ihtimali ticareti canlandıracak, başka ülkelere göç etmiş teknisyenler yeniden yapılanmanın parçası olma hevesiyle geri gelecekler ve çok geçmeden yeni şirketler kurulup yeni iş olasılıkları yaratılmış olacaktı. Tabii ki işler her zaman teknisyenlerin öngördükleri biçimde nihayetlenmiyordu. Örneğin bir defasında, Bakanlık (ismi her neyi çağrıştırırsa çağrıştırsın her zaman politik anlamda bağımsız bir kurumdu) bir rakibe savaş açmış ve kariyerini mahvetmek amacıyla, onun İngiliz bir şarkıcıyla evlilik dışı ilişki yaşadığına dair bir şüphe yaymıştı. Dedikodu öylesine büyüdü ve güçlendi ki, sonunda rakip, karısından boşanıp bu olaylar başlamadan önce hiç ama hiç tanımadığı şarkıcıyla evlendi. Ve bu sayede muazzam bir popülerlik kazandı. Birkaç sene sonra başkanlığa seçildi.

Buchmann sözünü "Dedikoduları kontrol etmenin imkansızlığı," diyerek tamamladı, "Böyle bir sistemin başlıca faziletidir. Bakanlığa neredeyse ilahi bir özellik veren de işte budur."

Oyunu kaybettiğimi görebiliyordum. Risk alıp ona vezirimi sunmaya karar verdim.

"Félix Ventura, bazı şeylere imkansız göründükleri zaman inandığını söylemişti. Size de bu yüzden inanıyor."

"Bunu kendisi mi söyledi?"

"Evet, söyledi. Ama ben size inanmıyorum. Ne size ne de Ângela Lúcia'ya. Ne zaman iki ya da daha fazla olay üst üste gelse ve biz nedenini bilmesek, buna şans ya da tesadüf deriz. Fakat belki de şans yerine cehalet dememiz daha doğru olur. Her ikisi de uzun süreler boyunca sürgünde yaşamış biri kadın, biri erkek iki fotoğrafçının ülkeye eşzamanlı olarak dönmeleri sizi de şaşırtmıyor mu?"

"Hayır, şaşırtmıyor. Ne de olsa, ben o iki fotoğrafçıdan biriyim. Fakat sizin şaşırmanızı doğal karşılıyorum. Görüyorsunuz ya dostum, tesadüfler, ağaçların gölge verdikleri aldırmazlıkla, şaşkınlığa neden olabiliyorlar. Şah ve mat."

Şahımı (beyaz şahı) devirdim ve uyandım.

Gerçek Karakterler

Bakan bir kitap yazıyordu: Noel'den önce piyasaya çıkarmayı umduğu *Bir Savaşçının Gerçek Hayatı* adlı kalın bir anı kitabı. Gerçi, daha net konuşmak gerekirse, kitabı parayla tuttuğu bir başkasına, Félix Ventura'ya yazdırıyordu. Dostum, günlerinin –ve hatta gecelerinin– büyük bir kısmını bu işe adıyordu. Tamamladığı her bölümü, kitabın sözüm ona yazarına okuyor, birtakım detayları onunla tartışıyor, eleştirilerini not edip gerekli düzeltmeleri yapıyordu. Böyle sürüp gidiyordu. Félix, kurguyu gerçekile tarihi olay ve tarihlere riayet ederek, büyük bir hüner ve özenle harmanlıyordu. Bakan kitapta gerçek kişilerle (zaman zaman asillerle) konuşuyordu ve yarın, bu insanların onunla sırlarını ve fikirlerini değiştokuş ettiklerini düşünmeleri çok uygun düşecekti. Hafızamız, büyük ölçüde, diğer insanların bize dair hatırladıklarıyla beslenir. Başka insanların anılarını, hatta kurgusal olanlarını bile, kendi anılarımızmış gibi sahipleniriz.

"Lizbon'daki São Jorge Kalesi gibi –orayı bilir misin?– Mazgallı siperleri vardır ama hepsi sahtedir. Kaleye daha

otantik bir hava vermek için, mazgallı siperlerin eklenmesini bizzat António de Oliveira Salazar istemiştir. Ona göre, mazgallı siperlerden yoksun kaleler, tıpkı hörgüçsüz develer gibi noksan ve bir açıdan korkunçturlar. Yani bugün São Jorge Kalesi'ni gerçekçi kılan, sahte kısımlarıdır. Konuştuğum seksenlik Lizbonluların pek çoğu kalenin oldum olası mazgallı siperlerle donatılmış olduğundan emindiler. Sizce de bu işin eğlenceli bir yanı yok mu? Eğer otantik olsaydı, kimse o kaleye inanmayacaktı."

Bir Savaşçının Gerçek Hayatı yayınlanır yayınlanmaz, Angola tarihinin tutarlılığı değişecek, hatta daha fazla Tarih olacaktı. Kitap, gelecekte, milletin kurtuluş yolundaki mücadelesine, bağımsızlığı izleyen zorlu yıllara ve ülkenin yaşadığı geniş demokratikleşme hareketine dair bir referans kabul edilecekti. Birkaç örnek vereyim:

1) Bakan, yetmişli yılların başında, Luanda posta hizmetlerinde görev yapan genç bir adamdı. Kendilerini "İsimsizler" olarak adlandıran bir rock grubunda bateri çalıyordu. Kadınlarla politikadan daha fazla ilgileniyordu. Gerçek –ya da daha ziyade sıkıcı gerçek– buydu. Bakan kitapta, daha o zamanlardan kendini politik faaliyetlere adamaya başladığını ve üstü kapalı biçimde (aslına bakarsanız bir hayli üstü kapalı biçimde) Portekiz sömürgeciliğiyle mücadele ettiğini açıklıyordu. Atalarından ona geçen cesur kanla (Salvador Correia de Sá e Benefides'e defalarca atıfta bulunuyor) posta hizmetlerinde kurtuluş hareketine destek veren bir birim oluşturuyordu. Bu birim, sömürgeci görevleri olan kişileri hedef alan mektupların içinde el ilanları dağıtmak konusunda uzmandı. İçlerinden üç tanesi –ki Bakan bu üç kişiden biriydi– 20 Nisan 1974 tarihinde, Portekiz siyasi polisi

tarafından yakalanıp tutuklanmıştı. Karanfil Devrimi'nin hayatlarını kurtardığı söylenebilirdi.

2) Bakan 1975 senesinde, bağımsızlıktan birkaç hafta önce Angola'dan ayrılmış ve Lizbon'a sığınmıştı. Hâlâ kadınlara olan ilgisi politikaya olan ilgisinden büyüktü. Açlık duygusu onu popüler bir gazeteye şu ilanı vermeye itti: *"Efendi Marimba: Kem göze, hasete ve ruh illetlerine son veriyor. Aşkta ve işte garantili başarı."* Bu bir ilandan ziyade, bir kehanet oldu. Birkaç ay içinde (işin aslı sihir sayesinde) zengin bir adam olmuştu. Kadınlar, gruplar halinde istişare odasına akın ediyorlardı. Çoğu, kocalarının dikkatini yeniden kazanmak, onları metreslerinden koparmak ve başarısızlığa uğramış evliliklerini yeniden kurmak istiyordu. Diğerlerinin ise sadece onları dinleyecek birine ihtiyaçları vardı. Bakan onları dinliyordu. Anlattığına göre müşterileri hizmetlerinin karşılığını şahsi yetenekleriyle ödüyorlardı. İyileştirdiği kadınlar kış soğuğuna dayanmasını sağlayacak hırkalar, taze yumurtalar, reçeller getiriyorlardı. Daha varlıklı olanlar yüklü çekler yazıyor, elektrikli aletler, iyi ayakkabılar ya da tasarımcıların elinden çıkma kıyafetler taşıyorlardı. Hatta çok güzel bir sarışın –ünlü bir futbolcunun karısıydı– ona kendini sunmuştu. Bir zaman sonra da ona arabasının –bagajı ağzına kadar viski şişeleriyle dolu arabasının– anahtarlarını bıraktı. Bakan ilk seçimlerin ardından Luanda'ya döndü. Uzun seneler boyunca talihsiz kadınları teselli ederek biriktirdiği paralarla bir fırın zinciri kurdu—Marimba Fırıncılar Birliği. Bu, Bakan'ın Félix'e anlattığı gerçek hikayeydi. Félix'in adama anlattırdığı hikayede ise 1975 senesinde, olayların gidişatının onda yarattığı hayal kırıklığı ve kardeşin kardeşi kırdığı bir savaşın parçası olmayı şiddetle reddetmesi sonucu ("Planımız bu değildi")

Portekiz'e sürgüne gidiyordu. Gerçek bir bilge ve Angola'nın şifalı bitkileri konusunda son derece bilgili bir adam olan büyükbabasından öğrendikleriyle, Lizbon'da, Afrika kökenli alternatif tıbba hizmet eden bir klinik açtı. 1990 senesinde, iç savaş sona erdikten sonra kendini ülkenin yeniden yapılanmasına katkıda bulunmaya adamak üzere ülkesine dönecekti. İnsanlara günlük ekmeklerini vermek istiyordu ve bunu başardı.

3) Bakan'ın dönüşü politikaya girişinin de habercisi olmuştu. İşe, fırınlarının ruhsatlandırılma işlemlerini hızlandırmak üzere sözüm ona yapılardaki bazı insanlardan yardım satın almakla başladı. Kısa süre içinde bakanların ve generallerin evlerini sık sık ziyaret eder hale geldi. Sadece iki senenin sonunda, Ekonomik Şeffaflık ve Yolsuzlukla Mücadele konularında Devlet Sekreterliği görevine atandı. Bakan, *Bir Savaşçının Gerçek Hayatı*'nda ilk mücadelesinin ağır yükünü –tamamen büyük ve ciddi vatanperverlik dürtülerinden güç alarak– nasıl kabullendiğini anlatıyordu. Kendisi bugün Ekmek Yapımı ve Süt Ürünleri Bakanlığı görevini yürütüyor.

Düşüş Noktası

Bazı insanlar daha ilk günlerden itibaren talihsizliklere büyük bir yetenekleri olduğunu ortaya dökerler. Mutsuzluk, onları iki günde bir taşa tutar ve onlar buna, iç geçirerek razı gelirler. Bununla birlikte, diğerlerinin mutluluğa özel bir eğilimleri vardır. Bir uçurumla karşı karşıya geldiklerinde, ikinci grup uçurumun maviliğinden etkilenirken, birinci grubu çeken, uçurumun mest edici etkisi olur. Bazılarının kaderinde hayal kurmak vardır (hatta bazıları bunun için gayet iyi para alırlar), bazıları ise dünyaya çalışmak için gelmişlerdir. Onlar iş bitirici ve somutturlar; yorulmak nedir bilmezler. Ve bir de bir nehre benzeyen diğerleri vardır; kaynaktan ağza doğru çaba harcamadan akıp giderler; nehir yatağından hemen hiç sapmazlar. Bununla birlikte, José Buchmann bana göre daha sıradışıdır: Onun eğilimi şaşırtmadan yanadır. İnsanları hayrete düşürmeyi ve kendisi de şaşırmayı sever.

"Bir defasında birisi bana: *Sen bir maceraperestten başka bir şey değilsin,* demişti. Bunu küçümseyerek, sanki üzerime tükürür gibi söylemişlerdi. Aslında, haklı olduklarını

düşünüyorum. Başkalarının alkole ya da kumara sığındıkları gibi, ben de macerayı, daha doğrusu beklenmeyeni, beni sıkıntıdan sıyıracak herhangi bir şey arıyorum. Bu bir bağımlılık."

Félix Ventura ona saklamaya gerek görmediği bir şüpheyle bakıyor. Şu bariz soruyu sormak istiyor: *Annenizden herhangi bir iz bulabildiniz mi acaba?* Fakat bunun pes etmek anlamına geleceğini biliyor. Son rüyamızda bana, sokağa çıktığı zaman genelde popüler bir televizyon dizisinde canlandırdığı karakterle karıştırılan oyuncu bir arkadaşından, Orlando Sérgio'dan bahsetmişti. İnsanlar onu kucaklıyor, tebrik ediyor ya da azarlıyorlarmış. Karakterinin yaptıklarını onaylıyor ya da kafa tutuyorlarmış. Çok azı onu gerçek ismiyle tanırmış. Hatta bazıları onun bir aktör olarak durumunu ön plana çıkarıp, söylevlerinden ve azarlarından kaçmaya çalışmasından rahatsız bile oluyorlarmış.

"Benim adım Orlando Sérgio, efendim. Sanırım beni..."

"Sakın beni kandırmaya çalışma, ahbap. Bunu deneme bile. Sadece sözümü dinle, biraz sabır göster. Demek kim olduğunu anlamayacağını sanıyorsun, öyle mi?"

Félix'in kendisi de aynı tuzağa düşüyormuş gibi hissediyor. José Buhcmann dün Güney Afrika'dan döndü. Uzun bir şort ve cepli bir yelekten oluşan, baştan ayağa haki bir Albay Tapioca kostümü içinde çıkageldi. Konuşurken, tıpkı şapkasından tavşan çıkaran sirk sihirbazının rahatlığıyla, ceplerinden değişik şeyler çıkarıyordu.

a) Küçük, bronz bir kurbağa

"Çok hoş, değil mi? Hayır mı? Kurbağaları sevmez misiniz? Pekala, dostum, ben severim. Kurbağanın bir dönüşüm ya da ruhsal bir metamorfoz sembolü olarak görüldüğü, bir

üst bilinç düzeyine geçişi sembolize ettiği kültürler olduğunu biliyor muydunuz? Öyle görünüyor ki bunun nedeni, kurbağaların maruz kaldığı karmaşık değişim süreçleri. Diğer taraftan, en azından Amerika'daki bazı yerli halklar için, bazı türlerin salgıladığı, halüsinasyonlara neden olan bir zehrin de bunda katkısı var. Bu, Sonora Çölü'nde yaşayan *Bufo alvarius* cinsi bir kurbağa. Cape Town'da bir antika satıcısından aldım. Vitrinde sergileniyordu. Kurbağalar her zaman ilgimi çektikleri için, hemen almaya gittim. Eğer kurbağalarla bu kadar ilgileniyor olmasam ve o dükkana girmesem, bunu asla bulamazdım."

b) Bir posta pulundan çok az büyük bir sulu boya resim.

"Bunlar, uçan antiloplar. Çimenlerin hareketine, antilopların otların üstünde asılıymış gibi havada duruşuna bir bakın; tıpkı bir balet gibi. Ve şimdi de imzaya bakın. Hemen şurada, köşede. Okuyabildiniz mi? Eva Miller. Tarihe dikkat edin. 15 Ağustos 1990. Şaşırtıcı, değil mi?

Félix'in dikkat kesildiğini görebiliyordum. Sulu boya resmi büyük bir dikkatle, sanki nesnenin olasılıksızlığının sağlamlığını tehlikeye atmasından çekinirmiş gibi, parmaklarının arasında tutuyordu.

"Olamaz," derken başını salladı. "Ne yapmaya çalıştığınızı bilmiyorum. Bu kadar ileriye gidebilmiş olmanız beni hayrete düşürüyor."

"Ah, yapmayın! Yoksa bu resmi benim yaptığımı mı düşünüyorsunuz? Hayır, aynen size anlattığım gibi oldu. Cape Town'da bir antika mağazasında, buna benzeyen düzinelerce resmin arasında saklanmış halde buldum. Bütün bir öğleden sonrayı, onun imzasını taşıyan başka resimler aramakla geçirdim. Fakat, heyhat, başka bir şey bulamadım. Antikacı, bütün

partiyi Nelson Mendela'nın zaferinden sonra ülkeyi terk eden bir İngiliz'den satın almış. Adamın izini kaybetmiş."

"Yani Eva Miller hakkında başka hiçbir şey bulamadınız."

José Buchmann hemen cevap vermedi. Yeleğinin başka bir cebinden yeni bir şey çıkardı:

c) İnce bir fotoğraf destesi.

"Bakın. Bu bina, Eva Miller'in Maria Duncan'a gönderdiği mektubun üstündeki adreste bulunan bina. Orta sınıf beyazların yaşadığı bir bölgede. Hiç Cape Town'a gittiniz mi? Komik bir yer. Koridorları yüksek –çok güzel– palmiye ağaçlarıyla süslenmiş, büyük, modern bir alışveriş merkezi düşünün. Palmiye ağaçları tabii ki plastikten yapılma fakat dokunmadığınız sürece, anlamanız mümkün değil. Cape Town bana plastik bir palmiyeyi anımsatıyor. Çok etkileyici bir şehir olduğunu söylemem gerek; çok temiz ve düzenli. Sahte olduğu için, ona inanmak işimize geliyor. Bu adam, annemin eski dairesinde şimdi oturan adam. Yara izlerini görüyor musunuz? Seksenlerde Maputo'da yaşıyormuş. Güney Afrika Komünist Partisi'nin kodamanlarından biriymiş. Bir akşam, arabasına binmiş, motoru çalıştırmış ve bom! Büyük bir patlama olmuş. Bir gözünü ve iki bacağını kaybetmiş. Bana hoş biri gibi geldi. Bütün hayatını ırkçılıkla mücadeleyle geçirdikten sonra yeni gökkuşağı milletine uyum sağlamakta zorluk çeken insanlardan biri. Bugünlerde artık hiç kimsenin ideallerini savunmadığından, insanların kapitalizmin zaferiyle bozulduğundan yakınıyordu. Demokrasi ve bütün liberal yasalardan rahatsız olmakla birlikte, en çok, kaybettiği gençliğinin, gözünün ve bacaklarının yokluğunu çekiyordu. Eva Miller ismini hiç duymamış. Fakat, şu resimdeki ev sahibi –neredeyse yüz yaşında bir Boer– duymuş. Annemi çok iyi hatırlıyordu."

Bu noktada, bütün detayları izleyebilmek için, baş aşağı sarkmış halde, tam üstlerinde konuşlanmıştım. Félix dikkatle incelemek için, fotoğrafı ışığa doğru tuttu. Yaşlı Boer'in resmi (siyah-beyaz, tıpkı bütün resimler gibi) kusursuzdu. Büyük, ciddi görünüşlü, koyu renk ahşaptan yapılma bir koltukta oturuyordu. Narin ışık, yüzünün sağ yarısına doğru meylediyor, içindeki sessizliği aydınlatıyordu. Sağ alt köşede –neredeyse gölgelerin arasına gizlenmiş halde– burjuva kadınlarının kendilerine arkadaşlık etmesi için yanlarından ayırmadıkları –ve köpekten çok sıçana benzeyen görüntüleri yüzünden benim son derece sinir bozucu bulduğum– küçük köpeklerden birinin gergin siluetini görmek mümkündü.

"Bu fotoğrafı sevdiniz mi? Ben de sevdim," dedi José Buchmann gülümseyerek. "En iyi fotoğraflar bir karakteri değil, bir dönemi özetleyen fotoğraflardır. Aslında bu yaşlı adam, beni ciddi bir güvensizlikle kabul etti ve benimle konuşurken çok fazla kelime bağışlamadı ama bunu telafi etmek ister gibi, hac yolculuğuma bir son verdi. Görmek ister misiniz?"

d) Bir Johannesburg gazetesi olan *O Século*'dan bir kupür.

"Hazır mısınız? Bence bu düşüşe geçilen noktanın çok iyi bir örneği. Okuyun!"

Félix söyleneni yaptı.

"Eva Miller öldü. Kuzey Amerikalı ressam Eva Miller bu akşam, Cape Town, Sea Point'teki evinde hayata veda etti. Güney Angola'da yaşamış olan ve dilimizi mükemmel konuşabilen Bayan Miller, Güney Afrika'nın Portekizli halkı tarafından çok sevilen bir şahsiyetti. Son senelerde vaktini Cape Town ve New York arasında paylaştırmıştı. Ölüm nedeni henüz bilinmiyor."

Alakasız Yaşamlar

Anı denen şey, hareket halindeki bir trenin penceresinden izlenen bir manzaradan başka bir şey değildir. Şafağın ilk ışıklarının akasya ağaçlarının üstünden belirmesini, kuşların bir meyveyi gagalar gibi, sabahı didiklemelerini izleriz. Biraz ötede bir nehrin dinginliğini ve nehrin kıyılarını kucaklayan ağaçları görürüz. Ağır ağır otlanan bir hayvan sürüsü, koşuya çıkmış el ele bir çift, bir futbol topunun çevresinde dans eden çocuklar, güneşin (bir başka güneşin) altında parlayan top. Ördeklerin yüzdüğü sakin göller, fillerin susuzluklarını giderdiği suyla dolu nehirler. Bütün bunlar gözlerimizin hemen önünde olup biter. Gerçek olduklarını biliriz, fakat aynı zamanda uzakta oldukları için onlara dokunamayız. Bazıları o kadar uzak, o kadar uzaktır ki, tren hızla hareket ederken, gerçekten yaşandıklarından artık emin olamayız. Belki de sadece bizim hayal gücümüzün ürünüdürler. Hafızam beni şimdiden yüzüstü bırakıyor deriz, fakat belki de sadece gökyüzü kararmaktadır. Bir önceki beden

dönüşümümü hatırlayınca, böyle hissediyorum. Gevşek, uyumsuz gerçekler, uçsuz bucaksız bir rüyadan parçalar hatırlıyorum. Bir partideki, partinin son saatlerindeki bir kadın, sigara dumanı ve alkolün müphem sarhoşluğu ve saf metafizik yorgunluğun ortasında, kolumu sımsıkı tutup kulağıma fısıldayışını:

"Biliyor musun, benim hayatımdan çok iyi bir roman çıkardı. Hem de öyle böyle bir roman değil, *büyük* bir roman."

Sanırım bu şey başıma sadece bir değil, birkaç defa geldi. Bu, insanların büyük kısmının bir tane bile büyük roman okumadıklarından eminim. Artık bütün hayatların sıradışı olduğunu biliyorum (Sanıyorum o zaman da biliyordum). Fernando Pessoa, *Huzursuzluğun Kitabı*'nda basit bir ofis çalışanının tekdüze hayat hikayesini, Portekiz edebiyatının belki de en ilginç çalışmasına dönüştürmeyi başarmıştı. Birkaç gün önce, Ângela Lúcia'nın hayatının anlamsızlığını itiraf ettiğini duyduğum zaman, birden onu daha iyi tanıma isteğiyle doluverdim. Eğer bir gece, bir kadın beni kolumdan tutup böyle bir şey *–biliyor musun, hayatımda kayda değer hiçbir şey yok, hiçbir şey, hatta burada var olduğum bile söylenemez–* söylemiş olsaydı, belki de o kadına aşık olurdum. Bazı dostlarımın öne sürdüklerinin (ve dostlarımın çoğunun için için hak verdiklerinin) aksine, kadınlar her zaman ilgimi çekmiştir. Kadınları severdim. Eskiden, kadın arkadaşlarımın biri ya da diğeriyle uzun yürüyüşlere çıkardım. Birbirimize veda edip kucaklaşırken, saçlarının kokusu, memelerinin sertliği beni heyecanlandırırdı. Fakat içlerinden biri inisiyatifi eline alıp beni öpmeye kalkıştığı ya

da bir öpücükten çok daha cüretkar bir imada bulunduğu zaman Dagmar'ı (Aurora, Alba, Lúcia) hatırlayıp paniğe kapılırdım. Çok uzun seneler boyunca, bu dehşete mahkum yaşadım.

Edmundo Barata dos Reis

Bu akşam eve geldiğinde, José Buchmann'ın yanında uzun beyaz sakallı, yabani görünüşlü gri ve dağınık saç örgüleri omuzlarından aşağı dökülen yaşlı bir adam vardı. Daha görür görmez, onun, fotoğrafçının haftalardır peşinde olduğu, olağanüstü bir fotoğrafta kanalizasyondan çıkarken görüntülediği yaşlı sokak serserisi olduğunu anladım. Eski, kindar bir tanrı gibi, vahşi saçlı, gözleri aniden parlayıveren bir adam.

"Sizi dostum Edmundo Barata dos Reis'le tanıştırmak isterim. Kendisi Devlet Güvenliği Bakanlığı'nın eski bir ajanıdır."

"Eski ajan değil, eski beyefendi demelisiniz. Eski örnek vatandaş. Dışlanmış, varoluşsal atıkların eski bir örneği, antika, yetersiz ama patlayıcı bir fazlalık. Yani diğer bir deyişle, profesyonel bir aylak. Tanıştığımıza çok sevindim."

Félix Ventura yaşlı adama parmaklarının ucunu uzattı. Kafası karışmış, canı sıkılmıştı. Edmundo Barata dos Reis,

Félix'in elini ellerinin arasında sımsıkı tuttu ve ona yan yan bir kuş gibi, dikkatli ve alaycı bir bakış attı. Diğer adamın huzursuzluğundan keyif duyduğu her halinden belliydi. José Buchmann üstünde bal rengi çok hoş bir fitilli kadife ceketle kollarını göğsünde kavuşturmuştu. O da durumdan keyif alır gibiydi. Küçük yuvarlak gözleri odanın karanlığında cam kırıklığı gibi parlıyorlardı.

"Onunla bir araya gelmekten keyif alacağınızı düşünmüştüm. Bu adamın hayat hikayesi pekala sizin tarafınızdan uydurulmuş olabilirdi."

"Efendim?"

"Kulağım deliktir. Bana böyle seslenirlerdi. Bu benim savaşçı ismimdi. Hoşuma giderdi. Duymayı severdim. Ve sonra –göz açıp kapayana kadar– Berlin duvarı tepemize iniverdi. *Pópilas*, adamım! Bir gün ajan, ertesi gün eski beyefendi, eski şahsiyet!"

Félix Ventura'nın yüzü seğirdi.

"Profesör Gaspar'la birlikte çalıştınız mı?"

Edmundo Barata dos Reis gülümsedi. Şaşırmıştı.

"Evet, ah, evet! Yoksa siz de mi yoldaş?"

İki adam samimi bir neşeyle kucaklaştılar. Anılarını paylaşmaya başladılar. Félix Ventura'dan yaşça bir hayli büyük olan Barata dos Reis, Liceu Salvador Correia'daki siyah öğrencileri bir elin parmaklarıyla sayabildiğiniz bir zamanda Profesör Gaspar'ın dersini almıştı. Okulu bırakınca, meteoroloji servisinde bir iş bulmuştu. Altmışlı yılların başında, Luanda'da bomba yapan bir ağ kurmakla suçlanarak tutuklanmış ve yedi senesini Cape Verde'deki Tarrafal toplama kampında geçirmişti. "Bir tavuk kooperatifinden daha iyi değildi," dedi.

"Ama kumsalı çok hoştu." Bağımsızlığın ilk birkaç haftasının sonunda hem dostları, hem de düşmanları tarafından (ki her zaman dosttan çok düşmanı olmuştu) Bay Kulağı Delik olarak tanınmaya başlamıştı. Havana'da iki sene, Berlin'de (Doğu Berlin'de) dokuz ay, Moskova'da altı ay kalmış, sonunda çeliğine su verilmiş halde, Afrika'daki sosyalizmin sağlam siperlerine geri dönmüştü.

"Bir komünist! İnanabiliyor musunuz? Ben ekvatorun güneyindeki son komünistim."

Bu ısrarı başına iş açacaktı. Birkaç ay içinde ideolojik bir baş belasına dönüşecekti. Tuhaf bir tipe. Patronlarının sadece fısıltı halinde "Eskiden komünisttim," diyebildikleri bir zamanda "Ben bir komünistim," diye haykırabilecek, resmi görüşün bile ülkenin sosyalist geçmişini inkar etmeye başladığı bir dönemde "Evet, ben bir komünistim ve gerçekten de iyi bir Marksist ve Leninistim," diye bağıracaktı.

"Çok şey gördüm, adamım."

José Buchmann, Félix Ventura'nın büyük-büyükbabasının Brezilya'dan aldığı büyük, hasır koltukta bacak bacak üstüne atmış, oturuyordu. Sağ elini ceketinin iç cebine soktu ve gümüş bir sigaralık çıkardı. Kapağını açtı, bir miktar tütün ayırdı ve bir sigara sardı. Yüzünde hınzır bir gülümseme belirdi.

"Şimdi ona bana anlattıklarınızı anlatın, Edmundo," dedi. "Şu başkanla ilgili hikayeyi..."

Edmundo Barat dos Reis ona ciddi –öfkeli– bir bakış atarken, haşin tavırlarla sakalının tutamlarıyla oynuyordu. Bir an için ayağa kalkmak üzere olduğunu sandım. Gideceğinden korkmuştum. José Buchmann omuz silkti.

"Anlatabilirsiniz, lanet olsun! Endişelenecek hiçbir şey yok. Bu Félix sağlam adamdır. Bizden biridir. Hem ayrıca, iki-

niz de şu meşhur Profesör Gaspar'ın öğrencisi değil miydiniz? Bunun bir anlamı olmalı. Félix bunun aynı kabilenin mensubu olmak ya da onun gibi bir şey olduğunu söylemişti."

Edmundo Barata dos Reis bir çırpıda "Başkan'ın yerine bir benzeri geçirildi," dedi ve derin bir sessizliğe gömüldü. Gözleri, tedirgin bakışlarla odayı tarıyordu. Açık bir pencere, kaçabileceği bir parça ışık ya da bir parça gökyüzü arayan bir serçe gibi kıpırdanmaya başlamıştı. Sesini alçalttı: "Yaşlı adamın yerinde bir başkası var. Yerine bir başkasını koydular, bir bostan korkuluğu –nasıl desem bilmiyorum– lanet olası bir dublör."

"Kahretsin!" Félix bir kahkaha koyverdi. Daha önce küfrettiğini hiç duymamıştım. Hatta hiç böyle –şiddetle– güldüğüne de şahit olmamıştım. José Buchmann da şaşırmıştı. Sonra o da katıldı, ikisi birlikte gülmeye başladılar. Üçümüz birden gülüyorduk. Bir kahkaha diğerini getiriyordu. Sonunda Félix sakinleşti.

Gözlerine biriken yaşları mendiliyle silerken "Yani şimdi hayali bir başkanımız var," dedi. "Evet ben de o kadarından şüpheleniyordum zaten. Hayali bir hükümetimiz var. Hayali bir adalet sistemimiz. Başka bir deyişle, hayali bir ülkemiz var. Fakat söyler misiniz, başkanın yerine bir başkasını kim koydu?"

Edmundo Barata dos Reis koltuğuna iyice gömülmüştü. Bana artık bir tanrıyı ya da savaşçıyı hatırlatmıyordu; aşağılanmış bir köpekti. Pis kokuyordu. İdrar kokuyordu, çürümüş meyve ve yaprak kokuyordu. Doğruldu ve Félix'in sorusunu yanıtlamak yerine José Buchmann'a döndü ve onu işaret ederek... "Bu gülüş, bu gülüşü duyduğum zaman ahbap, çok gerilerde kalmış birisiyle yüz yüze gelmiş gibi oldum. Başka

bir zamana, eski bir zamana ait birisiyle. Birbirimizi tanıyor muyuz?"

"Hiç sanmıyorum." Fotoğrafçı gerilmişti. "Ben Chibia'lıyım. Sen Chibia'lı mısın?"

"Sen neden bahsediyorsun, adamım? Ben katıksız Luanda'lıyım."

"O zaman birbirimizi tanımıyoruz demektir."

"Bu doğru," dedi Félix. "Buchmann, taşralı. Güneyin derinliklerinden geliyor. O bir ormancı."

"Ormancı mı? Fakat buradaki ormanlar daha çok bahçeye benziyor. Ve buradaki, Luanda'daki bahçeler, bu halleriyle, gerçekten de daha çok çalılıklara benziyor."

"Sakin olun. Kahrolsun kabilecilik. Kahrolsun bölgecilik. Yaşasın insan gücü. Eskiden böyle demezler miydi? Tek istediğim, Yoldaş Edmundo'nun sorumu cevaplamasıydı. Söylesenize, başkanın yerine bir başkasını geçiren kimdi?"

Edmundo Barata dos Reis derin bir iç çekti.

"Ruslar sanırım. Ya da İsrailliler. Silah mafyası, Mossad –ne bileyim– belki de her ikisi birden."

"Olabilir, mantıksız değil. Peki siz bu darbeyi nasıl keşfettiniz?"

"Başkanın dublörünü tanıyorum, onu işe alan benim! Başkalarını da işe aldım. Yaşlı adam hiçbir zaman halkın önüne çıkmadı. Onun yerine ortalıkta her zaman dublörleri dolaştı. Bu, yani Üç Numara, en iyileriydi. Şüphe uyandırmadan konuşabilen bir tek oydu. Diğerleri hep sessiz kaldılar ve onları sadece odada bir bedene ihtiyaç duyacağımız törensel toplantılarda kullandık. Fakat Üç Numara özel biriydi. Olağanüstü yetenekli, gerçek bir aktör. Eğitimini bizzat izledim.

Beş ay sürdü. Bütün olayı –nasıl hareket etmesi gerektiğini, insanlara nasıl yaklaşacağını, ses tonunu ayarlamayı, protokolü, yaşlı adamın hayat hikayesini– çok hızlı kaptı. Eğitim sona erdiğinde, ortaya kusursuz bir başkan çıkmıştı. Belki de neredeyse kusursuz demeliyim, çünkü adamın tek bir sorunu vardı –yani var– : solak. Bu, başkana aynadan bakmak gibi bir şey. Ben böyle fark ettim. Başkanın birdenbire solak oluverdiğini siz fark etmediniz mi? Hayır, hayır. Etmemişsiniz. Hiç kimse etmedi."

"Bunu ne zaman öğrendiniz?"

"Bir sene önce. Bir seneyi biraz geçiyor."

"O zaman gizli servis için çalışmaya devam ediyor muydunuz?"

"Ne? Ben mi? Hayır, ahbap. Ben bu serseri hayatını yedi senedir sürdürüyorum. Şu üzerimdeki gömleği görüyor musunuz? Artık ikinci tenim gibi oldu. SSCB'nin Komünist Partisi'nin gömleği. Beni kovdukları gün üzerime geçirdim ve bir o zamandan beri hiç çıkarmadım. Rusya yeniden komünizme dönene kadar çıkarmayacağıma yemin ettim. Şimdi artık istesem de çıkaramam. Tenim gibi oldu, anlıyor musunuz? Artık göğsümde bir orak ve çekiç dövmesi taşıyorum. Bunu asla çıkaramam."

Gerçekten de çıkmazdı. Félix Ventura adama afallamış gözlerle bakıyordu. José Buchmann "Eee, ne adam, değil mi?" der gibi gülümsüyordu. Edmundo Barata dos Reis yeniden eski bir savaşçının duruşunu kazanmıştı. Sert, gri buklelerini şöyle bir sallayınca çevresine tiksindirici bir koku yayıldı.

"Çorba?" diye sordu. "Çorbanız yok mu?"

* * *

Edmundo Barata dos Reis gittikten sonra Félix Ventura kendinden emin bir tavırla "Adam deli!" dedi. Bunu sert bir tavırla tekrar, tekrar söyledi. Bu konuyla daha fazla zaman kaybetmek istemiyordu. Ama José Buchmann ısrarcıydı.

"Daha tuhaf şeyler de duydum."

"Bakın, adam tamamen keçileri kaçırmış. Çatlağın teki. Uzun süredir yurt dışındaydınız, bu lanet ülkede neler olup, bittiğini bilmiyorsunuz. Luanda gayet aklı başında gibi görünen, fakat birdenbire saçma sapan dillerde haykırmaya ya da görünürde bir neden yokken ağlamaya, gülmeye veya küfretmeye başlayan insanlarla doludur. Bazıları bunları aynı anda yapar. Bazıları ölü olduklarına inanmışlardır. Gerçekten ölü olan, fakat kimsenin bunu yüzlerine söylemeye cesaret edemediği başkaları da vardır. Bazıları uçabildiklerine inanırlar. Diğerleri buna öyle yürekten inanırlar ki, gerçekten de uçabilirler. Bu şehir bir kaçıklar lunaparkıdır. Harabeye dönmüş sokaklarında, şehri çevreleyen *musseque* (Luanda'daki fakir barınakları) evlerden oluşan öbeklerde henüz kayda geçmemiş ne patolojiler var... Size anlattıkları hiçbir şeyi fazla ciddiye almayın. Aslında, izin verin size bir tavsiyede bulunayım: *Hiç kimseyi* ciddiye almayın."

"Belki deli değildir. Belki sadece deli numarası yapıyordur."

"Ben arada bir fark göremiyorum. Sokaklarda, kanalizasyonda yaşamayı seçmiş, Rusya'nın komünizme dönebileceğine inanan ve üstüne üstlük, insanların deli olduğunu düşünmelerini isteyen biri... Benim kitabımda böyle birine ancak deli denebilir."

"Belki... Belki de hayır." José Buchmann'un ümidi kırılmış gibiydi. "Onu daha yakından tanımak istiyorum."

Aşk, bir Suç

"Burada çok zor senelerimiz oldu."

Félix iç geçirdi. Sıcak insanın nefesini kesiyordu. Nem, duvarlara yapışmıştı. Fakat o, üzerinde bütün dikkatini cildinin parlaklığına çeken, iyi kesimli lacivert takım elbisesiyle, büyük hasır koltuğunda dimdik oturuyordu. Önünde, ipek bir minderin üzerine gömülmüş halde, çiçek desenli bir tişört ve kısa kırmızı bir şort giymiş Ângela Lúcia oturuyor, gülümseyerek onu dinliyordu.

"Bütün işlerimi kendim yapmak zorunda kaldığım, bir hizmetkar tutacak gücümün olmadığı zamanlar oldu. Evi temizliyor, çamaşır yıkıyor, yemek pişiriyor, bitkilere bakıyordum. Ve su da olmadığı için, bakkalın karısı gibi, başımın üstüne yerleştirdiğim teneke bir kutuyla gidip, yolun tam mezarlığın orada kıvrıldığı yerde birisinin asfalta açtığı delikten su getiriyordum. Bütün bunlara, onca sene katlanmamın nedeni Ventura'ydı. Ventura, *Git bulaşıkları yıka*, diye bağırırdım. Ventura hemen giderdi. Ya da Ventura, *Git biraz daha su getir*, derdim. Ventura giderdi."

"Ventura?"

"Ventura, yani ben. O benim dublörümdü. Hayatımızın bir noktasında hepimiz dublörlerimize sığınırız."

Ângela Lúcia, Edmundo Barata dos Reis'in teorisinden hoşlanmıştı. Her insanın bir dublörü olması fikrine bayılmıştı. Birlikte başkanı gösteren sayısız bant seyrettiler. Sanırım, Félix'in yüzlerce bandının olduğunu size daha önce de söylemiştim. Büyük bir şaşkınlıkla, daha eski tarihli bantlarda yaşlı adamın evrakları sağ eliyle imzaladığını gördüler. Son zamanlarda ise sadece sol elini kullanmıştı. Ângela Lúcia, ayrıca bazı çekimlerde sol gözünün hemen altında bir ben olduğunu, diğerlerinde ise olmadığını fark etti.

Félix "Beni aldırmış olabilir," dedi. "Günümüzde insanlar, bir mürekkep lekesini yıkar gibi kolayca bütün fiziksel işaretlerinden kurtulabiliyorlar."

Ângela, eski kayıtlarda benli başkanın göründüğünü de fark etmişti. Daha sonraki kayıtlarda bensiz bir başkan vardı.

"Dublörlerinden biri olmalı!"

Bu oyunu bütün öğleden sonra oynadılar. Beş saatin sonunda –ki o zamana kadar akşam olmuştu– en azından üç dublörü –benli, saçının tepesinde küçük bir açıklık olan ve üçüncüsü (ki Ângela üçüncünün gözlerinde sakin bir deniz parlaklığı olduğuna yemin ediyordu)– ayırt edebilir hale gelmişlerdi.

"Işık konusunda seninle tartışmaya hiç niyetim yok," dedi Félix. Ve o anda dublörü Ventura meselesini hatırladı: "İnan bana, burada çok zor zamanlarımız oldu."

Kadın o günleri nasıl atlattığını bilmek istiyordu. Félix omuz silkti. Kötü yaşamıştı. Çok az insanın kitap satın alacak

parası olduğu günlerde romanlarını –Eça, Camilo, Jorge Amado– kiralamıştı. Daha sonraları Lizbon'a kitap kolileri göndermeye başlamıştı. Babası o kitapları ikinci el kitap satıcılarına ve seçilmiş müşterilere satacaktı. Fausto Bendito Ventura, bağımsızlığa giden aylarda, umudunu yitiren sömürgecilerin kütüphanelerini çok ucuz fiyatlara kapatmayı başarmıştı. On dokuzuncu yüzyıl Angola gazetelerinden oluşan ciltli bir koleksiyon karşılığında gümüş bir yüzük verirdi. İyi durumdaki bir tıp kitaplığı –neredeyse yüz ciltten oluşuyordu– ona sadece tek bir ipek kravata mal oluyordu. Altı dolara tarih kitaplarıyla dolu on beş kutu alabiliyordu. Seneler sonra, eski sömürgecilerin bir kısmı, kitaplarını onarlı paketler halinde –gerçek fiyatlarından– geri satın alacaklardı.

"Sonuç olarak iyi bir iş oldu."

Yerden sıcaklık yükseliyordu. Kapılardaki çatlaklardan içeri rutubetli bir nefes gibi, ağır dalgalarla süzülüyor, beraberinde denizin tuzlu kokusunu, mırıltısını, balıkların kerametini, ayın loş ışıklarını getiriyordu. Ângela Lúcia'nın teni parlıyordu. Tişörtü memelerini sımsıkı sarıyordu. Félix'in ceketi hâlâ sırtındaydı, pişiyor olmalıydı. Tek istediğim, içine dalabileceğim serin bir çatlaktı. Mutfağa gittim. Orada, yukarıda, en yüksek pencereden, bahçe duvarının üstünden, *musseque*'lerin aydınlık gürültü patırtısını ve daha ötede geniş siyah boşluğu ve yıldızları görebiliyordum. Siyah boşluk denizdi. Bir süre dışarıyı seyrettim. Kendimi, eskiden olduğu gibi o sessizliğin içine kör körüne dalarken, kalbim yerinden sıçrayıp, ellerim suyu ikiye ayırırken, ayaklarımda hoş bir serinlik hissedip, bacaklarımı belime doğru çekerken hayal ettim. Ve tazelendiğimi hissettim. Oturma odasına geri döndüğüm zaman Félix'i ceketini çıkarmış halde, televizyonun

önündeki büyük minderlerde, kolu Ângela'nın omzunda otururken buldum. Tavandaki pervane sıcak havayı savuruyor, kolları, tembel hareketlerle sıcaklığı duvarlara doğru süpürüyordu. Asırlık tozlar, maytlar, eski yazarların ruhları kitaplardan havalanıyor, televizyon ekranında parlayan flaşlarla, havada bir buğu, belli belirsiz bir hayal gibi dans ediyorlardı. Başkanın yönettiği bir toplantıdan alınma siyah beyaz, sessiz görüntüler. Başkan yumruğunu havaya kaldırırken. Başkan spor kıyafetler içinde futbol oynarken. Başkan, başka başkanları selamlarken. Sonra renkli görüntüler. Başkan bir parkın açılışını yaparken. Tabelada "Chaves Eski Kahramanlar Parkı" yazıyor. Ângela Lúcia bir kahkaha attı. Félix de güldü. Başkan kurdeleyi kesti. Félix, Ângela'ya döndü ve onu dudaklarından öptü. Gözlerini yumduğunu –biraz şaşırarak– ve öpücüğünü kabul ettiğini gördüm. İnlemesini duydum. Albino tişörtünün düğmelerini açmaya kalkıştı ama Ângela onu durdurdu.

"Hayır. O olmaz. Onu yapma."

Bacaklarını zarif bir hareketle kaldırıp, şortunu aşağı kaydırdı. Vücuduna yapışan gömleğinden memelerinin yuvarlaklığını, dümdüz karnını seçebiliyordunuz. Sonra, vücudunu Félix'in üstüne doğru dizlerinin üstünde doğrulacak şekilde çevirdi. Geniş omuzları –güzel, yüzücü omuzları– belinin daha da ince görünmesine neden oluyordu. Arkadaşım iç geçirdi.

"O kadar güzelsin ki..."

Ângela dostumun başını ellerinin arasına aldı ve onu öptü. Uzun bir öpücük.

Benim nefesimi kesti.

Anne benden birazcık daha yaşlıydı ve tabii ki her ikimiz de yıllanırken –yan yana– fark küçüldükçe küçüldü. Gerçek düşüncemin yanı sıra o benden çok daha yavaş yaşlanıyordu.

Bir noktadan sonra, birlikte dışarı çıktığımız zaman insanlar bana ondan "Karınız" diye bahseder oldular. Belki de daha uzun yaşasaydı, insanlar onu kızım sanmaya başlayacaklardı. Sanırım bu küçük hatalar onu mutlu ediyordu. Beni onun "delikanlı"sı olarak çağırmakta ısrar ederdi. Ölmeye karar verdiği güne kadar –neredeyse yüz yaşındaydı– hayatının iplerini elinde tuttu.

"Benim 'delikanlım' eve geç kalmamalı."

Ve ben –seksen küsur yaşında– eve gece yarısından sonra dönmeye korkardım. Bir kadınla çıktığım zaman, Anne kendine işkence etmesin diye, yarım saatte bir evi aramak ihtiyacı duyardım. Yatmaz, son derece uyanık bir halde, kucağında kedisiyle beni beklerdi.

"Benim delikanlım alkol almamalı."

Ve ben, arkadaşlarım bana şefkatle takılıp, viski ya da birayla kafayı bulurken, bar taburelerinde oturup bir bardak süt içerdim. Anne, beni bir gün O'nun elinden alabileceğinden şüphe duyduğu kadınları uzak tutmayı kendine görev edinmişti. Geri çevireceğimden emin olduğu için, çirkinlikleri şüphe götürmeyenleri –özellikle en aptal olanları– kollarının arasına iter, sonra da beni azarlardı.

"Benim delikanlım elde edilmesi güç olanı oynuyor demek. Sonunda bir başına kalıverecek."

Bunları size kendimi mazur göstermek için anlatmıyorum. Kadın düşmanlığım için Anne'nin şevkini ya da zavallı babamın ciddiyetini suçlamam hiç adil olmaz. Ben böyleydim çünkü farklı olmaya cesaretim yoktu. Félix Ventura'nın parmaklarını, aşkının titreyen gövdesinde dolaştırmasını, kulağına tatlı sözcükler fısıldamasını, onu yatak odasına taşımasını (kadın karşı çıkıyor, el kol hareketleri yapıyor ve şen kahkaha-

lar eşliğinde çığlıklar atıyor) ve yatağının üzerine yatırmasını izliyorum. Ve dostumu –sonunda– bitkin bir halde uykuya dalarken izliyorum ve kendimi burada nasıl bulduğumu anlamaya başlıyorum.

Félix sağ kolu Ângela'nın göğsünün, eli memesinin üstünde uyuyor. Ângela Lúcia'nın gözleri açık; gülümsüyor. Büyük bir dikkatle, kendini Félix'in kolundan kurtarıp, kalkıyor. Çiçekli tişörtünü giyiyor. Üstünde başka hiçbir şey yok. Uzun, bileklerinde inanılmaz ince, düzgün bacakları var. Odayı hiç gürültü çıkarmadan geçiyor. Karanlığı parmaklarının uçlarıyla uzak tutarak banyo kapısını açıyor, ışığı yakıyor ve içeri giriyor. Tişörtünü çıkarıyor. Yüzünü, omuzlarını, koltukaltlarını yıkıyor. Sırtında, kadifemsi teninde hakaret gibi göze çarpan, bir grup karanlık ve yuvarlak yara izi fark ediyorum Sanırım aynı izleri –aynadan– memelerinde ve karnında da görüyorum. Yatak odasına dönüyorum. Félix bir şeyler mırıldanıyor. Sanırım arada "savan" kelimesini yakalıyorum. Onunla konuşmak istiyorum. Hemen şimdi uyuyacak olsam, onu kaba ketenden yapılma beyaz takım elbisesi içinde, başında güzel panama şapkasıyla, rüyasında geçmekte olduğu savanın bir yerinde, yüksek bir baobab ağacının altında otururken bulabilirdim.

Ding dong!

Kapı zili. *Ding dong!* Bu acil bir çalışa benziyor. Kapı vuruluyor. *Ding dong!* Félix, bir hayalet gibi bembeyaz ve çıplak, yataktan sıçrıyor, başucundaki lambaya uzanıp, yakıyor. Ângela Lúcia, vücudunu saran bir havluyla, panik içinde yanında bitiyor.

"Kimdi?"

"Ne? Bilmiyorum, aşkım. Birisi kapıyı çalıyor. Saat kaç?"

"Hâlâ karanlık. Dördü yirmi geçiyor." Ângela bunu kolundaki saate bakmadan söylüyor. Sonra doğrulamak için saatine bakıyor. "Evet, dördü yirmi geçiyor. Hiç yanılmam. Kim olabilir ki?"

"Hiçbir fikrim yok!"

Ding dong! Ding dong! Kapı vuruluyor. Birisi sesleniyor. Félix dolabın kapağını açıp, beyaz bir sabahlık çıkarıyor. Üzerine geçiriyor. Ângela ayağa kalkıyor.

"Bekle." Sesi boğuk bir fısıltı gibi. "Gitme."

"Gidiyorum. Sen burada bekle."

Ben tavanda son hızla ilerliyorum. Félix oturma odasının penceresinden dışarı bakıyor. Veranda karanlık. *Ding dong!* Kararını veriyor ve kapıyı açıyor. Edmundo Barata dos Reis hızla kollarına çarpıyor, onu arkaya itip kapıyı kapatıyor.

"Lanet olsun, yoldaş. Peşimdeler. Buradalar. Beni öldürecekler."

"Kim öldürecek sizi Tanrı aşkına? Biraz açık konuşun."

"Onlar."

Adamın altında külodu var. Ayakları çıplak. SSCB Komünist Parti tişörtü orijinal renginin bir kısmını –belki de şokun etkisiyle– geri kazanmış gibi. Ya da belki de bu gerçek kandır. Edmundo gri saçlarını sallıyor; gözleri yuvalarından fırlayacak gibi. Odanın bir ucundan diğer ucuna koşuyor. Storları kapatıyor. Félix onu sabırsızlık içinde seyrediyor.

"Sakin olun. Oturun ve sakin olun. Size biraz çay yapayım."

Mutfağa yöneliyor. Edmundo peşinden gidiyor. Storları indiriyor. Pencerelerin panjurlarını kapatıyor. Félix biraz suyu kaynaması için ateşin üstüne koyarken, o elleri masanın

üstünde, sıralardan birine oturuyor.

"Çorba? Çorbanız var mı? Biraz çorbayı tercih ederim."

Ângela Lúcia kapıda beliriyor. Üzerinde mavi, ona fazla büyük, dizlerine kadar inen bir erkek gömleği var. Dolaptan almış olmalı. Ayağında Félix'in terlikleri var; terlikler de ona büyükler. Bu kılığıyla çok kırılgan ve çocuksu görünüyor. Edmundo düşecek gibi oluyor.

"Çok özür dilerim, hanımefendi. Rahatsız etmek..."

"Neler oluyor?"

Félix omzunu silkiyor:

"Bu, Edmundo, öldürülecek. Sizi tanıştırayım. Bay Edmundo Barata dos Reis, Devlet Güvenliği'nin eski bir ajanı. Ya da onun ifadesiyle, eski bir centilmen. Size ondan bahsetmiştim."

"Onu kim öldürecekmiş?"

"Onu öldürecekler ama adam çorba istiyor. Yani... Son bir..."

Ding dong! Ding dong! Ding dong!

Edmundo Barata dos Reis yüzünü dizlerinin arasına saklıyor. Félix ürperiyor.

"Tamam, gevşeyin. Ben gidip kimin geldiğine bakayım. Siz ikiniz burada kalın; ben hallederim. Ângela, sakın gitmesine izin verme."

Yeniden oturma odasına dönüyor. Derin bir nefes alıyor ve kapıyı açıyor. Önceki hayatımda böyle insanlar tanımıştım: Yaprakların arasından esen rüzgarın sesinden bile korkan, hamamböceklerine –polisleri, avukatları ve hatta dişçileri saymıyorum bile– tahammül edemeyen... Bununla birlikte

ejderha ortaya çıkıp, ağzını açtığında ve ateşler saçtığında, karşısına dikilip meydan okurlar. Bir melek kadar sakin ve serinkanlı...

"Ne istiyorsunuz?"

José Buchmann odaya dalıyor. Sağ elinde bir tabanca var. Titriyor. Sesi daha da çok titriyor.

"O orospu çocuğu nerede?"

"Öncelikle, silahı bana verin. Evimde silahlı insan istemiyorum."

Bunu sertçe ama sesini yükseltmeden, sözüne itaat edileceğinden son derece emin bir tavırla söylüyor. Fakat diğer adam onu duymazdan geliyor ve hızla koridora hamle yapıp mutfağa yöneliyor. Félix itiraz ederek peşinden gidiyor. Ben koşuyorum. Bu heyecanının bir anını bile kaçırmak istemiyorum. Ângela Lúcia kapının eşiğinde, ellerini öne doğru uzatmış halde duruyor ve yolu tıkıyor.

"İçeri girmeyeceksin!" diye patlıyor. "*Poças*! Sen de nereden çıktın?"

Edmundo Barata des Reis'in cırtlak ve çaresiz sesini duyabiliyorum fakat onu neden sonra görüyorum. Sırtını duvara dayamış, kolları iki yana sarkıyor. Tişörtü çelimsiz göğsünde kıpkırmızı parlıyor. Orağın bıçağı, çekicin altını bir an parlıyorlar. Sonra soluyorlar.

"Kızım, bu yaratık cehennemden çıkageldi. Geçmişten! Lanetlilerin geldiği yerden..."

José Buchmann önünde Ângela Lúcia ve arkasında kollarını tutan Félix'le kısılıp kalıyor. Yüzü kadına dönük. Çılgına dönmüş gibi bağırıyor. Birden bir dev oluyor sanki. Boynundaki damarlar şişip zonkluyor, alnında şişiyorlar.

"Evet, bu doğru. Geçmişten geliyorum. Ve kimim? Eee? Onlara kim olduğumu söylesene!"

Bir anda kendini öne atıyor ve Ângela'yı devirip Edmundo'nun üstüne atlıyor. Sol eliyle gırtlağına yapışıp onu dizlerinin üstüne indiriyor. Tabancanın namlusunu boynuna dayıyor.

"Onlara kim olduğumu söyle!"

"Bir hayalet. Şeytan..."

"Kimim ben?"

"Bir devrim karşıtı. Bir casus. Emperyalizmin ajanı..."

"Adım ne?"

"...Gouveia. Pedro Gouveia. Seni yetmiş yedide öldürmeliydim."

José Buchmann adamı tekmeliyor. Bir. İki. Üç. Dört. Beş. Ayaklarında, gövdesine her çarptıklarında karanlık bir ses çıkaran siyah, ağır çizmeler var. Edmundo haykırmıyor. Hatta darbelerden kaçınmaya bile uğraşmıyor. Tekmeler midesine, göğsüne, ağzına isabet ediyorlar. Çizmeler kırmızıya boyanıyor.

"Kahretsin! Kahretsin!"

José Buchmann –ya da Pedro Gouveia, artık hangisini tercih ederseniz– tabancayı masanın üstüne bırakıyor. Bir bez alıp, çizmelerini siliyor. Sanki diğer adamın kanı ayaklarını yakıyormuş gibi bağırmaya *–Kahretsin! Kahretsin!–* devam ediyor. Sonra tahta sıraya çöküyor, yüzünü ellerinin arasına gömüp bütün vücudu sarsılarak, derin ve ağır hıçkırıklarla ağlamaya başlıyor. Edmundo Barata dos Reis kendini mutfağın köşesine sürüklüyor. Sırtını duvara yaslayıp bacaklarını öne uzatarak oturuyor. Gülümsüyor.

"Seni hiçbir zaman unutmadım. Onu da unutmadım. Kendini bir entelektüel, şair, ressam ve Tanrı biliyor ya daha pek çok şey olarak yutturan Marta, genç Marta Martinho. Hamileydi; doğurması an meselesiydi. Kocaman bir göbeği vardı. Yuvarlaktı. Yuvarlacık. Onu şimdi bile görür gibiyim."

Koridora açılan kapıda Félix, Ângela Lúcia kollarının arasına almış, bu sahneyi sessiz bir şok içinde izliyor. Pedro Gouveia ağlıyor. Edmundo Barata dos Reis'in söylediklerini dinleyip dinlemediğini bilmiyorum. Eski Devlet Güvenliği ajanı durumdan keyif alır gibi görünüyor. Sesi, sert ve soğuk, gecenin sessizliği içinde yankılanıyor.

"Uzun zaman önceydi, değil mi? Mücadeleler sırasında..." Ângela Lúcia'yı işaret ediyor. "Kız o zaman henüz doğmamıştı. Devrim tehdit altındaydı. Önemsiz şahsiyetlerden oluşan bir grup, iktidarı ele geçirmeye çalışan sorumsuz küçük burjuvalardan oluşan bir çete vardı. Sert olmak zorundaydık. Yaşlı adam halka hitap ederken *Denemelerle zaman kaybetmeyeceğiz,* demişti. Biz de kaybetmedik. Ne gerekiyorsa yaptık. Bir portakal çürümeye başlayınca onu meyve sepetinden çıkarıp çöpe atarız. Eğer çıkarmazsak diğerlerini de çürütür. Bir portakal çıkarılınca –veya iki ya da üç– diğerleri kurtulur. Bizim yaptığımız buydu. İşimiz iyi portakalları çürüklerden ayırmaktı. Fakat bu adam –Gouveia– Lizbon'da doğduğu için kaçabileceğini sandı. Portekiz konsolosunu aradı, Sayın *Konsolos, ben Portekizliyim. Şu, şu yerde saklanıyorum. Lütfen gelin beni kurtarın. Ve tabi karımı da. Siyahi bir kadındır ama çocuğuma hamile.* Ha! Peki bu Sayın Portekiz Konsolosu ne yaptı biliyor musunuz? İkisiyle buluşmaya gitti ve onları bana teslim etti. Ha! Ona, konsolosa gönülden teşekkür ettim ve ne kadar öfkeli olsam da gerçek bir devrimci olduğunu söy-

leyerek kucakladım. Sakın vicdansız olduğumu düşünmeyin, yüzüne tükürmeyi tercih ederdim ama onu kucaklayıp vedalaştıktan sonra kızı sorgulamaya gittim. İki gün boyunca direndi. Sonra, oracıkta, böyle bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Küçücük... Kan, kan... Düşündüğüm zaman gözümün önünde sadece kan canlanıyor. Güneyli bir melez, Mabeco –bir süre önce öldü, gitmek için aptalca bir yoldu doğrusu, Lizbon'da bir barda iki defa bıçaklanmış, kimin yaptığını bir türlü bulamadılar– göbek bağını bir çakıyla kesti. Sonra bir sigara yaktı ve göğsünü ve sırtını yakarak bebeğe işkence etmeye başladı. Ve kan... Litrelerce... Ve o kız, Marta... Düşüncesi bile bana acı veriyor. Ağlayan bebek, yanık et kokusu... Bugün bile, uykuya yattığımda koku beni bırakmıyor. Ve çocuğun ağlayışı..."

"Kes sesini!"

Félix ve onda daha önce hiç duymadığım sert bir haykırış. Bir kez daha:

"Kes sesini! Kes sesini!"

Mutfak dolaplarının tepesinden, seyrettiğim yerden, başının tepesinin öfkeyle tutuştuğunu görüyorum. Yumrukları sıkılı, Ângela'nın yanından ayrılıp, Edmundo'ya doğru yürürken bağırıyor:

"Defol git buradan! Defol!"

Eski ajan güçlükle ayağa kalktı ve sırtını dikleştirdi. José Buchmann'a tiksinerek bakarken, sert bir kahkaha koyverdi.

"Şimdi artık kesinlikle eminim. Gerçekten de sensin, hizipçi Gouveia. Geçen gün, gülüşün seni neredeyse ele veriyordu. Konsolos meselesinden ve eski vatandaşın seni bana teslim etmeden önce, hizip toplantılarında bol bol gülerdin. Gerçi hapiste hiç gülmedin... Orada hep ağladın. Bir kız gibi,

hiç durmadan –böööö– ağladın. Şimdi seni ağlarken görünce, o önemsiz şahsiyet Gouveia'yı görüyorum. İntikam—istediğin bu mu? Hayır, bunun için tutkunun olması gerekir. Cesaretinin! Adam öldürmek senin harcın değil.

Ve sonra

tıpkı

ağır

bir

danstaki

gibi....

Ângela mutfakta ilerliyor,

Masaya geliyor,

sağ eli silahı alıyor,

sol eli Félix'i itiyor,

silahı Edmundo'nun göğsüne tutuyor—

ve tetiği çekiyor.

Begonvilin Çığlığı

Dışarıda bahçede, Félix Ventura'nın Edmundo Barata dos Reis'in cılız bedenini gömdüğü yerde, şimdi bir begonvilin kıpkırmızı ihtişamı çiçek açıyor. Begonvil çok hızlı büyüdü. Daha şimdiden duvarın büyük kısmını kapladı bile. Geçitin üstünden, hiç kimsenin önemsemediği bir övgü –ya da bir suçlama– çığlığıyla aşağıya sarkıyor. Birkaç gün önce, bütün cesaretimi toplayıp bahçeye ilk kez girdim. Kalbim deli gibi çarparken duvara tırmandım. Güneş cam kırıklarının üstünde parlıyordu. Büyük bir dikkatle aralarına süzüldüm ve dünyaya yukarıdan baktım. Büyük, çamurumsu bir kızıllıkta, geniş bir yol gördüm. Yolun diğer tarafında yorgun, yaşlı evler kümelenmişti. İnsanlar begonvilin çığlıklarına kulak asmayarak geçip gidiyorlardı. Uçsuz bucaksız, bulutsuz gökyüzü, ışığın sessizliği ve havada dönüp duran bir kuş sürüsü beni büyülemişti. Telaşla evin güvenli ortamına döndüm. Belki, hava biraz bulutlanırsa, bir ara yine çıkarım. Güneş beni sersemletiyor, tenimi acıtıyor fakat yoldan geçen insanları uzun uzun seyretmek de isterim.

Félix bir süredir çok üzgün. Benimle hemen hiç konuşmuyordu. Fakat bugün sessizliğini bozdu. Eve geldi, koyu renk gözlüklerini çıkarıp ceketinin iç cebine kaldırdı, sonra ceketi çıkarıp, sandalyesinin arkasına astı. Sonra bir dosya açtı ve içinden kare, sarı bir zarf çıkardı.

"Bir fotoğraf daha geldi. Görüyorsun ya dostum. Bizi hâlâ unutmamış."

Zarfı büyük bir dikkatle, yırtılmamasına özen göstererek açtı. Bir Polaroid. Gökkuşağının aydınlattığı bir nehir. Sağ üst köşede çıplak bir gencin suya dalan siluetini seçebiliyordunuz. Ângela Lúcia kenar boşluğuna, mavi mürekkeple *Plácidas Águs, Pará* ve tarihi yazmıştı. Félix küçük raptiye kutusunu almaya gitti; hani şu tepeleri rengarenk ve yuvarlak olanlardan. İçlerinden birini, parlak ve komik denecek kadar yeşil bir tanesini, seçti ve resmi duvara tutturdu. Sonra üç adım geri çekilip, bıraktığı etkiyi değerlendirdi. Oturma odasının pencereye bakan duvarı neredeyse tamamen fotoğraflarla kaplanmıştı. Bir araya geldiklerinde bir tür vitraylı pencere etkisi yaratıyorlar, bana David Hockney'in Polaroid'lerle yaptığı deneyi anımsatıyorlardı.

Félix Ventura büyük, hasır koltuğu duvara çevirip oturdu. Bir süre, hiç kıpırdamadan, sessizce oturdu ve akşamın güzel ışığının Polaridlerin ölümsüz ışığıyla buluşarak ölmesini seyretti. Gözleri yaşlarla dolmuştu. Bir mendille gözlerini kuruladı. Ve sonra;

"Biliyorum," dedi. "Onu affetmemi istiyorsun. Çok üzgünüm dostum, fakat affedemem. Bunu yapabileceğimi hiç sanmıyorum."

Maskeli Adam

Az önce içeri giren adam bana birisini anımsatıyor. Fakat kim olduğunu çıkarmayı başarabilmiş değilim. Uzun boylu, zarif ve şık giyimli. Kısacık kesilmiş gri saçları ona, geniş ve hayli kaba saba yüzünün hızla dağıttığı soylu bir hava katıyor. Bir kaplan gibi, uyuyan gecenin içinde yolunu bulmasını izliyorum. Félix'in uzattığı eli yok sayarak –bariz bir sıkıntıyla– deri kanepeye oturup bacak bacak üstüne atıyor. Derin bir iç çekiyor. Parmaklarını koltuğun kenarına vuruyor.

"Size olasılıksız bir hikaye anlatacağım. Bana inanmayacağınızı bildiğim için size anlatacağım. Bu olasılıksız hikayeyi, yani hayatımın hikayesini, başka bir hikayeyle, basit ve sağlam bir hikayeyle değiş tokuş etmek istiyorum. Sıradan bir adamın hikayesiyle. Ben size imkansız gerçeği vereceğim, siz de bana bayağı ve inanılası bir yalan vereceksiniz, tamam mı?"

İyi bir başlangıç yapmıştı. İlgisi uyanan Félix yerine oturdu.

Adam iki eliyle yüzünü işaret etti. "Bu yüzü görüyor musunuz? Aslında benim değil."

Uzun bir duraksama. Tereddütlüydü. Ve nihayet anlatmaya başladı.

"Yüzümü çaldılar. Ah... Size nasıl anlatsam? Beni benden çaldılar. Bir gün uyandım ve bir de baktım ki bana estetik ameliyat yapmışlar. Beni dolarlarla dolu bir zarf ve bir kartpostalla klinikte bırakmışlar. *Hizmetleriniz için teşekkür ediyor, görevinizi yerine getirilmiş kabul ediyoruz.* Kartpostalda aynen böyle yazıyordu. Beni öldürebilirlerdi. Neden öldürmediklerini bilmiyorum. Belki de bu şekilde daha ölü olacağımı düşündüler... Ya da belki de, ki başlangıçta düşündüğüm bu oldu, acı çekmemi istiyorlardı. Ve çektim. O ilk günlerde, gerçekten acı çektim. Olanları polise haber vermeyi düşündüm. Dostlarının izini sürdüm. Bazıları bana inanmadılar. Diğerleri, şimdi taşıdığım bu maskeye rağmen bana inandılar. Ne de olsa bazı şeyleri biliyordum. Ama inanmıyor gibi davranmayı tercih ettiler. Israr etmenin tehlikeli olabileceğini düşündüm. Sonra bir akşam, tıpkı böyle bir akşam, adanın ucundaki bir barın önündeki bir masada tek başıma otururken, müthiş bir hissin hazzını almaya başladım. Bu, adını bilemediğim bir hisstı. Fakat şimdi artık biliyorum. Bu, Özgürlük'ten başka bir şey değildi. Özgür bir adama dönüştürülmüştüm. Yüklü param, yurt dışında, beni ömrümün sonuna kadar idare edebilecek hesaplarının vardı. Üstelik hiçbir sorumluluk yüküm kalmamıştı: Eleştiri yoktu, pişmanlık, haset, nefret, garez, saray entrikaları yoktu. En önemlisi birinin bana ihanet edebileceği korkusundan eser yoktu."

Félix sıkıntıyla başını salladı:

"Eskiden tanıdığım birisi vardı—deliydi, hani şu sokaklarda oradan oraya sürüklenirken, trafiğin ortasına dalarken gördüğümüz talihsiz adamlardan biri. Çok tuhaf bir teorisi

vardı. Başkanın yerine bir dublörün geçirildiğine inanıyordu. Hikayeniz bana onu..."

Adam, Félix'e meraklı gözlerle bakıyordu. Sesi iyice –adeta bir rüya gibi– yumuşamıştı.

"Bütün hikayelerin birbirleriyle bağlantısı vardır. Sonuçta her şey birbirine bağlıdır." Bir iç çekiş. "Fakat sadece birkaç kaçık –çok azı, çünkü gerçekten deli olmaları gerekir– bunu anlayabilir. Her neyse. Benim istediğim, genelde başka insanlar için yaptığınız şeyin tam aksini benim için yapmanız. Sizden bana mütevazı bir geçmiş vermenizi istiyorum. Hiçbir şaşaası olmayan bir isim. Anlaşılması güç ve reddedilemez bir şecere... Zengin olan fakat ne ailesi ne de ihtişamı olmayan insanlar da olmalı, değil mi? Ben de onlardan biri olmak istiyorum."

Rüya No. 6

Önümüzde yüksek, geniş ve derin bir kafes yükseliyor. İçinden, arada sırada, kesik kesik mutlu kuş cıvıltıları yükseliyor. Muhabbet kuşları, mumgagalar, uzun kuyruklu cennet kuşları, *peitos-celestes*, *touracolar*, kumrular, arıkuşları. Bir hayli yıpranmış plastik sandalyelerde, bol yapraklı bir mango ağacının hoş kokulu gölgesinde oturuyorduk. Sol tarafımızda, beyaza boyalı, alçak, tuğla bir duvar uzanıyordu. Meyve yüklü, iri yarı papaya ağaçları duvarın yanında, bir melez kadın kadar uyuşuk, usul usul sallanıyordu. Sağ tarafımızda, evin olduğu tarafta sıra sıra portakal, misket ve guava ağaçları diziliydi. Biraz daha ötede, meyve bahçesini hakimiyeti altına almış, heybetli bir baobab vardı. Sanki oraya, bana bunun sadece bir rüya olduğunu hatırlatmak için yerleştirilmişti. Katıksız kurgu. Tavuklar, kırmızı toprakta, yemyeşil çimenlerde yemleniyor, civciv sürülerini peşlerinde sürüklüyorlardı. José Buchmann bana zafer kazanmış gibi gülümseyerek baktı.

"Mütevazi sahama hoş geldin."

Ellerini çırptı. Kısacık bir elbise ve naylon sandaletler giymiş incecik, utangaç bir kız gölgelerin arasından çıkageldi. Buchmann ondan kendisi için soğuk bir bira, benim içinse bir *pitanga* suyu istedi. Kız tek kelime etmeden başını öne eğdi ve ortadan kayboldu. Bir tepside bir bira şişesi, iki bardak ve meyve suyu dolu bir sürahiyi dengeleyerek geri gelmesi çok sürmedi. Kuşkuyla meyve suyunun tadına baktım. İyiydi; aynı zamanda hem buruk hem tatlı ve çok tazeydi. En kasvetli ruhları dahi neşelendirecek bir kokusu vardı.

"Chibia'dayız. Ama siz bunu zaten biliyorsunuz, değil mi? Bana bu ülkeyi yarattığı için dostumuz Félix'e ne kadar teşekkür etsem azdır."

"Merakımı mazur görün. Gerçekten de buralarda bir yerde, üstünde Mateus Buchmann adının yazılı olduğu bir mezar var mı?"

"Var. Sayısız mezar tahrip edilmiş, içlerinden biri de –neden olmasın ki– benim babamın mezarı. Taşı kendim yaptırdım. Gördünüz. Fotoğrafı görmüştünüz, değil mi?"

"Anlıyorum. Ya Eva Miller'ın suluboya resimleri?"

"Onları gerçekten de Cape Town'da, her şeyden bir parça satan, müthiş bir antikacıda buldum. Mücevherlerden, fotoğraf albümlerine, eski fotoğraf makinelerine kadar yok yoktu. Eva Miller yeterince sık rastlanan bir isim. Dünyada bu ismi taşıyan düzinelerce suluboya ressamı olduğundan eminim. Ölümüne dair Johannesburg *Século*'da çıkan kısa haberi, evet, onu, Portekizli bir dizgici dostumun yardımıyla ben yaptım. Félix'in kendisinin hayat hikayeme inanmasına ihtiyacım vardı. O da inanırsa, kim inanmazdı ki? Ve bugün, dürüst olmak gerekirse, bugün artık ben de inanıyorum. Şimdi geriye, geçmişime dönüp baktığım zaman, iki hayat

görüyorum. Birinde, Pedro Gouveia idim, diğerinde ise José Buchmann. Pedro Gouveia öldü. José Buchmann da Chibia'ya döndü.

"Ângela'nın sizin kızınız olduğunu biliyor muydunuz?"

"Evet, biliyordum. Hapisten bin dokuz yüz seksende çıktım. Mahvolmuştum, fiziksel, ahlaki ve psikolojik anlamda tamamen bitiktim. Edmundo beni havaalanına götürdü, bir uçağa bindirip Portekiz'e gönderdi. Orada beni bekleyen hiç kimse yoktu. Artık orada bir ailem yoktu, en azından benim bildiğim kadarıyla. Geriye hiçbir şeyim, hiçbir bağım kalmamıştı. Annem –zavallı kadın– ben hapisteyken Luanda'da ölmüştü. Babam uzun senelerdir Rio de Janiero'da başka bir kadınla yaşıyordu. Onunla hiçbir zaman doğru dürüst temasım olmadı. Evet, Lizbon'da doğmuştum fakat ufacık bir çocukken, henüz konuşmayı bile öğrenmeden, Luanda'ya gitmiştim. Bana diğer mahkumların ve muhbirlerin söylediklerine göre ülkem Portekiz'di ama ben kendimi Portekizli gibi hissetmiyordum. Haftalık bir gazetede yazı işleri müdür yardımcısı olarak çalıştığım iki, üç sene boyunca, Lizbon'da kaldım. İşte o dönemde, gazetenin işleri için fotoğrafçılarla temas kura kura, fotoğrafçılıkla ilgilenmeye başladım. Hızlı bir kurs görüp doğruca Paris'e gittim. Oradan da Berlin'e. Foto muhabiri olarak çalışmaya başladım ve uzun senelerimi –onlarcasını– kendimi unutmaya çalışarak, dünyanın bir ucundan diğerine, savaştan savaşa koşarak geçirdim. Çok para kazandım, gerçekten. Ama onca parayla ne yapacağımı bilemedim. Bana cazip gelen hiçbir şey yoktu. Bütün hayatım, bir kaçış girişimiydi. Sonunda bir akşam kendimi Lizbon'da buldum, hani şu harita üzerinde arada kaldığınız zamanlar vardır ya. Annemin pişirdiği tavuk

sakatatlarını hatırlatan bir kokunun peşine düştüm ve eski bir yoldaşımla karşılaştım. Bana Ângela'dan bahseden ilk insan o oldu. O orospu çocuğu –Edmundo– beni her sorguya çekişinde karımı nasıl öldürdüğünü ballandıra ballandıra anlatmaktan keyif alırdı. Bana bebeği de öldürdüklerini söylemişti. Fakat işin aslı, bebek hayattaydı. Onu Marina'ya, Marta'nın ablasına vermişlerdi. Ângela'yı Marina büyütmüştü. Kendi çocuğu gibi. Bunu duymak beni rahatsız etmişti. Seneler geçmişti ve yaşlanmıştım. Kızımı tanımak, onunla zaman geçirmek istiyordum fakat ona gerçeği söyleyecek cesaretim yoktu. Bu, bende bir saplantıya dönüştü. O insanlara, Eduardo'ya karşı, büyük bir nefret ve zalim bir acıyla dolmuştum. Onu öldürmek istiyordum. Onu öldürebilirsem, kızımın gözlerinin içine bakabilirim gibi geliyordu. Belki de onu öldürürsem, yeniden doğabilirdim. Luanda'ya dönerken tam olarak ne yapacağımı bilmiyordum. Tanınmaktan korkuyordum. Kaldığım otelin barında bir masada, sevgili dostumuz Félix Ventura'nın kartını buldum. *Çocuğunuza daha iyi bir geçmiş verin.* Mükemmel bir kağıttı. Baskısı da kaliteliydi. Hizmetinden faydalanmaya o zaman karar verdim. Yeni bir kimlik, şehirde şüphe uyandırmadan dolaşmama olanak sağlayabilirdi. Edmundo'yu öldürüp ortadan kaybolabilirdim. Fakat neden öleceğini bilmesini istiyordum, suçlarıyla yüzleşmesini ve evet, için için intikam istiyordum. Onu bulmak güçtü. Sonunda izini bulduğumda delirmiş olduğunu öğrendim. Ya da en azından öyle görünüyordu. Onunla birlikte Félix'in evine gittim çünkü bir başkasının bu konudaki görüşlerine ihtiyacım vardı. Ve evet Félix de Edmundo'nun deli olduğunu düşündü. İşte o noktada neredeyse pes ediyordum. Bir deliyi öldüremezdim ya. Sonra bir akşam hep saklandığı kanalizasyon boşluğundan

çıkmasını bekledim ve gizlice içeri girdim. Ve orada, o pis delikte, bir döşek, kirli kıyafetler, dergiler, Marksist literatür ve –inanabiliyor musunuz? – Devlet Güvenliği'nin düzinelerce insan için tuttuğu raporları da içeren bir dizi arşiv buldum. Benim dosyam ilklerden biriydi. Ve ben orada, bir elimde fener, bir elimde dosyayla –heyecan ve korku içinde– dururken, kınanmış bir ruh gibi, birdenbire Edmundo çıkageldi. Mazgaldan içeri atladı ve benden sadece iki adım öteye indi. Elinde bir bıçak vardı. Tanrım! O gülüş! Dedi ki: *İkimiz, bir kez daha karşı karşıya ha, Yoldaş Pedro Gouveia, fakat bu defa işini bitireceğim....* Ve üzerime saldırdı. Onu tekmeleyerek uzaklaştırdım ve kemerimden bir silah çıkardım. İster inanın, ister inanmayın, silahı birkaç gün önce Roque Santeiro'dan almıştım. Tetiğe bastım. Mermi göğsüne çarptı ve sıyırıp geçti. O delikten yukarı tırmanırken paniğe kapılıp, feneri, her şeyi attım. Bacaklarına yapışıp sımsıkı tuttum, fakat şöyle bir silkelendi ve beni ellerimin arasında pantolonuyla bırakıp, kendini kurtardı. Peşinden koştum. Gerisini biliyorsunuz. Siz de oradaydınız. Daha sonra olan her şeye siz de şahit oldunuz."

"Ya Ângela? O sizin babası olduğunuzu biliyor muydu?"

"Evet. Bildiğine yemin ediyor. Bana, Marina'nın trajedimizi uzun seneler boyunca gizlediğini söyledi. Ta ki günün birinde –eninde sonunda olacağı buydu zaten– okuldan, sanırım üniversiteden bir arkadaşı bir imada bulunana kadar. Ângela çok kötü tepki göstermiş. Marina ve kocasına –yani anne ve babasına, sonuçta onlar gerçek anne-babasıydı– o harika insanlara çok öfkelenmiş. Ve Angola'yı terk etmiş. Londra'ya gitmiş. Ve New York'a. Fotoğrafçı olduğumu öğrenmiş, zaten fotoğrafla ilgilenmeye başlaması da bu sayede olmuş. Benim

gibi bir fotoğrafçı olmuş; benim gibi bir göçebe. Birkaç ay önce, siz ikimizin de fotoğrafçı olduğumuzu ve ülkeye hemen hemen aynı zamanda döndüğümüzü fark etmiş ve bunun sadece bir tesadüf olduğuna inanmamıştınız. Gördüğünüz gibi, tamamen bir tesadüf değildi zaten. Ângela, o gece –sizin evdeki o geceyi hatırlıyor musunuz?– beni gördüğü anda, beni gördüğü ve gözlerini bana diktiği anda, kim olduğumu tahmin ettiğine yeminler ediyor. Bilmiyorum. O anı düşündüğümde, sadece yaşadığım şoku anımsıyorum. Benim için öyle tuhaf bir buluşmaydı ki. Kim olduğunu biliyordum. İkimiz de tek kelime etmedik. Sessizce oturduk. Aradan aylar geçti. Ta ki Edmundo'yu vurduğum ve onu evine kabul edecek tek insana – Profesör Gaspar'ın eski öğrencisi, kabilesinin mensuplarından Félix Ventura'ya– sığınmak üzere kaçtığı o akşama kadar.

José Buchmann sessizdi. Birasından geriye kalanları uzun bir yudumda içtikten sonra, gözleri mango ağacının sık yeşilliklerine dalıp gitmiş halde öylece oturdu. Büyük meyve bahçesi tam ona göreydi. Gölge tepemizden aşağı serin bir su kaynağı gibi dökülüyordu. Bir süre, ağustosböceklerinin kaba ötüşleri kuş şakımalarına eklendi. Üzerime bir uyuşukluk çökmüştü. Gözlerimi kapatmak ve uyumak istiyordum. Ama direndim. Uykuya dalarsam, birkaç dakika sonra bir gekoya dönüşmüş halde uyanacağımdan emindim.

"Ângela'dan haber alıyor musunuz?"

"Evet, alıyorum. Şu sıralar büyük ve ağır bir gemide, Amazon'da yol alıyor olmalı. Hani şu geceleri hamaklarla kaplanan gemilerden. Orada bol bol gökyüzü var. Suda bol bol ışık. Umarım mutludur."

"Ya siz, siz mutlu musunuz?"

"Nihayet, huzurluyum. Hiçbir şeyden korkmuyorum. Hiçbir şeyin özlemini çekmiyorum. Sanırım buna mutluluk denebilir. Aldous Huxley ne derdi, biliyor musunuz? *Mutluluk hiçbir zaman büyük değildir.*"

"Peki, şimdi siz ne olacaksınız?"

"Ah, hiçbir fikrim yok. Büyük ihtimalle, büyükbaba olurum."

Félix Ventura Günlük Tutmaya Başlar

Bu sabah Eulálio'yu ölü buldum. Zavallı Eulálio. Kocaman bir akrebin kıskaçları arasında –korkunç bir yaratıktı, o da ölmüştü– yatağının ayak ucuna düşmüştü. Kendini hiçbir zaman cesur bulmayan Eulálio bir kahraman gibi, çarpışarak öldü. Onu ipekli bir mendile –en iyi mendillerimden birine– sarıp, bahçeye, avokado ağacının yanına gömdüm. Ağacın gün batımına dönük, rutubetli ve yosun tutmuş tarafını tercih ettim çünkü orası her zaman gölgeliktir. Benim gibi, Eulálio da güneşi hiç sevmezdi. Onu özleyeceğim. Bugün bu günlüğü tutmaya başladım çünkü beni dinleyen birisi olduğu yanılsamasını sürdürmek istiyorum. Gerçi bir daha asla onun gibi bir dinleyicim olmayacak. Sanırım, o benim en yakın dostumdu. Bana öyle geliyor ki, onu artık rüyalarımda da göremeyeceğim. Aslına bakarsanız, hafızamdaki Eulálio her geçen günle ve saatle, kumdan bir şekle dönüşüyor. Bir rüyanın anısına. Belki de her şeyi ben hayal ettim: Onu, José Buchmann'ı, Edmundo Barata dos Reis'i. Bahçeyi, begonvilin dibini kazmaya cesaretim yok. Orada hiçbir şey bulamama

ihtimali beni ürkütüyor. Ângela Lúcia'ya gelince, eğer onu da hayal ettiysem, çok iyi hayal etmiş olmalıyım. Bana üç-dört bir göndermeye devam ettiği karpostallar neredeyse gerçek gibiler. İnternetten, Altair'den devasa bir dünya haritası aldım. Barselona'daki Altair en sevdiğim kitapçıdır. Ne zaman Barselona'ya gitsem, iki ya da üç günümü kendimi Altair'de kaybetmeye ayırır, kitaplara, haritalara ve fotoğraflara uzun uzun bakıp bir gün çıkacağım yolculukların ve her şeyin ötesinde, hiçbir zaman çıkamayacağım yolculukların planlarını yaparım. Haritayı oturma odamın duvarına, Ângela Lúcia'nın polaroidlerinin yanında asılı duran mantar bir panoya tutturdum. Gönderdiği kartpostalların her biri, resmin nerede çekildiğine dair küçük bir not taşıyor. Bu sayede güzergahını takip edebiliyorum (Gittiği her yeri, yeşil sırtlı bir raptiyeyle işaretliyorum). Ângela'nın Amazon'da tâ Belém do Pará'ya kadar gittiğini görebiliyorum. Bildiğim kadarıyla, oradan bir araba kiralayarak ya da daha büyük olasılıkla bir otobüse binerek, güneye inmeye devam etti. São Luís do Maranhão'dan bana küçük, kare yelkenli bir teknenin parlak siluetini gönderdi: *Anil Nehri, 9 Şubat*. Dört gün sonra, kağıttan bir uçak fırlatan bir çocuk elinin resmini aldım. Arka planda ağır güneşin altında, kabarık ve gri görünen bir nehir akıyordu: *Ilhas Canárias, Parnaíba Delta, 13 Şubat*. Bundan sonraki günlerde nereye gideceğini hayal etmek benim için hiç zor değil. Dün Rio de Janiero'ya bir uçak bileti aldım. Yarından sonraki gün Santos Dumont Havaalanı'ndan Fortaleza'ya uçacağım. Onu bulmamın zor olacağını hiç sanmıyorum. Eğer José Buchmann sadece bir trafik lambasının yardımıyla, Berlin'deki bir telefon kulübesinin içindeki bir vatandaşını, bir *accorentado*'yu bulmayı başarabildiyse, benim için fotoğraf bulutlarını seven bir kadını bulmak çok daha kolay

olacak demektir. Onu bulunca ne yapacağımı hiç bilmiyorum. Sevgili Eulálio, senin, doğru kararı vermeme yardım edeceğini umuyorum. Ben bütün varlıkların bir ruh taşıdıklarına inanırım. Aslında buna her zaman da inanmışım, fakat bunu şimdi şimdi anlıyorum. Ruh, suyun yaşadıklarını yaşıyor; akıyor. Bugün bir nehir oluyor. Yarın, deniz. Su, içine girdiği şeyin şeklini alıyor. Şişenin içindeyken şişeye benziyor. Ama aslında bir şişe değil. Et ve kemik de olsa (beden de bulsa), balık da olsa, Eulálio her zaman Eulálio olacak. Martin Luther King'in kalabalığa hitaben yaptığı bir konuşmasından siyah-beyaz bir resim hatırlıyorum. *Bir hayalim var...* Aslında, "Bir hayal kurdum," demeliydi. Şöyle bir düşünürseniz, bir hayale sahip olmakla, hayal kurmak arasında fark var.

Evet, ben bir hayal kurdum.

Lizbon, 13 Mart 2004.

José Eduardo Agualusa "The Book of Chameleons"u, çevirmeni Daniel Hahn ile tartışıyor:

S: *Pekala, başlangıç kısmıyla ilgili bir soruyla başlayalım. Yeni bir kitaba başladığınız zaman, işe nereden başlarsınız? Elinizde ilk ne olur –bir karakter mi, bir sahne mi, bir başlık mı, bir cümle mi? Vendedor'a (Şecere Satıcısı'na) başlarken aklınızdan neler geçiyordu?*

C: Sanırım her kitap farklı başlıyor. *Um Estranho em Goa'da* (Goa'da bir Yabancı) olduğu gibi, bir karakteri çağrıştıran bir isimle başlayabilir. Sıradışı isimler ve bazı isimlerin belli kaderleri çağırdığı konusunda bir köşe yazısı yazmıştım. Mesela Afrika Edebiyatı üzerine çalışan ve adı Masumiyet Öldürür anlamına gelen "*Inocência Mata*" olan bir profesör tanıyorum. Bence, adı *Inocência Mata* olan birisi kesinlikle farklı bir meslek sahibi olmalı – mesela ilkokul öğretmeni kılığına bürünmüş bir casus. Sonra Plácido Domingo'yu düşündüm –Sakin Pazar demek– ve bir karakter geliştirmeye başladım; gizemli fakat son derece

sakin bir karakter. Sonra Goa'ya gittim; eşzamanlı olarak Plácido Domingo ve Şeytan takıntıları geliştirdim. Şeytan'ın sadece Goa gibi, Hıristiyanlığın fazla yüceltildiği bir yerde var olabileceğini idrak etmeye başladım. Böylece iki şey bir araya geliverdi.

The Book of Chameleons'da ise durum daha basitti. Félix bana rüyalarımda geldi. Bana dedi ki "Benim adım Félix Ventura ve *nouveuax riches*'e (yeni zenginler) geçmiş satıyorum." Uyandığım zaman, Berlin'de geçen, baş kahramanının Félix olduğu bir öykü yazmaya başladım. Hikaye bir Portekiz gazetesinde yayınlandı. Fakat hemen sonra, bu karakterin daha fazla yere, kendine ait bir romana ihtiyaç duyduğunu anladım ve ilk fırsatta yazmaya başladım.

S: *Yani bu durumda, elinizde kendi kendini takdim eden bir karakter –Félix– ve bir hikaye vardı ve daha sonra roman yazmaya başladınız. Yazmaya başladığınızda ne kadarını biliyordunuz? Bu çok girift bir kitap ve insana, yazım başlamadan önce detayların çoğunun belirlendiği hissini veriyor. Öyle mi gerçekten?*

C: Hayır, bir kitabın nasıl sona ereceğini hiçbir zaman bilemiyorum. Zaten bu yüzden, ne olacağını öğrenmek istediğim için, yazıyorum. Tabii ki başlamak için bir tür yapının oluşturulması şart; anlatıcının ya da anlatıcıların kim ya da kimler olacağını, tonun ne olacağını vs. bilmeliyim. Ve bütün bunları bulmak zaman alıyor. Ancak o noktadan sonra, beni karakterler yönlendiriyorlar.

S: *Genelde, yazımınızdaki etkiler çok çeşitlilik gösteriyor gibi, –farklı stiller, ülkeler vs.– fakat ben özellikle Jorge Luis Borges'in kitabın arkasındaki etkisini sormak istiyorum.*

C: Bu kitap Borges'e bir övgüdür. Borges'in de takdir edeceğini umduğum bir oyun. Aynı zamanda, bir tür hesaplaşma. Borges'i bir yazar olarak çok severim fakat bir insan olarak her zaman kapalı ve gizli saklı, hatta gerici bir yanının olduğuna inanıyorum. Ayrıca, kadın düşmanlığı ve ırkçılık temelli görüşlerini sık sık ifade ediyor. Kadınlarla ilişkisi çok karmaşık, hatta öldüğünde bakir olduğu söylenir. Şimdi, benim kitabımda, Borges Luanda'da bir kadın bedeninde yeniden dünyaya geliyor. Geko'nun anıları Borges'in gerçek hayatından kesitlerle örtüşüyor. Bir şekilde, Borges'e ikinci bir şans vermek istedim. Kitabımda Borges'in eline bolca fırsat geçiyor.

S: *Peki okuyucuların Borges'i tanıyıp tanımamalarının nasıl bir önemi var? Bu bağlantının farkında olmamaları çok şey kaçırmalarına neden olur mu?*

C: Benim kadar çok Borges okumuş olan ve hayat hikayesini bilen okuyucular, büyük olasılıkla kitabımdan daha büyük keyif alacaklardır. Bu, kırlık arazide dolaşırken kuşların adlarını bilmek ve özelliklerini anlamak gibi bir şey. Fakat bunu neden ve nasıl yaptıklarını bilmeseler bile uçuşlarını izleyen herkes mutlaka etkilenecektir.

S: *Bu, Eskiden var olmuş bir karakteri, kendi karakteriniz için bir çıkış noktası olarak ilk kullanışınız değil. Bunun, yani Borges gibi gerçek bir karakteri ya da Eça de Queriós'tan, Creole adlı eserinizde kullanmak üzere ödünç aldığınız Fradique Mendes gibi bir kurgusal karakteri kullanmanızın avantaj ve dezavantajları nelerdir? İlham verici mi yoksa kısıtlayıcı mı oluyor?*

C: Kendimi orijinale sadık kalmak konusunda çok fazla zorlamıyorum. Sanırım karakterim orijinali, bir çıkış noktası olarak kullanıyor ve ufak ufak kendi hayatını geliştiriyor. Hâlâ o olsa da –Borges ya da Fradique Mendes– aynı zamanda başka biri de oluyor.

S: *Bu kitabın ne kadar Angolalı olduğunu düşünüyorsunuz? Hikaye orada geçiyor elbette fakat sizce başka bir yerde de geçebilir miydi? Mozambik, Kongo ya da Paris olması bir şeyi değiştirir miydi?*

C: Örneğin Hemingway'in *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*'un ne kadar Amerikalı olduğu konusunda çok fazla endişelendiğini sanmıyorum. Fakat kitabın bir Amerikalının bir İspanyola bakış açısı olduğu da açıkça belli oluyor. Bu, bariz şekilde, anılar ve anıların tuzaklarıyla, kimliklerin oluşumuyla ilgili kitap. Ki bunlar, dünyanın dört bir yanında herkesin anlayabileceği türden, evrensel konular. Fakat bana göre, konu Angola gibi bir ülkede daha ön plana çıkıyor, hatta belki de daha büyük önem arzediyor. Marksist bir diktatörlükten ve iç savaştan çıkma, insanların kendilerini yeniden yaratma

ihtiyacı hissedecekleri genç bir ülke... Bana sorarsanız, bu kitap bariz biçimde bir Angola romanıdır.

***S:** Hikayenin geçtiği ortamı ve kitabın üzerine kurulduğu politik geçmişi biraz daha açabilir misiniz?*

C: Olay, Angola tarihinin özellikle ilginç bir döneminde geçiyor. Ülke, her ne kadar henüz demokrasiden bahsetmek için biraz erken olsa da –son seçimler 1992'de yapıldı– yirmi beş sene süren bir iç savaşın sonunda barışa kavuşmuş ve göreceli olarak özgürce nefes alıp veriyor. Rüşvet ve kayırmacılığa, kötü idareye rağmen, toprağın cömertliği ekonominin büyümesini sağlıyor. Her iki ayda bir yeni bir petrol rezervinin keşfedildiğini duyuruyorlar. Angola'nın Sahara'nın güneyindeki en büyük siyah altın tedarikçisi sıfatını Nijerya'nın elinden alması çok sürmeyecektir. Bağımsızlığın ardından Marksist sistemi kuranlar, şimdi büyük bir hevesle pazar ekonomisini savunuyorlar. Kısa zamanda büyük servetler yapılıyor. Dürüstçe zengin olmak da olası. Köken olarak kırsal kesimlerden gelen Angolalılar –yeni para sahipleri, politikacılar ve askerler– Portekizce konuşan küstah şehirli aristokratlar tarafından kabul edilmek için mücadele vermekteler. Gelecekteki yerlerini ararken sıkça yeni bir geçmişe ihtiyaç duyuyorlar. Angola şartlarında bunu edinmek için para ödeyebilecek –ve ödemeye hazır olan– pek çok insan var.

***S:** Bu kitabın özellikle Angolalı bir kitap olması konusuna dönecek olursak, bu durumda kendinizi özel bir yazım geleneğine ait görüyor musunuz? Avrupalı politik gerçekçi*

yazarları, Latin Amerikan fantezi yazarlarını ya da Afrikalı sömürge sonrası romancıları kendi soyunuzun bir parçası olarak görüyor musunuz? (Bana García Márquez'in kendini Afrikalı bir yazar gibi hissettiğine dair bir şeyler söylediğinizi hatırlıyorum.)

C: Dürüst olmak gerekirse, hayır. Yazarken hiç böyle şeyler düşünmem. Fakat, bütün yazdıklarımda kaçınılmaz olarak, okuduğum ve üzerimde büyük etki bırakan bütün yazarların yankıları olsa gerek; özellikle de Latin Amerikalı olanların. Latin Amerikan aleminin benim içinde büyüdüğüm Afrika alemine çok benzediği doğrudur.

***S:** Okuduğunuz ve sizi etkilemiş olabilecek bu yazarlar kimler, isim alabilir miyiz?*

C: Beni etkileyen Latin Amerikalı yazarlar arasında tabii ki García Márquez, Vargas Llosa ve Borges'i sayabilirim. Fakat bir de, katılığı ve şiddeti ele alış şekli beni her zaman büyüleyen, Brezilyalı yazar Rubem Fonseca var. İlk gençlik yıllarımda bol bol Jorge Amado okurdum. Amado, müthiş zengin Afro-Brezilya aleminin edebi keşfinin mümkün olabileceğini göstererek, Afrika kökenli Brezilyalıları romanlarında sistematik biçimde ana karakter olarak kullanan ilk Portekizli yazardı—ki bu 1930'larda olmuştu. Belki de, bugün, vizyonunun daha ziyade ataerkil olduğuna dair eleştirilerin hedefi olmasına rağmen, kendisinden sonra gelen Afrikalı yazarlar için –ki sadece Portekizce yazanlar için değil– bu kadar önemli olmasının nedeni buydu.

S: *Şimdiki sorum hikayelerle ilgili. Kitaplarınız, bize karakterlerin veya yerlerin geçmişlerini sunan ya da arka plana renk katan hikayelerle, küçük, nükteli hikayelerle dolu. Biraz saçma gelebilir, fakat bu size her zaman sormak istediğim, fakat bir türlü soramadığım bir soruydu: Bir koleksiyonunuz mu var? Bu hikayeler romanı yazarken birdenbire mi oluşuyorlar yoksa kafanızda veya defterlerinizde (tıpkı Félix'in dosyaları ve bantları gibi), kullanılmayı bekleyen yüzlerce küçük hikaye mi var?*

C: Sanıyorum bu hikayelerin büyük kısmı ben yazarken çıkageliyorlar. Bazıları zaten kafamdalar. Bana sorarsanız, gazetelere köşe yazıları yazmamın büyük faydası oluyor. *Público* için yazdığım yazılar hikayeleri ve karakterleri ya cümleleri kaydettiğim bir tür defter görevi görüyor. *The Book of Chameleons* bu notlara çok şey borçlu.

S: *Bize bir örnek verebilir misiniz?*

C: Ana karakter Félix Ventura, ortaya *Público* için yazdığım yazılardan birinde çıktı. Halihazırda geçmiş satan bir Angolalı'ydı, fakat tatil için Berlin'e gitmişti. Anlatıcı onunla orada, şehrin doğusunda Brezilyalıların uğrak yeri olan bir barda tanıştı. İşin ilginç tarafı, *Público*'daki o hikayenin etkisi büyük oldu. Hatta bu hikayeye dayalı kısa bir film yapmak isteyen bir film yapımcısı benimle temasa geçti. Bu proje, belli olduğu üzere, hiç gerçekleşmedi, fakat ben kısa bir hikayeden daha iyisini hak eden iyi bir karakterimin olduğunu biliyordum.

S: *Nihayet –tabii ki– size çeviriyi sormak isterim. İngilizce tercümenin son aşamalarıyla bir hayli ilgilisiniz. Bu işi benim için özellikle ilginç kılan bir şey. Bu sizin için tipik bir durum mu (yoksa ben diğerlerinden daha çok çaba mı gerektiriyorum?), çeviri tecrübeleri sizin için değişkenlik gösteriyor mu? Ayrıca, eserlerinizin çevirisinin yapılması sürecini, kendi içinde, ne kadar ilginç buluyorsunuz?*

C: Genelde, İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca'ya yapılan çevirileri takip ediyorum çünkü bu dilleri anlayabiliyorum. Çeviri sürecini takip ediş şeklim, çevirmenin ne istediğine bağlı. Tabii ki bütün çevirilere dahil olmak isterim, fakat her zaman bunu yapacak kadar rahat hissetmiyorum ve her zaman vakit bulamıyorum. Her çeviri, geniş kapsamda, bir yeniden yaratma sürecidir. Bu beni rahatsız etmiyor; hatta aksine çevirmenin bulduğu çözümler isabetli geldiği ve orijinal eserin ruhuna zarar vermediği sürece, memnun oluyorum. Dil konusunda ne kadar rahat olursam olayım, çevirmenin kontrolünün benden çok daha ileri boyutta olduğunu biliyorum ve dilin ritmi, en derin anlamda karakteri gibi sorular da var ve bunlar çok önemliler. Ve benim bu konularda fikir belirtmem çok zor olur.

José Eduardo Agualusa, 1960 senesinde Huambo, Angola'dadoğdu. Bugün, bu ülkeden ve Portekiz dilinden çıkma genç edebi seslerin önde gelen isimlerinden biridir. Edebiyat alanında Portekiz Büyük Ödülü'ne layık görülen ve yedi ülkede en çok satanlar listesine giren *Creole* de dahil olmak üzere yedi romanı yayınlanmıştır. Agualusa 2007 senesinde *The Book of Chameleons*'un layık görüldüğü Bağımsız Yabancı Kurgu Ödülü'nü kazanan ilk Afrika doğumlu yazar olma özelliğini taşımaktadır.

Daniel Hahn, Agualusa'nın ödüllü romanları *Creole* ve *The Book of Chameleons*'un ve *Babamın Eşleri*'nin çevirmenidir.